

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemior och utredningar

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetsstryckeriet, 2009

ISBN 978-952-485-761-1 (nid.)

ISBN 978-952-485-762-8 (PDF)

ISSN 1458-8102 (Painettu)

ISSN 1797-951X (Verkkajulkaisu)

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2009:24

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
20.8.2009

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Tutkintojen tuottaman ja muun osaamisen kuvaamiseen perustuvan kansallisen viitekehityksen valmistelutyöryhmä (NQF-työryhmä) Puheenjohtaja: Hannu Sirén Sihteerit: Carita Blomqvist ja Seija Rasku		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispyvm 21.8.2008	Dnro 40/040/2008
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys (En nationell referensram för examina och övriga kunskaper)			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä Opetusministeriö asetti 21.8.2008 työryhmän valmistelevaan tutkintojen tuottaman ja muun osaamisen kuvaamiseen perustuvaa kansallista viitekehystä. Työryhmän tehtävänä oli tehdä ehdotus kansallisesta viitekehystä ja kuvata sen tasot osaamisena sekä kuvata periaatteet, joiden mukaisesti tutkinnot tulisi sijoittaa kansallisen viitekehityksen ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehityksen (EQF) tasoille ja tehdä ehdotus tutkintojen sijoittelusta viitekehysiin. Lisäksi työryhmän tuli tehdä ehdotus siitä, miten kansallista viitekehystä ylläpidetään, päivitetään ja kehitetään sekä kuvata, miten laadunvarmistus on järjestetty, sekä tehdä esitys siitä, voidaanko kansallista viitekehystä laajentaa tutkintojen viitekehystä osaamisen viitekehityksen suuntaan. Työryhmän tuli tehdä ehdotus myös tarvittavista säädösmuutoksista. Työryhmä kuvaa muistiossaan eurooppalaista tutkintojen viitekehystä ja sen suhdetta muihin tutkintojen luokitteluihin sekä osaamisen ja oppimistulosten kuvausta kansallisissa säädöksissä. Lisäksi työryhmä kuvaa Suomen tutkintojen ja koulutuksen laadunvarmistusmenettelyt, osaamisen tunnustamisen nykytilanteen ja käytännöt sekä osaamisen tunnustamisen edistämiseksi tehdyt toimenpiteet eri hallinnonaloilla. Työryhmän keskeiset esitykset ovat seuraavat: - Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys rakentuu EQF:n pohjalle niin, että viitekehityksessä on kahdeksan tasoa. Viitekehityksessä kuvataan suomalaisten tutkintojen edellyttämä osaaminen (oppimistulokset) eurooppalaisessa yhteistyössä sovituin kriteerein tietoina, taitoina ja pätevyysinä EQF:n tasokuvausten pohjalta. Osaamisen eri ulottuvuuksia ei kuitenkaan erotella toisistaan, ja EQF:n tasokuvauksia täsmennetään kansallisista lähtökohdista käsin. - Tutkinnot sijoitetaan kansalliseen viitekehitykseen tutkinnon edellyttämän osaamisen perusteella siten, että vaikka tutkinnossa voi olla elementtejä useilta viitekehityksen vaativuustasoilta, tutkinto sijoitetaan sille tasolle, johon se kokonaisuutena parhaiten sopii. Samalle tasolle sijoittuvissa tutkinnoissa voivat painottua osaamisen eri ulottuvuudet. Tutkinnot sijoitetaan viitekehitykseen ensisijaisesti siten, että samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot ovat samalla kansallisen viitekehityksen tasolla. - Suomalaiset korkeakoulututkinnot sijoittuvat kansalliseen viitekehitykseen Bolognan prosessissa vakiintuneen syklijäittelun mukaisesti: ensimmäiseen sykliin kuuluvat ammattikorkeakoulututkinnot ja alemmat korkeakoulututkinnot (taso 6). Toiseen sykliin sijoittuvat ylemmät korkeakoulututkinnot ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot (taso 7). Kolmanteen sykliin kuuluvat tieteelliset ja taiteelliset jatkotutkinnot, esim. lisensiaatin tutkinto ja tohtorin tutkinto (taso 8). - Ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot sijoittuvat tasolle 4 ja erikoisammattitutkinnot tasolle 5. Yksittäiset ammatilliset tutkinnot voivat poikkeustapauksessa kuitenkin sijoittua tutkintotyyppiin perustasoa ylemmälle tasolle, jos tutkinnon vaativuustaso selkeästi poikkeaa muista saman tutkintotyyppiin tutkinnoista. - Ylioppilastutkinto ja lukion oppimäärä sijoittuvat samalle vaativuustasolle kuin ammatilliset perustutkinnot (taso 4). - Tasolle 4 sijoittuvat myös ne muiden hallinnonalojen tutkinnot, jotka vastaavat osaamisvaatimuksiltaan ammatillisia perustutkintoja tai ammattitutkintoja, ja tasolle 5 sijoittuvat ne muiden hallinnonalojen tutkinnot, jotka vastaavat osaamisvaatimuksiltaan erikoisammattitutkintoja. - Perusopetuksen oppimäärän tuottama osaaminen sijoittuu tasolle 2. - Viitekehystä säädetään lailla, johon kerätään tutkintojen ja oppimäärien kokonaisuus sellaisena, kuin siitä on säädetty eri säädöksissä. Lakiin kootaan myös korkea-koulutettujen erityispätevyudet. Laissa annetaan valtuus kuvata vaativuustasot sekä säätää tutkintojen, oppimäärien ja korkeakoulutettujen erityispätevyysien sijoittumisesta vaativuustasoille valtioneuvoston asetuksella. Tutkintotodistuksia ja muita todistuksia koskevat säädökset, määräykset ja ohjeet on myös tarkistettava. - Suomen tutkinnot sijoitetaan eurooppalaiseen tutkintojen viitekehitykseen kansallisen viitekehityksen kautta niin, että kansallisen viitekehityksen tasot vastaavat vastaavannumeroista EQF-tasoa. - Viitekehityksen ylläpito hoidetaan samoin kuin vastaavien säädösten ylläpito muutoinkin. Opetusministeriö esittelee kansalliseen viitekehitykseen liittyvät säädökset ja vastaa esittelevänä ministeriönä myös säädösmuutosten valmistelusta sekä muiden ministeriöiden ja sidosryhmien kuulemisesta säädösten valmisteluvaiheessa. Viitekehityksen päivitys- ja kehittämistarpeiden kartoittaminen yhteistyössä sidosryhmien kanssa yhdistetään olemassa oleviin sidosryhmäyhteistyön muotoihin ja tutkintorakenne-esitysten valmisteluun. Kartoituksessa hyödynnetään koulutus- ja tutkintotoimikuntia ja niiden osaamista. - Aiemmin hankittu osaaminen pyritään ensisijaisesti sisällyttämään kansallisessa tutkintojärjestelmässä ja kansallisessa viitekehityksessä oleviin tutkintoihin. - Tutkintojen viitekehystä tulee edetä osaamisen viitekehityksen suuntaan. Ensisijaisesti tulee tarkastella niitä tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevia eri hallinnonalojen laajoja osaamiskokonaisuuksia, joita suoritetaan paljon ja joille joku toimivaltainen taho on määritellyt osaamistavoitteet. Tällaisia osaamiskokonaisuuksia ovat esim. kelpoisuus- tai pätevyysvaatimuksiin liittyvät osaamiskokonaisuudet sekä osaamisen kehittämiseen ja ammattitaidon parantamiseen tähtäävät osaamiskokonaisuudet.			
Avainsanat tutkinto, osaaminen, oppimistulos, tutkintojärjestelmä, (eurooppalainen) tutkintojen viitekehys			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24		ISSN 1458-8102 (Painettu) 1797-951X (Verkkojulkaisu)	ISBN 978-952-485-761-1 (nid.) 978-952-485-762-8 (PDF)
Kokonaissivumäärä 87	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
20.8.2009

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) En arbetsgrupp (NQF-arbetsgrupp) med uppgift att förbereda en nationell referensram som beskriver dels kunskaper som baserar sig på examina, dels övriga kunskaper Ordförande: Hannu Sirén Sekreterar: Carita Blomqvist och Seija Rasku	Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
	Datum för tillsättande av 21.8.2008	Dnro 40/040/2008
Publikation (även den finska titeln) En nationell referensram för examina och övriga kunskaper (Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys)		
Publikationens delar Promemoria + bilagor		
Sammandrag 21.8.2008 tillsatte undervisningsministeriet en arbetsgrupp för att förbereda en nationell referensram som beskriver dels kunskap som baserar sig på examina, dels övriga kunskaper. Uppgiften var att avge ett förslag på en nationell referensram och beskriva dess nivåer i form av kunskap samt beskriva de principer enligt vilka examina borde placeras på den nationella referensramens nivåer och på nivåerna för referensramen för examina på europeisk nivå (EQF). Utöver detta skulle arbetsgruppen komma med ett förslag på hur den nationella referensramen upprätthålls, uppdateras och utvecklas samt beskriva hur kvalitetssäkringen ordnas. Vidare var uppgiften att lägga fram ett förslag på om den nationella referensramen kan byggas ut från att omfatta en referensram för examina till att i ökande grad omfatta en referensram för kunskap. Arbetsgruppen skulle också komma med ett förslag på de lagändringar som behövs i sammanhanget. I sin promemoria beskriver arbetsgruppen referensramen för examina på europeisk nivå och dess förhållande till övriga klassifikationer. Vidare finns en referens till hur kunskap och inlärningsresultat beskrivs i den nationella lagstiftningen. Arbetsgruppen beskriver de system för kvalitetssäkring som gäller för examina och utbildning i Finland, nuläget och praxis inom erkännande av kunskaper samt åtgärder inom olika förvaltningsområden som har vidtagits för att främja erkännande av kunskaper. Arbetsgruppens centrala förslag är följande: - Den nationella referensramen för examina och övriga kunskaper bygger på EQF i så måtto att den består av åtta nivåer. Referensramen beskriver de kunskaper som finländska examina förutsätter (inlärningsresultat) enligt de kriterier som man har kommit överens om i det europeiska samarbetet. Kriterierna är kunskaper, färdigheter och kompetens på basis av nivåbeskrivningarna inom EQF. De olika dimensionerna inom kunskap särskiljs dock inte och EQF:s nivåbeskrivningar preciseras utgående från de nationella utgångspunkterna. - Examina placeras i den nationella referensramen utgående från kunskap som examen förutsätter så att även om en examen kan innehålla element på olika kravnivåer placeras den på den nivån som den som helhet bäst passar in i. I examina som placeras sig på samma nivå betonas eventuellt olika dimensioner inom temat kunskap. Examina placeras i referensramen i första hand så att examina inom samma examensnivå ligger på samma nivå inom den nationella referensramen. - Högskoleexamina i Finland placeras sig i den nationella referensramen enligt ett cykliskt system, som har etablerats som en del av Bolognaprocessen: det första cykliska omfånget består av yrkeshögskoleexamina och lägre högskoleexamina (nivå 6). Det andra cykliska omfånget beskriver högre högskoleexamina och högre yrkeshögskoleexamina (nivå 7). Det tredje cykliska förloppet omfattar påbyggnadsstudier inom vetenskap, konst och varierande yrken, t.ex. licentiat eller doktorsexamen (nivå 8). - Yrkesinriktade grundexamina och yrkesexamina placeras sig på nivå 4 och specialyrkesexamina på nivå 5. Enstaka yrkesinriktade examina placeras sig eventuellt undantagsvis på en högre nivå än examen förutsätter: då avviker examens kravnivå på ett tydligt sätt från motsvarande, övriga examina på samma nivå. - Studentexamen och gymnasiet hela lärokurs placeras sig på samma kravnivå som yrkesinriktade grundexamina (nivå 4). - På nivå 4 placeras sig också examina inom övriga förvaltningssektorer, som vad gäller kraven på inläring motsvarar yrkesinriktade grundexamina eller yrkesexamina. På nivå 5 placeras sig examina inom övriga förvaltningssektorer, som vad gäller inlärningskraven motsvarar specialyrkesexamina. - Kunskaper som den grundläggande utbildningen innebär placeras sig på nivå 2. - Den nationella referensramen är lagstadgad. I lagen finns de olika bestämmelserna om den helhet som examina utgör. Högskoleutbildades specialkompetenser ska också finnas i lagen. Lagen ger befogenhet att beskriva de olika kravnivåerna samt att medelst en statsrådsförordning stadga om placeringen av examinas och högskoleutbildades specialkompetens. Bl.a. bestämmelserna och instruktionerna om examensintyg och övriga betyg ska ses över. - Den nationella referensramen används när finländska examina placeras i referensramen för examina på europeisk nivå: nivåerna i den nationella referensramen kopplas ihop med motsvarande nivåangivelse inom EQF. - Referensramen underhålls på samma sätt som motsvarande bestämmelser. Undervisningsministeriet presenterar bestämmelserna i anslutning till den nationella referensramen och i egenskap av föredragande ministerium ansvarar det för att förbereda och lägga fram ändringar i bestämmelserna. Övriga ministeriet och intressegrupper ska höras i det förberedande lagarbetet. Kartläggningen av behoven att uppdatera och utveckla referensramen sker i samarbete med intressegrupperna på ett inarbetat sätt. Förslagen vad gäller examinas uppbyggnad förbereds. I kartläggningsarbetet utnyttjas utbildnings- och examensnämndernas arbete och erfarenhet. - Kunskap som har inhämtats tidigare ska i första hand inlemmas i examina i det nationella examenssystemet och i den nationella referensramen. - I referensramen för examina ska man framskrida i riktning mot en referensram för kunskaper. I första hand ska man fokusera på sådana omfattande kunskapshelheter inom olika förvaltningssektorer som ligger utanför examenssystemet och som erläggs av många och för vilka en behörig part har definierat kunskapsmålen. Exempel på dylika kunskapshelheter är helheter som bygger upp en viss behörighet eller erforderlig kompetens och kunskapshelheter som syftar till att bredda kunskanden och till att förbättra yrkeskunskapen.		
Nyckelord examen, kunskaper, examenssystem, referensram för examina (på europeisk nivå), inlärningsresultat		
Övriga uppgifter		
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2009:24		ISSN 1458-8102 (Print) 1797-951X (Online)
		ISBN 978-952-485-761-1 (htf.) 978-952-485-762-8 (PDF)
Sidoantal 87	Språk finska	Pris
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet

Description

Publisher
Ministry of Education

Date of publication
20.8.2009

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) The committee for the preparation of the national qualifications framework Chair: Hannu Sirén Secretaries: Carita Blomqvist and Seija Rasku	Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
	Contracted by Ministry of Education	
	Committee appointed on 21.8.2008	Dnro 40/040/2008
Name of publication The national framework for qualifications and other learning (Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys)		
Parts Memorandum + appendices		
Abstract On 21 August 2008, the Ministry of Education appointed a committee to prepare a national qualifications framework describing qualifications and other learning. The task of the committee was to prepare a proposal on the national qualifications framework and to define its levels in terms of knowledge, skills and competences; to determine the criteria according to which the qualifications are placed on the different levels of the national and European qualifications frameworks; and to propose which levels Finnish qualifications should be placed on in the frameworks. The committee's task was also to propose how the national qualifications framework ought to be maintained, updated and developed, and to describe how the quality assurance will be arranged. The committee also had to make a proposal on whether the national framework could be extended to cover all learning in addition to formal qualifications. The committee was also to make a proposal on the necessary legislative reforms. In its report, the committee describes the European qualifications framework (EQF) and how it relates to other qualification classifications. The committee also describes how qualifications and learning outcomes are described in national legislation. Furthermore, the committee describes the quality assurance procedures for Finnish degrees and education, the current state and practices of recognising learning, and the measures that have been taken in different administrative sectors to promote the recognition of learning. The committee's key proposals are as follows: - The national qualifications framework will have eight levels based on the EQF. The framework describes the requirements of Finnish qualifications (learning outcomes) in terms of knowledge, skills and competence, which are the criteria agreed upon in European cooperation based on the EQF levels. The dimensions of learning are not, however, distinguished from one another and the EQF levels are specified based on a national perspective. - The qualifications are placed in the national framework according to the learning outcomes required by the different qualifications. Although a qualification may contain elements from several levels, it is placed on the level it suits best as a whole. Qualifications that are placed on the same level might emphasise different dimensions of learning. The same types of qualifications are primarily placed on the same level. - Finnish higher education degrees are placed in the national qualifications framework according to the three cycle system of the Bologna Process: the first cycle includes university and polytechnic Bachelor's Degrees (level 6). The second cycle includes university and polytechnic Master's Degrees (level 7). The third cycle includes scientific and artistic post-graduate degrees, such as licentiate and doctoral degrees. - Vocational upper secondary qualifications and further vocational qualifications are placed on level 4 and specialist vocational qualifications on level 5. A vocational qualification may be placed on a higher level if the qualification clearly has higher requirements than other qualifications of the same type. - Matriculation examination and the completion of the upper secondary syllabus are placed on the same level as vocational upper secondary qualification (level 4). - Qualifications from other administrative sectors the requirements of which correspond to those of the vocational upper secondary qualification or further vocational qualification are also placed on level 4. Qualifications from other administrative sectors the requirements of which correspond to those of the specialist vocational qualification are placed on level 5. - Completion of the basic education syllabus is placed on level 2. - The framework will be provided for in an act compiling the qualifications and syllabi as a whole as they are enacted in various statutes. The act will also compile the specific competencies of graduates with higher education degrees. The act will provide for authorisation to describe the levels as well as to enact government decrees placing the specific competencies of graduates on the levels. The statutes, decrees and instructions concerning qualifications and other certificates will also be revised. - Finnish qualifications will be placed in the EQF by placing them on the levels of the national framework which correspond those of the EQF. - The framework will be maintained in the same manner as similar statutes. The Ministry of Education will present the statutes relating to the national framework and is responsible for the drafting and presentation of the legislative amendments and for hearing the opinions of the other ministries and stakeholders in the drafting stage of the legislation. The mapping of the development and updating needs of the framework that is done in cooperation with the stakeholders will be integrated with the existing forms of stakeholder cooperation and the preparation of the qualifications structure proposals. The expertise of education and qualifications committees will be utilised in the mapping of the development and updating needs. - Prior learning will primarily be incorporated into the qualifications in the national qualifications system and framework. - The qualifications framework should be extended to cover all knowledge, skills and competences. The primary focus should be on the broad courses of various administrative sectors that are not included in the qualifications system, but are often completed and have learning outcomes defined by a competent authority. These courses include, for example, those related to professional eligibility and competence and those aiming at developing and improving professional expertise.		
Other information		
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2009:24		ISSN 1458-8102 (Print) 1797-951X (Online)
		ISBN 978-952-485-761-1 (pbk.) 978-952-485-762-8 (PDF)
Number of pages 87	Language Finnish	Price
Distributed by Helsinki University Print		Degree of confidentiality public
Published by Ministry of Education		

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 21.8.2008 työryhmän valmistelemaan tutkintojen tuottaman ja muun osaamisen kuvaamiseen perustuvaa kansallista viitekehystä. Työryhmän tehtävänä oli

- 1 tehdä ehdotus kansallisesta viitekehyksestä ja kuvata sen tasot osaamisena
- 2 kuvata periaatteet, joiden mukaisesti tutkinnot tulisi sijoittaa kansallisen viitekehysten ja EQF-viitekehysten tasoille ja tehdä ehdotus tutkintojen sijoittelusta viitekehyksiin
- 3 tehdä ehdotus siitä, miten kansallista viitekehystä ylläpidetään, päivitetään ja kehitetään
- 4 kuvata, miten laadunvarmistus on järjestetty
- 5 tehdä esitys siitä, voidaanko kansallista viitekehystä laajentaa tutkintojen viitekehyksestä osaamisen viitekehysten suuntaan siten, että sen avulla voitaisiin kuvata varsinaisen tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevia osaamiskokonaisuuksia
- 6 tehdä ehdotus tarvittavista säädösmuutoksista.

Työryhmän ehdotuksissa tuli ottaa huomioon, että ensimmäisessä vaiheessa

- kansallinen viitekehys sisältää opetushallinnon sekä muiden hallinnonalojen lainsäädännössä määritellyt tutkinnot
- kansalliseen viitekehykseen eivät sisälly tutkintojen osat, täydennyskoulutus tai muu tutkintoon johtamaton koulutus
- kansalliseen viitekehykseen eivät kuulu myöskään menettelyt ja vaatimukset, joilla eri viranomaiset myöntävät oikeuksia harjoittaa ammattia tai suorittaa tiettyjä työtehtäviä.

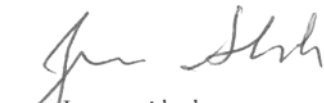
Työryhmän puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui johtaja Hannu Sirénin opetusministeriöstä sekä jäseniksi koulutuspäällikkö Jorma Hirvosen oikeusministeriöstä, opetusneuvos Jorma Aholan opetusministeriöstä, kehittämisspäällikkö Virpi Levomaan pääesikunnasta, everstiluutnantti Jouni Pyyin sisäasiainministeriöstä, ylitarkastaja Helena Kasurisen työ- ja elinkeinoministeriöstä, asiantuntijayksikön päällikkö, opetusneuvos Sirkka-Liisa Kärjen Opetushallituksesta, koulutuspoliittinen asiamies Simo Pöyhösen AKAVasta, asiantuntija Tarja Tuomisen Elinkeinoelämän keskusliitto EK:sta, koulutus- ja työvoimapoliittinen asiantuntija Jari-Pekka Jyrkanteen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:stä, erityisasiantuntija Inkeri Toikan Suomen Kuntaliitosta, koulutuspoliittinen asiantuntija Petri Lempisen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta, toiminnanjohtaja Heikki Sederlöfin Ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten liitosta, pääsihteeri Timo Luopajarven Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENEsta, toiminnanjohtaja Johan Hahkalan Koulutuksen järjestäjien yhdistys ry:stä, rehtori Riikka Lindroosin Suomen Rehtorit ry – Finlands Rektorer rf:stä, professori Katri Vehviläinen-Julkusen Suomen yliopistojen rehtorien neuvostosta, pääsihteeri Eeva-Inkeri Sireliuksen Vapaan sivistystyön yhteisjärjestöstä, koulutuspoliittinen sihteeri Juhana Harjun Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry:stä ja puheenjohtaja Niklas Huotar in Suomen Lukiolaisten Liitto ry:stä. 1.1.2009 alkaen Suomen Lukiolaisten liitto ry:n edustajana työryhmässä toimi varapuheenjohtaja Jyri Rasinmäki sekä 1.5.2009 alkaen Suomen Kuntaliiton edustajana kehittämisspäällikkö Hannele Salminen ja työ- ja elinkeinoministeriön edustajana neuvotteleva virkamies Timo Lähdesmäki. Työryhmän asiantuntijasihteereinä toimivat opetusneuvos Seija Rasku opetusministeriöstä ja opetusneuvos Carita Blomqvist Opetushallituksesta.

Työryhmän tuli saada työnsä valmiiksi 30.6.2009 mennessä. Työryhmä kokoontui 11 kertaa.

Saatuaan muistionsa valmiiksi työryhmä jättää sen kunnioittavasti opetusministeriölle.

Helsingissä 11. päivänä kesäkuuta 2009

Hannu Sirén

Jorma Ahola

Carita Blomqvist

Johan Hahkala

Juhana Harju

Jorma Hirvonen

Jari-Pekka Jyrkänne

Sirkka-Liisa Kärki

Petri Lempinen

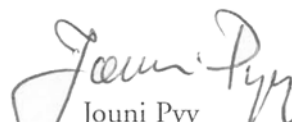

Virpi Levomaa

Riikka Lindroos

Timo Luopajarvi

Timo Lähdesmäki

Simo Pöyhönen

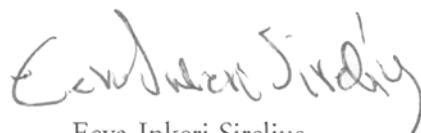

Jouni Pyy

Jyri Rasinmäki

Seija Rasku

Hannele Salminen

Heikki Sederlöf

Eeva-Inkeri Sirelius

Tarja Tuominen

Katri Vehviläinen-Julkunen

Sisältö

1	Työhön vaikuttaneet koulutuspoliittiset linjaukset ja periaatteet	11
2	Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF)	13
2.1	EQF:n tausta ja tavoitteet	13
2.2	EQF:n keskeinen sisältö	14
2.3	EQF:n edut	15
2.4	EQF:n haasteet	15
2.5	Keskeiset käsitteet	16
3	Eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten suhde muihin tutkintojen luokitteluihin	19
3.1	ISCED	19
3.2	Ammatillisen koulutuksen EY-luokitus (85/368/ETY)	20
3.3	Ammattipätevyysdirektiivi	20
3.4	Osaamisen ja oppimistulosten kuvaus kansallisissa säädöksissä	22
3.4.1	<i>Perusopetus</i>	23
3.4.2	<i>Lukio ja ylioppilastutkinto</i>	23
3.4.3	<i>Ammatillinen peruskoulutus</i>	24
3.4.4	<i>Näyttötutkinnot</i>	25
3.4.5	<i>Ammattikorkeakouluissa suoritettavat tutkinnot</i>	26
3.4.6	<i>Yliopistoissa suoritettavat tutkinnot</i>	27
3.4.7	<i>Puolustushallinnon ja Rajavartiolaitoksen tutkinnot ja koulutus</i>	28
3.4.8	<i>Rikosseuraamusalan tutkinnot ja koulutus</i>	30
3.4.9	<i>Poliisin tutkinnot ja koulutus</i>	31
3.4.10	<i>Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan tutkinnot ja koulutus</i>	32
3.5	Korkeakoulututkintojen viitekehys	34
4	Kansallinen tutkintojen viitekehys muissa Euroopan maissa	35
4.1	Tilannekatsaus	35
4.2	Irlannin, Skotlannin ja Englannin kansalliset viitekehykset	36
4.3	Muiden Pohjoismaiden kansalliset viitekehykset	36
5	Kansallinen viitekehys	38
5.1	Kansallisen viitekehysten lähtökohdat ja tarkoitus	38
5.2	Ehdotus kansalliseksi viitekehykseksi ja sen tasojen kuvaus	39
5.3	Periaatteet tutkintojen sijoittamiseksi kansalliseen viitekehykseen	40
5.4	Ehdotus tutkintojen sijoittumisesta kansalliseen viitekehykseen	44
5.5	Tutkintojärjestelmästä poistuneet tutkinnot	47
5.6	Säädösehdotukset	49
5.7	Kansallisen viitekehysten ylläpito, päivitys ja kehitys	53
5.8	Kansallisen viitekehysten hallinnolliset ja taloudelliset vaikutukset	55

6	Laadunvarmistus	56
6.1	Laadunvarmistus EQF-suosituksessa	56
6.2	Koulutuksen laadunvarmistus opetusministeriön hallinnonalalla	57
6.2.1	Korkeakoulutuksen laadunvarmistus	58
6.2.2	Ammatillisen koulutuksen laadunvarmistus	61
6.2.3	Yleissivistävän koulutuksen laadunvarmistus	63
6.3	Laadunvarmistus muiden hallinnonalojen koulutuksessa	65
7	Kansallisten tutkintojen sijoittaminen eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen	68
7.1	Sijoittelun periaatteet ja tutkintojen sijoittuminen eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen	68
7.2	Tutkintojen sijoittelu kansainvälisestä näkökulmasta	69
7.2.1	Euroopan tasolla sovitut kriteerit ja menettelytavat	69
7.2.2	Työryhmän ehdotus menettelytavaksi Suomessa	70
8	Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen	71
8.1	Osaamisen tunnustamisen nykytilanne ja nykykäytännöt	71
8.1.1	Osaamisen tunnustaminen lukiossa	72
8.1.2	Osaamisen tunnustaminen ammatillisessa koulutuksessa	73
8.1.3	Osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa	74
8.1.4	Osaamisen tunnustaminen muiden hallinnonalojen koulutuksessa	75
8.1.5	Ulkomailla suoritettujen tutkintojen ja osaamisen tunnustaminen kelpoisuutta tai ammattipätevyyttä varten	76
8.2	Osaamisen tunnustamisen edistäminen	76
9	Viitekehyksen laajentaminen osaamisen viitekehykseksi	79
9.1	Tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevat osaamiskokonaisuudet	79
9.1.1	Korkeakoulutettujen erityispätevyudet	79
9.1.2	Muut laajat osaamiskokonaisuudet	80
9.2	Kansallisen viitekehyksen laajentamiseen liittyvää pohdintaa	82
10	Jatkotoimenpiteet	84
	Liitteet	85
	Liite 1. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys	85
	Liite 2. Vaihtoehtoiset tavat sijoittaa ammatilliset toisen asteen tutkinnot kansalliseen viitekehykseen: vaihtoehtojen vertailu	87

1 Työhön vaikuttaneet koulutuspoliittiset linjaukset ja periaatteet

Tutkintojen viitekehykset nousivat koulutuspoliittiseen keskusteluun Euroopan unionissa 1990-luvun lopussa. Taustalla oli tarve lisätä koulutusjärjestelmien ja tutkintojen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä, edistää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista elinikäisen oppimisen hengessä ja korostaa oppimistulosten merkitystä koulutuksen järjestämisessä.

Lissabonissa vuonna 2000 kokoontunut Eurooppa-neuvosto totesi päätelmissään, että pätevyysien selkeyttäminen on keskeistä pyrittäessä mukauttamaan koulutusjärjestelmiä osaamisyhteiskunnan vaatimuksiin. Barcelonassa vuonna 2002 kokoontunut Eurooppa-neuvosto kehotti lisäämään yhteistyötä korkea-asteen koulutuksen alalla ja parantamaan avoimuutta ja tunnustamismenetelmiä ammatillisen koulutuksen alalla. Tarkistettuun Lissabonin strategiaan liittyvissä työllisyyden suuntaviivoissa 2005–2008 korostetaan tarvetta joustavien oppimisväylien varmistamiseen ja opiskelijoiden ja harjoittelijoiden liikkumismahdollisuuksien lisäämiseen parantamalla tutkintojen määrittelyä, avoimuutta ja niiden tunnustamista sekä epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamista.

Euroopan koulutusjärjestelmien konkreettisia tulevaisuuden tavoitteita koskevan selvityksen jatkotoimenpiteenä laadittiin vuonna 2002 työohjelma, jossa kehoitettiin kehittämään tapoja epävirallisen oppimisen tunnustamiseksi. Neuvoston päätöslauselmassa elinikäisestä oppimisesta (27.6.2002) jäsenmaita kehoitetaan tunnustamaan oppimistuloksia, jotka perustuvat muodolliseen oppimiseen, epäviralliseen oppimiseen tai arkioppimiseen.

Neuvoston päätelmät vuodelta 2004 sisältävät kuvauksen epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen yhteisistä eurooppalaisista tunnustamis- ja tunnustamisperiaatteista. Päätelmät kehottavat lisäksi luomaan ja levittämään eurooppalaisia välineitä epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamiseksi.

Keväällä 2006 hyväksyttiin päätöslauselma epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen merkityksestä. Päätöslauselma korostaa epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen merkitystä henkilökohtaiselle kehitykselle, yhteiskuntaan sopeutumiselle ja aktiivisen kansalaisuuden kehitykselle. Lisäksi päätöslauselma korostaa muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen merkitystä opiskelumotivaatiolle ja elinikäiselle oppimiselle.

Lissabonin strategiaa toteutetaan koulutussektorilla Koulutus 2010 -työohjelman kautta. Koulutus 2010 -työohjelman täytäntöönpanosta vuosina 2004 ja 2006 hyväksytyissä neuvoston ja komission yhteisissä raporteissa korostetaan tarvetta kehittää euroop-

palainen tutkintojen viitekehys. Viitekehys on yksi tutkintojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta lisäävistä sekä laatua parantavista yhteisistä eurooppalaisista välineistä, joiden tuottaminen ja käyttöönotto on tärkeä osa Koulutus 2010 -työohjelmaa sekä Bolognan ja Kööpenhaminan prosesseja.

Bolognan prosessin tavoitteena on eurooppalaisen korkea-asteen koulutusalueen muodostaminen vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteena on myös lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosiin verrattuna. Tavoitteeseen pyritään mm. yhdenmukaistamalla tutkintorakenteet ja kehittämällä laadunhallintaa. Tutkintojen vertailtavuuteen ja tunnustamiseen liittyvät kysymykset ovat olleet Bolognan prosessissa keskeisesti esillä. Yhtenä tutkintojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta edistävänä asiana on pidetty korkeakoulututkintojen viitekehyksiä.

Kööpenhaminan prosessin tavoitteena on eurooppalaisen yhteistyön avulla parantaa ammatillisen koulutuksen suorituskykyä, laatua ja vetovoimaa sekä edistää ammatillisessa koulutuksessa olevien ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden liikkuvuutta. Laajemmin Kööpenhaminan prosessin tavoitteena on edistää Euroopan laajuisten työmarkkinoiden kehittymistä ja täydentää eurooppalaisen korkea-asteen koulutuksen aluetta. Tavoitteisiin pyritään mm. kehittämällä eurooppalaista tutkintojen viitekehystä vastaavia oppimistuloksiin perustuvia kansallisia tutkintojärjestelmiä ja tutkintojen viitekehyksiä, panemalla täytäntöön ammatilliseen koulutukseen kuuluvien opintosuoritusten eurooppalainen siirtojärjestelmä (ECVET) ja laadunvarmistuksen eurooppalainen viitekehys, edistämällä epävirallisen ja arkioppimisen tunnustamista sekä helpottamalla siirtymistä ja etenemistä ammatillisen koulutuksen, yleissivistävän koulutuksen ja korkeakoulutuksen välillä.

Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelman mukaan Suomen koulutusjärjestelmää kehitetään kokonaisuutena siten, että se vastaa globaaliin haasteeseen sekä ammatti- ja väestörakenteen muutokseen.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 mukaan suomalaisen tutkintojärjestelmän toimivuutta ja selkeyttä parannetaan valmistelemalla tutkintojen tuottaman ja muun osaamisen kuvaamiseen perustuva kansallinen viitekehys vuoteen 2010 mennessä. Kansallinen viitekehys valmistellaan eurooppalaista tutkintojen viitekehystä (European Qualifications Framework, EQF) koskevan suosituksen pohjalta.

EQF-suosituksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on elinikäisen oppimisen edistäminen. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen on tärkeää elinikäisen oppimisen toteutumisessa. Useat viimeaikaiset Euroopan unionin aloitteet korostavat muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen merkitystä. Edistääkseen epävirallisen ja arkioppimisen tunnistamista ja tunnustamista komissio ja Euroopan unionin ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskus CEDEFOP julkaisivat huhtikuussa 2009 eurooppalaiset ohjeet epävirallisen ja arkioppimisen tunnustamisen periaatteiksi ja käytännöiksi. Asiakirjassa käsitellään osaamisen tunnustamista eurooppalaisesta, kansallisesta, organisaation ja yksilön näkökulmista ja mm. esitetään erilaisia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen menettelyjä.

2 Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF)

2.1 EQF:n tausta ja tavoitteet

Eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten kehittäminen alkoi vuonna 2004, kun jäsenvaltiot, työmarkkinaosapuolet ja muut sidosryhmät halusivat saada käyttöön yhteiset puitteet tutkintojen vertailun helpottamiseksi. Komissio laati EQF:n asiantuntijaryhmän avulla luonnoksen, jossa ehdotettiin kahdeksantasoista, oppimistuloksiin perustuvaa viitekehystä. Komissio julkaisi ehdotuksen kuulemista varten heinäkuussa 2005 (SEC(2005) 957).

Kuulemisesta saatu palaute osoitti, että eurooppalaiset sidosryhmät tukevat laajasti komission ehdotusta. Ne pyysivät kuitenkin myös runsaasti selvennyksiä ja yksinkertaistamista. Komissio muutti ehdotusta 32 osallistujamaan asiantuntijoiden ja eurooppalaisten työmarkkinaosapuolten esitysten perusteella ja teki tarkistettuun tekstiin perustuvan ehdotuksen syyskuussa 2006 (KOM(2006) 479 lopullinen). Euroopan parlamentti ja neuvosto neuvottelivat ehdotuksesta vuonna 2007, mikä johti EQF:n viralliseen hyväksymiseen helmikuussa 2008. Suositus annettiin 23.4.2008.

EQF-suosituksen (2008/C 111/01) mukaan eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten avulla kytketään yhteen eri maiden tutkintojärjestelmiä. EQF helpottaa Euroopan eri maissa suoritettavien tutkintojen vertailua ja ymmärtämistä. Viitekehyksellä on kaksi pää tavoitetta: edistää kansalaisten liikkuvuutta maiden välillä ja helpottaa elinikäistä oppimista.

Eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten tavoitteena on parantaa tutkintojen avoimuutta, vertailukelpoisuutta ja siirrettävyyttä. Lisäksi eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten tavoitteena on tehdä toimialajärjestöille mahdolliseksi vahvistaa tutkintojärjestelmänsä ja yhteisen eurooppalaisen viitekehysten väliset yhteydet ja tällä tavoin osoittaa kansainvälisten toimialakohtaisten tutkintojen yhteys kansallisiin tutkintojärjestelmiin.

Suosituksella edistetään myös laajempia elinikäisen oppimisen tavoitteita ja lisätään työntekijöiden ja oppijoiden työllistettävyyttä, liikkuvuutta ja yhteiskuntaan integroitumista. Suosituksen avulla halutaan edistää koulutusjärjestelmien nykyaikaistamista, yhteyksien luomista koulutuksen ja työelämän välille sekä siltojen rakentamista virallisen, epävirallisen ja arkioppimisen välille. Tavoitteena on edistää myös kokemuksen kautta hankittujen oppimistulosten tunnustamista.

2.2 EQF:n keskeinen sisältö

Eurooppalainen tutkintojen viitekehys on yhteinen eurooppalainen viitejärjestelmä, jonka avulla eri maiden kansallisia tutkintojärjestelmiä ja tutkintojen viitekehyyksiä kytketään toisiinsa. EQF:n kahdeksan tasoa kattavat kaikki tutkinnot perustasosta edistyneeseen tasoon. Elinikäisen oppimisen edistäjänä EQF sisältää kaikki yleissivistävän, ammatillisen ja akateemisen koulutuksen tutkintotasot. Lisäksi viitekehukseen sisältyvät perus- ja jatkokoulutuksessa hankitut tutkinnot. Kunkin tason pitäisi periaatteessa olla saavutettavissa erilaisten koulutus- ja uravalintojen kautta.

EQF:n viitetasot perustuvat oppimistuloksiin, jotka kuvataan tietoina, taitoina ja pätevyytinä. Kukin kahdeksasta tasosta on määritelty kuvailemalla oppimistulokset, jotka olennaisesti liittyvät kyseisen tason tutkintoihin missä tahansa tutkintojärjestelmässä. EQF:ssä keskitytään siihen, mitä tietyn tutkinnon suorittanut henkilö tietää, ymmärtää ja pystyy tekemään oppimisprosessin päätteeksi. Suosituksen mukaan painopisteen siirtäminen oppimistuloksiin mahdollistaa Euroopan koulutusjärjestelmien erojen huomioimisen, koska ainoastaan panostuksiin (esimerkiksi opiskelun kesto) perustuva vertailu on vaikeaa.

EQF on yhdenmukainen Bolognan prosessin yhteydessä kehitetyn korkeakoulututkintojen viitekehyyksen kanssa. EQF:n tasojen 5–8 kuvauksissa viitataan Bolognan prosessin osana sovittuihin korkeakoulutustasojen kuvauksiin. EQF:n tasokuvaukset eroavat kuitenkin sanamuodoltaan Bolognan tasokuvauksista, jotka on laadittu erityisesti korkeakoulutuksen tarpeisiin. Tämä johtuu siitä, että elinikäisen oppimisen viitekehyyksenä EQF käsittelee myös ammatillisen koulutuksen ja työympäristöt korkeinta tasoa myöten.

Eurooppalainen tutkintojen viitekehys ei korvaa eikä siinä määritellä kansallisia tutkintojärjestelmiä ja/tai tutkintoja. EQF:ssä ei kuvata yksittäisiä tutkintoja tai yksittäisen henkilön pätevyyskäsitteitä. Yksittäiset tutkinnot tulisi sijoittaa soveltuvalle eurooppalaisen tutkintojen viitekehyyksen tasolle kansallisten tutkintojärjestelmien tai kansallisten viitekehysten kautta.

Eurooppalainen tutkintojen viitekehys on vapaaehtoinen, mutta suosituksena on, että jäsenmaat kuvailevat vuoteen 2010 mennessä vastaavuudet kansallisten tutkintojärjestelmiensä ja EQF:n välillä joko viittaamalla kansallisissa tutkintotasoissa EQF:n tasoihin tai kehittämällä tarvittaessa kansallisia tutkintojen viitekehyyksiä kansallisen lainsäädännön ja käytännön mukaisesti. Jäsenmaiden on lisäksi tarkoitus vuoteen 2012 mennessä varmistaa, että jokainen uusi tutkintotodistus, todistus ja Europass-asiakirja sisältää maininnan kyseisen tutkinnon EQF-tasosta.

Lisäksi suositellaan, että jäsenvaltiot noudattavat osaamiseen perustuvaa lähestymistapaa tutkintojen määrittelyssä ja kuvauksessa, edistävät epävirallisen ja arkioppimisen tunnustamista sekä edistävät ja soveltavat koulutuksen laadunvarmistuksen periaatteita kuvatessaan kansallisten tutkintojärjestelmien mukaisia korkea-asteen ja ammatillisen koulutuksen tutkintoja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyyksen mukaan. Lisäksi jäsenmaita kehoitetaan nimeämään kansallinen koordinaatiopiste tukemaan ja yhdessä muiden kansallisten viranomaisten kanssa ohjaamaan kansallisen tutkintojärjestelmän ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyyksen välisiä suhteita.

Suomi on päättänyt ottaa EQF:n käyttöön ja edetä suosituksen mukaisessa aikataulussa. Suomen kansalliseksi koordinaatiopisteeksi on kesäkuussa 2008 nimetty Opetushallitus (OPM:n päätös, dnro 2/500/2008).

2.3 EQF:n edut

EQF:n ensisijaisia käyttäjiä ovat kansallisista ja/tai toimialojen tutkintojärjestelmistä ja viitekehysistä vastaavat elimet. Kun järjestelmiin sisältyvät tutkinnot on luokiteltu EQF:n vastaaville tasoille, yksittäisten henkilöiden, työnantajien ja koulutuspalvelujen tarjoajien on helpompi verrata tutkintoja, jotka ovat peräisin eri maista ja kuuluvat eri koulutusjärjestelmiin.

Euroopan komission julkaiseman EQF-esitteen mukaan eri maiden tutkintojärjestelmien välisten yhteyksien lisäämisestä koituu etua monelle taholle:

- EQF edistää oppijoiden ja työntekijöiden liikkuvuutta. Oppijoiden on sen avulla helpompi kuvailla pätevyytensä laajuutta työhönottajille muissa maissa. Tämä auttaa työnantajia tulkitsemaan työnhakijoiden tutkintoja, mikä edistää työvoiman liikkuvuutta Euroopassa.
- EQF hyödyttää yksittäisiä ihmisiä lisäämällä elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia ja näihin mahdollisuuksiin tarttumista. EQF osoittaa, miten eri ympäristöissä, esimerkiksi virallisesti opiskelemalla tai työelämässä, ja eri maissa hankittuja oppimistuloksia voidaan yhdistellä. Näin EQF voi osaltaan poistaa esteitä sellaisten koulutuksen tarjoajien väliltä, jotka yleensä toimivat toisistaan erillään, kuten esimerkiksi korkea-asteen koulutuksen tarjoajat ja ammatilliset oppilaitokset. Eteneminen helpottuu, sillä oppijoiden ei tarvitse suorittaa uudelleen samoja opintoja.
- EQF voi auttaa yksittäisiä ihmisiä, joilla on runsaasti työelämässä tai muussa toiminnassa hankittua kokemusta, helpottamalla epävirallisen ja virallisen oppimisen tunnustamista. Painopisteen asettaminen oppimistuloksiin auttaa arvioimaan, vastaavatko hankitut oppimistulokset sisällöltään ja merkitykseltään virallisia tutkintoja.
- EQF tukee yksittäisiä koulutuksen käyttäjiä ja tarjoajia selkeyttämällä kansallisten järjestelmien ulkopuolisia, esimerkiksi toimialojen ja monikansallisten yritysten myöntämiä tutkintoja. Oppimistuloksiin perustuva yhteinen tutkintojen viitekehys helpottaa kansallisten viranomaisten myöntämien perinteisten tutkintojen ja muiden sidosryhmien myöntämien tutkintojen vertailua ja (mahdollista) yhteen kytkemistä. Näin EQF auttaa toimialoja ja yksittäisiä ihmisiä hyötymään lisääntyvästä kansainvälistymisestä.

2.4 EQF:n haasteet

Eurooppalaisen tutkintojen viitekehysen haasteena on olla enemmän kuin pelkkä tekninen työkalu tutkintojen luokittelua varten. EQF voi parhaimmillaan edistää tärkeiden koulutuspoliittisten päämäärien eteenpäin viemistä ja kehittää koulutus- ja tutkintojärjestelmiä. EQF:n toimeenpanossa on tarkoitus lisätä eurooppalaista yhteistyötä ja avoimuutta tutkintojärjestelmien kehittämisessä. Lisääntyvä yhteistyö tarjoaa mahdollisuuksia vertaisoppimiseen ja uusien näkökulmien löytämiseen. Haasteeksi muodostuu yhteistyön tekeminen ilman, että syntyy paineita harmonisoida koulutusta.

EQF tarjoaa mahdollisuuden tutkintojärjestelmän tarkastelemiseen kokonaisuutena aidosti oppimistuloksiin perustuen ilman raja-aitoja. Haasteena kansallisia viitekehyksiä laadittaessa ja niitä EQF:ään suhteutettaessa on ylittää perinteiset näkemykset, jotka erottavat tutkintoja järjestelmäkeskeisesti, eivät osaamisen perusteella. Keskeinen haaste on myös elinikäisen oppimisen väylien rakentaminen ja osoittaminen. Lisäksi haasteena on osaamisen tunnustamisen periaatteiden selkiyttäminen.

EQF kiinnittää huomion oppimistuloksiin, joiden avulla voidaan saada yhteinen kieli tutkintojen kuvaamiselle ja lisää tutkintojen läpinäkyvyyttä ja merkittävyyttä. Haasteena on aito ja rehellinen oppimistuloksiin perustuva tutkintojen tarkastelu kaikkialla Euroopassa. Vaarana on, että eri maat soveltavat oppimistulosajattelua hyvin eri tavoin, jolloin tutkintojen vertailu vaikeutuu. Haasteena on varmistaa keskinäinen luottamus kuvaamalla oppimistulokset niin selkeästi ja läpinäkyvästi, että eri järjestelmien kuvaukset ovat vertailukelpoisia.

EQF on ensisijaisesti kehitetty selkiyttämään kansalaisten, opiskelijoiden, tutkinnon suorittajien ja työntekijöiden oppimis- ja urapolkuja sekä edistämään liikkuvuutta ja henkilökohtaisten oppimispolkujen rakentamista. Toimeenpanossa tulee keskittyä edistämään näitä päämääriä ja välttää ajautumasta liialliseen eri toimijoiden roolien pohdintaan tai jopa keskinäiseen kilpailuun. EQF siirtää painopistettä koulutuksen rakenteista koulutuksen tuottamien tietojen, taitojen ja pätevyysien tarkasteluun. Haasteellista on etenkin muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustaminen ja sertifiointi, joka on erityisen tärkeää etenkin työelämässä jo olevien aikuisten kannalta.

2.5 Keskeiset käsitteet

Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen ja kansallisen tutkintojen viitekehyksen näkökulmasta keskeisiä käsitteitä ovat tutkinto, kansallinen tutkintojärjestelmä, tutkintotyyppi, kansallinen (tutkintojen) viitekehys, toimiala, kansainvälinen toimialajärjestö, oppimistulos ja osaaminen, tieto, taito ja pätevyys sekä koulutuksen laadunvarmistus ja koulutuksen laadunvarmistusjärjestelmä.

Alla olevat käsitteiden määritelmät perustuvat EQF-suosituksen (2008/C 111/01) liitteen 1 määritelmiin.

kansallinen tutkintojärjestelmä (eng. national qualifications system)

kaikki jäsenvaltion toimet, jotka liittyvät oppimisen tunnustamiseen sekä muut mekanismit, joilla koulutus kytketään työmarkkinoihin ja kansalaisyhteiskuntaan. Tähän kuuluvat myös laadunvarmistusta, arviointia ja tutkintojen myöntämistä koskevien institutionaalisten järjestelyjen ja prosessien kehittäminen ja toteutus. Kansallinen tutkintojärjestelmä voi koostua useista alajärjestelmistä, ja siihen voi sisältyä kansallinen tutkintojen viitekehys. Kansallisen tutkintojärjestelmän alajärjestelmiä ovat esim. ammatillisten tutkintojen järjestelmä ja korkeakoulututkintojen järjestelmä.

kansallinen (tutkintojen) viitekehys (eng. national qualifications framework)

väline, jolla tutkinnot kuvataan ja luokitellaan osaamisen kautta ja sijoitetaan EQF-tasolle. Kansallisen viitekehyksen tavoitteena on parantaa tutkintojen kansainvälistä vertailtavuutta, edistää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja elinikäistä oppimista. Lisäksi kansallisen viitekehyksen tavoitteena on integroida ja koordinoita kansallisia tutkintojen alajärjestelmiä ja parantaa tutkintojen selkeyttä, suorittamismahdollisuuksia ja laatua suhteessa työmarkkinoihin ja kansalaisyhteiskuntaan.

kansainvälinen toimialajärjestö (eng. international sectoral organisation)

kansallisten toimialojen intressejä edustavien kansallisten järjestöjen, esimerkiksi työnantajien ja ammatillisten järjestöjen, yhteenliittymä

oppimistulos (eng. learning outcomes)

toteamus siitä, mitä oppija tietää, ymmärtää ja pystyy tekemään oppimisprosessin päätteeksi. Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä oppimistulokset määritellään tietoina, taitoina ja pätevyyksinä.

pätevyys (eng. competence)

todistettu kyky käyttää tietoja, taitoja sekä henkilökohtaisia, sosiaalisia ja/tai menetelmällisiä valmiuksia työ- tai opintotilanteissa sekä ammatilliseen ja henkilökohtaiseen kehitykseen. Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä pätevyyttä kuvataan vastuun ja itsenäisyyden perusteella.

taito (eng. skills)

kyky soveltaa tietoja ja käyttää tietotaitoa tehtävien suorittamiseen ja ongelmien ratkaisuun. Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä taidot kuvataan kognitiivisina (loogisen, intuitiivisen ja luovan ajattelun käyttö) tai käytäntöön liittyvinä (kätevyys ja menetelmien, materiaalien ja työkalujen ja -välineiden käyttö).

tieto (eng. knowledge)

oppimalla tapahtuneen asioiden omaksumisen tulos. Tiedot muodostuvat työ- tai opintoalaan liittyvien faktojen, periaatteiden, teorioiden ja käytäntöjen kokonaisuudesta. Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä tiedot voivat olla teoria- ja/tai faktatietoja.

toimiala (eng. sector)

ammattitoimintojen ryhmittymä, joka on muodostettu pääasiallisen taloudellisen tehtävän, tuotteen, palvelun tai tekniikan perusteella

tutkinto (eng. qualification)

arviointi- ja tunnustamisprosessin virallinen tulos, joka saadaan, kun toimivaltainen elin vahvistaa, että henkilö on saavuttanut viranomaisen vahvistamat vaatimukset täyttävät oppimistulokset

Tutkintotyyppi-käsitteen määrittely perustuu ammatillisten tutkintojen kehittämisperiaatteita ja asemaa koulutusjärjestelmässä selvittäneen työryhmän muistion käsittemäärittelyihin (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:1).

tutkintotyyppi

tutkintojärjestelmään sisältyvä, lainsäädännössä määritetty keskenään samankaltaisten tutkintojen muodostama kokonaisuus, esim. ylioppilastutkinto, ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot, ammattikorkeakoulututkinnot, ylemmät korkeakoulututkinnot, tohtorin tutkinnot

Työryhmä määritteli lisäksi käsitteet korkeakoulutettujen erityispätevyys, koulutuksen laadunvarmistus, koulutuksen laadunvarmistusjärjestelmä, osaaminen ja osaamistavoite seuraavasti:

korkeakoulutettujen erityispätevyys

ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettava korkeakoulututkinnon jälkeen hankittava työelämän kannalta tarpeellinen laaja osaamiskokonaisuus

koulutuksen laadunvarmistus

ne menettelytavat, prosessit tai järjestelmät, joiden avulla turvataan ja kehitetään koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten ylläpitäjien ja korkeakoulujen sekä niiden järjestämän koulutuksen ja muun toiminnan laatua. Määritelmä kattaa laadun kehittämisen ja laadunhallinnan.

koulutuksen laadunvarmistusjärjestelmä

kokonaisuus, joka muodostuu erilaisista laadunvarmistuksen menettelytavoista ja mekanismeista

osaaminen

tietojen, taitojen ja pätevyyden yhdistelmä; laaja-alainen kyky hyödyntää tietoja, taitoja ja pätevyyttä työ- ja opintotilanteissa sekä yhteiskunnan jäsenenä

osaamistavoite

toimivaltaisen elimen laatima kuvaus (esim. opetussuunnitelman peruste, tutkinnon peruste, opetussuunnitelma) siitä, mitä henkilöltä edellytetään, jotta hänen voidaan katsoa saavuttaneen vaadittavan osaamisen. Ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen perusteissa käytetään vastaavassa merkityksessä käsitettä ammattitaitovaatimus.

3 Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen suhde muihin tutkintojen luokitteluihin

Tutkintojen luokittelujen tarkoituksena on mm. palvella tilastointia, koulutusviranomaisia ja työlläytystä sekä helpottaa ammatillista ja akateemista liikkuvuutta ja tutkintojen tunnustamista. Tutkintojen luokittelujärjestelmät voivat olla koulutustaso-, koulutusaste-, koulutusala-, ammatti- tai esimerkiksi pätevyystasokohtaisia. Jotkut kansainväliset järjestöt ovat laatineet työpaikkaa koskevia toimialaluokituksia ja ammattitaitotasojen luokituksia. Erityisesti Euroopan unionin sisällä on luokittelujärjestelmien avulla myös pyritty vertailemaan jäsenvaltioiden koulutuksia.

3.1 ISCED

UNESCO:n kansainvälinen koulutusluokitus ISCED (International Standard Classification of Education) on ensisijassa tilastollisia tarkoituksia varten kehitetty koulutusluokitus, jolla voidaan luokitella tutkintoon johtava ja tutkintoon johtamaton koulutus. Luokitus uudistettiin nykyisen rakenteen mukaiseksi vuonna 1997.

ISCED 1997 -luokitus mahdollistaa eri maiden koulutusjärjestelmien vertailun luomalla kansainvälisesti hyväksytyt kriteerit koulutusten luokittamiselle. Luokitusta käytetään mm. UNESCO:n, OECD:n ja Eurostatin tilastoissa ja indikaattoreissa verrattaessa koulutusta eri maissa. ISCEDiin sisältyvät seuraavat luokitusmuuttujat: koulutusala, koulutusaste, sijoittumistavoite, suuntautuminen, kansallinen tutkintorakenne ja suunniteltu kesto. Koulutusasteella/-tasolla (level) tarkoitetaan koulutuksen oppimiskokemusten ja opittavien taitojen kokonaisuutta eli koulutuksen vaativuustasoa. ISCED-tasoa on nolasta (esiaste) kuuteen (tutkijakoulutusaste).

Tasolle 1 ISCED-luokituksessa sijoittuu alempi perusaste. Suomessa tilastokeskuksen soveltamisoppaassa tälle tasolle katsotaan kuuluvan perusopetuksen vuosiluokat 1–6. ISCED-taso 2 kuvaa ylempää perusastetta. Suomessa tälle tasolle katsotaan sijoittuvan perusopetuksen vuosiluokat 7–9. ISCED-taso 3 kuvaa keskiaastetta ja taso 4 keskiasteen jälkeistä koulutusta, joka ei ole korkeakoulutusta. Suomessa tasolle 3 sijoittuvat lukio ja ylioppilastutkinnot, ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot. Erikoisammattitutkinnot sijoittuvat tasolle 4. ISCED-luokituksessa korkea-asteen koulutusta kuvattaessa käytetään tasoa 5 ja 6. ISCED-luokituksen koulutusaste 5 (korkea-asteen koulutus) on edelleen jaettu alaluokkiin 5A (korkeakouluasteen koulutus) ja 5B (alimman korkea-

asteen koulutus). 5A pitää sisällään suomalaiset ammattikorkeakoulututkinnot sekä alemmat ja ylemmät korkeakoulututkinnot, kun taas 5B viittaa Suomessa lähinnä koulutusrakenteesta poistuneisiin ammatillisen opistoasteen tutkintoihin. ISCED-taso 6 (tutkijakoulutusaste) sisältää Suomessa jatkotutkintona suoritettavat lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot.

3.2 Ammatillisen koulutuksen EY-luokitus (85/368/ETY)

Euroopan yhteisöjen neuvoston päätöksellä 85/368/ETY otettiin käyttöön järjestelmä ammatillisen koulutuksen tutkintojen vertailemiseksi. Järjestelmän tarkoituksena oli antaa työntekijöille mahdollisuus hyödyntää paremmin pätevyyttään työpaikan saamiseksi muissa jäsenvaltioissa. Tavoitteeseen pyrittiin määrittelemällä kaikkialla yhteisössä pätevät kuvaukset käytännön ammatillisista vaatimuksista tietyissä ammateissa ja antamalla yrityksille, työntekijöille ja viranomaisille tarvittavat tiedot eri maissa suoritettujen tutkintojen vastaavuudesta.

Neuvoston päätöksen liitteessä kuvattiin viisi koulutustasoa. Neuvoston päätöksen pohjalta opetusministeriö antoi vuonna 1998 suosituksen (dnro 55/330/97) Suomen ammatillisen koulutuksen sijoittamisesta EY:n luokituksen tasoille. Suosituksen mukaan tasot 1 ja 2 puuttuvat Suomen koulutusjärjestelmästä. Tasolle 3 sijoittuvat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot, tasolle 4 opistoasteen tutkinnot ja tasolle 5 korkeakoulututkinnot.

Neuvoston päätöksessä 85/368/ETY ehdotettu järjestelmä osoittautui käytännössä vaivalloiseksi, ja sen täytäntöönpano jäi parhaimmillaankin hyvin hajanaiseksi. Lisäksi päätös osoittautui liian joustamattomaksi mukautumaan muuttuviin tarpeisiin. Keskitetty lähestymistapa ja pätevyysvaatimusten alituinen ja nopea muuttuminen johtivat siihen, että julkaistuista tiedoista tuli nopeasti vanhentuneita.

Koska päätöksen 85/368/ETY täytäntöönpanolla ei saavutettu ammatillisten koulutuksen tutkintojen ja ammatillisten kelpoisuuksien vertailtavuutta ja koska päätös on korvautunut useilla uudemmissa aloitteilla, komissio katsoi, että päätös on tarpeeton ja olisi siksi kumottava. Päätös kumottiin lokakuussa 2008 Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksellä 1065/2008/EY.

3.3 Ammattipätevyysdirektiivi

Euroopan yhteisöllä on useita direktiivejä, jotka koskevat toisessa jäsenvaltiossa saadun ammattipätevyyden tai koulutuksen tunnustamista. Ko. direktiivejä on säädetty osana sisämarkkinalainsäädäntöä. Vuonna 2005 annettu direktiivi ammattipätevyyden tunnustamisesta (2005/36/EY) kokoaa yhteen aiemmat kolme tunnustamisjärjestelmää: ammattikokemuksen tunnustamiseen perustuvan järjestelmän (direktiivi 1999/42/EY), koulutuksen vähimmäisvaatimusten yhdenmukaistamiseen perustuvan tunnustamisjärjestelmän (lääkärit, hammaslääkärit, eläinlääkärit, proviisorit, arkkitehdit, sairaanhoitajat ja kättilöt) sekä yleisen tutkintojen tunnustamisjärjestelmän (direktiivit 89/48/ETY sekä 92/51/ETY).

Tietyn ammatin harjoittaminen tai oikeus määrätyn ammattinimikkeen käyttöön voi Suomen lainsäädännön mukaan edellyttää määrättyä koulutusta. Tällaisia koulutusta koskevia vaatimuksia on mm. sosiaali- ja terveysalalla sekä opetustoimessa. Ulkomailla koulutuksen saaneen henkilön kelpoisuudesta, oikeudesta harjoittaa ammattia tai käyttää suomalaista ammattinimikettä päättävät suomalaiset viranomaiset. Jos kyseessä on EU-/ETA-valtion kansalainen ja tutkinto on suoritettu EU/ETA-valtiossa, sovelletaan ammat-

tipätevyyden tunnustamisessa ammattipätevyysdirektiiviin perustuvaa kansallista lainsäädäntöä.

Ammattipätevyysdirektiivin mukaan kansalliset koulutusjärjestelmät on tunnustamis- mekanismin määrittelemiseksi jaoteltava tasoihin. Yleisessä tunnustamisjärjestelmässä on viisi pätevyystasoa (a–e), joiden määrittämisen keskeisiä kriteerejä ovat koulutuksen taso, luonne ja kesto. Ammattipätevyyden tunnustamiseen oikeuttava tutkinto voi olla yhtä pätevyystasoa alempi kuin se tutkinto, jota vastaanottava jäsenvaltio vaatii. Jos hakijan saaman koulutuksen ja vastaanottavan valtion vaatiman koulutuksen pituuksissa ja/tai sisällöissä on oleellinen ero, hakijalta voidaan korvaavana toimenpiteenä vaatia kelpoisuus- kokeen tai sopeutumisan suorittamista.

Tasojen jaottelun kriteerit määritellään direktiivissä seuraavasti:

- a kotijäsenvaltion lakien, asetusten tai hallinnollisten määräysten mukaisesti nimetyn toimivaltaisen viranomaisen antama pätevystodistus, jonka perustana on
 - i joko koulutus, joka ei kuulu b, c, d tai e alakohdassa määriteltujen todistusten tai tutkintotodistusten piiriin, tai tietty koe, jota ei edellä koulutus tai ammatin harjoittaminen jäsenvaltiossa täysipäiväisesti ja yhtäjaksoisesti kolme vuotta tai osa-aikaisesti vastaavan ajan kymmenen viimeksi kuluneen vuoden aikana, tai
 - ii perus- tai keskiasteen yleissivistävä koulutus, jonka suorittaneen todistetaan hallitsevan yleissivistävät tiedot.
- b todistus, joka annetaan sellaisen keskiasteen koulutuksen suorittamisesta, joka on
 - i joko yleissivistävää koulutusta, jota on täydennetty muilla kuin c alakohdassa tarkoitetuilla ammatillisilla opinnoilla tai koulutuksella ja/tai tämän koulutuksen lisäksi vaadittavalla harjoittelulla tai ammatin harjoittamisella, tai
 - ii teknistä tai ammatillista koulutusta, jota on tarvittaessa täydennetty i alakohdassa tarkoitetuilla ammatillisilla opinnoilla tai koulutuksella ja/tai tämän koulutuksen lisäksi vaadittavalla harjoittelulla tai ammatin harjoittamisella
- c tutkintotodistus, joka annetaan
 - i joko muun kuin d ja e alakohdassa määritellyn keskiasteen jälkeisen koulutuksen suorittamisesta, jonka kesto on vähintään yksi vuosi tai sitä vastaava aika osa-aikaisesti ja jonka yhtenä pääsyvaatimuksena on pääsääntöisesti yliopistoon tai korkea-asteen koulutukseen pääsyn vaatimuksena olevan keskiasteen koulutuksen tai vastaavan toisen asteen koulutuksen suorittaminen, sekä keskiasteen jälkeisen koulutuksen lisäksi mahdollisesti vaadittavasta ammatillisesta koulutuksesta, tai
 - ii säännellyn ammatin ollessa kyseessä, koulutuksesta, jossa on i alakohdassa mainittua koulutustasoa vastaava direktiivin liitteessä II oleva erityisrakenne ja joka johtaa vastaavaan ammatilliseen tasoon sekä antaa valmiudet vastaavantasoihin vastuisiin ja tehtäviin
- d tutkintotodistus, joka annetaan sellaisen keskiasteen jälkeisen koulutuksen suorittamisesta, jonka kesto on vähintään kolme mutta enintään neljä vuotta tai sitä vastaava aika osa-aikaisesti ja jota annetaan yliopistossa, korkeakoulussa tai muussa samantasoisessa oppilaitoksessa, sekä keskiasteen jälkeisen koulutuksen lisäksi mahdollisesti vaadittavasta ammatillisesta koulutuksesta

- e) tutkintotodistus, joka osoittaa sen haltijan suorittaneen keskiasteen jälkeisen vähintään neljä vuotta kestävä koulutuksen tai sitä vastaavan ajan osa-aikaisesti yliopistossa tai korkea-asteen oppilaitoksessa tai muussa samantasoisessa koulutuslaitoksessa ja tarvittaessa suorittaneen keskiasteen jälkeisen koulutuksen lisäksi vaadittavan ammatillisen koulutuksen.

Opetusministeriön ohjeen (26.8.2008) mukaan toimivaltaisten viranomaisten tulisi tehdä suomalaisten tutkintojen (tutkintotodistusten) sijoittelu seuraavasti:

Tasolle a) i) sellaiset pätevyystodistukset, jotka vaaditaan tiettyjen tehtävien hoitamiseksi, esim. hygieniapassi, vartijakortti yms., ii) peruskoulun ja lukion päättötodistus

Tasolle b) ii) ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot

Tasolle c) i) erikoisammattitutkinnot, opistoasteen ja ammatillisen korkea-asteen tutkinnot

Tasolle d) alemmat korkeakoulututkinnot ja ammattikorkeakoulututkinnot

Tasolle e) ylemmät korkeakoulututkinnot, ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot sekä jatkotutkintona suoritettavat lisensiaatin tutkinnot ja tohtorin tutkinnot.

Komissio on julkaissut maaliskuussa 2008 ammattipätevyysdirektiivin koordinaattoriryhmää varten asiakirjan, jossa se kuvaa näkemystään ammattipätevyysdirektiivin ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen välisestä suhteesta. Asiakirjan mukaan direktiivi ja viitekehys ovat toisistaan täysin erillisiä välineitä, eivätkä ne vaikuta toisiinsa. Ammattipätevyyden tunnustamispäätökset perustuvat vain direktiiviin. Kansallisesta näkökulmasta on tärkeää, että tutkintotodistuksessa ilmaistaan se, mille direktiivin tasolle ja mille EQF-tasolle suoritettu tutkinto sijoittuu. Ammattipätevyyden tunnustamisessa EQF voi antaa lisätietoa, mutta se ei voi toimia tunnustamisen perustana.

3.4 Osaamisen ja oppimistulosten kuvaus kansallisissa säädöksissä

Yllä kuvatut kansainväliset tutkintojen luokittelujärjestelmät eivät suoraan vastaa tutkintojen kansallisen viitekehyksen vaatimuksiin ja tarpeisiin, vaikka ne ovatkin omia käyttötarkoituksiaan varten laajasti tunnettuja.

Kansallisen tutkintojen viitekehyksen keskeisenä lähtökohtana voi pitää historiallisesti muotoutunutta kansallista koulutusta koskevaa lainsäädäntöä. Suomessa säätelyn kohteena ovat mm. koulutuksen tavoitteet, sisällöt, järjestämis muodot sekä oppilaiden ja opiskelijoiden oikeudet ja velvollisuudet. Yleisesti tunnustettu ja hyväksytty kansallinen säädöspohja on hyvä perusta kansalliselle tutkintojen viitekehykselle erityisesti siltä osin, kun se kattaa osaamisvaatimuksia ja oppimistuloksia. Kansallinen tutkintojen viitekehys ei voi sisältää oppimistuloksia, joita koulutusta järjestävät tahot eivät tunnista. Kansallinen tutkintojen viitekehys ja siinä onnistuneesti kuvatut oppimistulokset sen sijaan voivat toimia perustana tutkintojen sisältöjen ja tutkintojen edellyttämien oppimistulosten edelleen kehittämiseksi.

Suomen selkeä tutkintojärjestelmä, säädöksissä kuvatut oppimistulokset tai osaamistavoitteet sekä joustavat mahdollisuudet edetä koulutusjärjestelmässä helpottavat tutkintojen viitekehyksen laatimista ja käyttöönottoa. Suomen koulutusjärjestelmässä ei ole varsinaista tasoluokitusta, vaan tutkintojen keskinäiset suhteet käyvät ilmi siitä, että yleensä

alemmman asteen opinnot antavat oikeuden opiskella ylemmän asteen koulutuksessa. Tutkinnoista ja koulutuksen tavoitteista säädetään kunkin koulutusmuodon lainsäädännössä.

Seuraavassa esitetään Suomessa suoritettavien tutkintojen tavoitteita ja niiden edellyttämiä oppimistuloksia siltä osin kuin niitä on kansallisissa säädöksissä kuvattu ja kansallisen tutkintojen viitekehyksen valmistelussa on katsottu tarpeelliseksi.

3.4.1 Perusopetus

Suomessa on yhtenäinen yhdeksän vuotta kestävä perusopetus. Perusopetuksesta säädetään mm. perusopetuslaissa (628/1998), perusopetusasetuksessa (852/1998) sekä valtioneuvoston asetuksissa opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta. Vuosiluokilla 1–6 opetus on pääosin luokanopetusta ja vuosiluokilla 7–9 pääosin aineenopetusta. Valtioneuvosto päättää perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista. Opetushallitus päättää perusopetuksen eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien, oppilaanohjauksen ja muun opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä. Opetuksen valtakunnallisia tavoitteita ovat kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen, koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen ja elinikäinen oppiminen sekä tarpeelliset tiedot ja taidot. Opetuksen tulee antaa perusta laajaan yleissivistykseen sekä aineksia ja virikkeitä maailmankuvan avartumiseen ja syventymiseen. Opetuksen on tarjottava esteettisiä kokemuksia ja elämyksiä kulttuurien eri aloilta sekä mahdollisuuksia kehittää käden taitoja ja luovuutta sekä liikunnan taitoja. Opetuksessa tuetaan oppilaiden ajattelun ja viestinnän taitojen kehittymistä. Perusopetuksen koko oppimäärän suorittaneelle annetaan päättötodistus.

Perusopetuksen jälkeen voi hakea ammatilliseen peruskoulutukseen tai lukiokoulutukseen. Ammatillinen peruskoulutus ja lukiokoulutus ovat toisen asteen koulutusta.

3.4.2 Lukio ja ylioppilastutkinto

Lukiokoulutuksen tavoitteena on lukiolain (629/1998) mukaan tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana.

Opiskelijalle tulee antaa jatko-opintojen, kansalaisena toimimisen ja laadukkaan elämän kannalta hyvä yleissivistys. Tietoja ja taitoja syvennetään sekä annetaan laajat yleistiedot ihmisestä, yhteiskunnasta, kulttuureista ja luonnosta. Opiskelijaa harjaannutetaan käyttämään tietoyhteiskuntataitojaan tiedonhankintaan ja viestintään, hallitsemaan mediaosaamisen perustaidot sekä arvioimaan kriittisesti tietoa. Opiskelijalle opetetaan yhteistyötaitoja, jotka mahdollistavat toimimisen itsenäisesti ja ryhmässä. Opetuksen tulee lisäksi harjaannuttaa opiskelijaa monipuolisesti itseilmaisussa ja vuorovaikutustaidoissa ja ilmaistamaan itseään suullisesti ja kirjallisesti molemmilla kotimaisilla kielillä sekä vähintään yhdellä vieraalla kielellä. Elinikäisen oppimisen ja itsensä kehittämisen osalta opetuksen on kehitettävä opiskelijan opiskelutaitoja ja opiskelijan kykyä arvioida opiskelutaitojaan. Opiskelijaa tuetaan tunnistamaan vahvuutensa ja kehittymistarpeensa oppijana ja käyttämään hänelle soveltuvia opiskelumenetelmiä. Opiskelijaa harjaannutetaan omien valintojen suunnitteluun ja tekemiseen sekä vastuuseen valinnoistaan.

Koulutuksen järjestäjä laatii opetussuunnitelman siten, että se antaa opiskelijalle mahdollisuuden yksilöllisiin opintoihin koskeviin valintoihin. Lukion oppimäärä tai osa siitä

voidaan suorittaa oppimäärään kuuluvien tietojen ja taitojen hankkimistavasta riippumatta koulutuksen järjestäjän järjestämissä ja arvioimissa kokeissa. Lukion koko oppimäärän suorittaneelle opiskelijalle annetaan päättötodistus. Taito- tai taideaineissa voidaan suorittaa lukiodiplomi.

Opiskelijan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijan oppimista ja työskentelyä tulee arvioida monipuolisesti.

Lukiokoulutuksen päätteeksi suoritetaan ylioppilastutkinto, jonka avulla selvitetään ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet riittävän kypsyys. Tutkintoon sisältyy äidinkielessä ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita, joita on suoritettava vähintään neljä.

Ylioppilastutkinnon suorittanut on kelpoinen sekä ammattikorkeakoulu- että yliopisto-opintoihin. Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös henkilö, joka on suorittanut lukion oppimäärän, mutta ei ylioppilastutkintoa.

3.4.3 Ammatillinen peruskoulutus

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) mukaan ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammatitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Koulutuksen tavoitteena on lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista. Ammatillista koulutusta järjestettäessä otetaan erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Koulutusta järjestettäessä tulee olla yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän kanssa.

Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettu tutkinto sisältää ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssäoppimista sekä ammatitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammatitaitoa täydentäviä äidinkielen, toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen opintoja, matemaattis-luonnontieteellisiä opintoja, humanistis-yhteiskunnallisia opintoja, liikuntaa ja muita taito- ja taideaineiden opintoja, terveystietoa sekä opinto-ohjausta. Ammatillisten perustutkintojen laajuus on 120 opintoviikkoa.

Opetushallitus päättää koulutusaloittain ja tutkinnoittain opintojen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä. Ammatillisten perustutkintojen perusteet laaditaan siten, että tutkinto tuottaa laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneemman osaamisen ja työelämän edellyttämän ammatitaidon yhdellä tutkinnon osa-alueella. Tutkinnon perusteissa ammatitaitovaatimukset, keskeiset sisällöt ja opintojen tavoitteet määritellään osaamisena. Tutkinnon perusteissa on määritelty myös elinikäisen oppimisen avaintaidot, joilla tarkoitetaan muun muassa oppimis- ja ongelmanratkaisutaitoja, vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja, ammatieettistä ja esteettistä osaamista, kestävän kehityksen osaamista sekä aktiivista kansalaisuutta ja eri kulttuurien tuntemusta. Elinikäisen oppimisen avaintaitojen määrittelyssä on hyödynnetty Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksia 2005/0221(COD) elinikäisen oppimisen avaintaidoiksi.

Opiskelijan arvioinnilla ohjataan ja kannustetaan opiskelua sekä kehitetään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijoiden oppimista, työskentelyä ja osaamista tulee arvioida monipuolisesti. Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijan ammatillista osaamista tulee muun arvioinnin ohella arvioida opiskelijan työpaikalla,

oppilaitoksessa tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa työtilanteissa tai -tehtävissä antamien ammattiosaamisen näyttöjen perusteella. Kun opiskelija on suorittanut hyväksytysti tutkintoon kuuluvat opinnot ja ammattiosaamisen näytöt, koulutuksen järjestäjä antaa suoritetusta tutkinnosta tutkintotodistuksen.

Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa myös ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomana näyttötutkintona. Näyttötutkintoon voi osallistua riippumatta siitä, miten on hankkinut tutkinnossa vaadittavan osaamisen. Tutkintotoimikunta antaa tutkintotodistuksen.

Ammatillisen perustutkinnon suorittanut on kelpoinen sekä ammattikorkeakoulu- että yliopisto-opintoihin.

3.4.4 Näyttötutkinnot

Ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomista, näyttötutkintoina suoritettavista ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnoista säädetään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998). Ammatillisessa perustutkinnossa osoitetaan ammattitaidon saavuttamisen edellyttämät tiedot ja taidot. Ammattitutkinnossa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito. Erikoisammattitutkinnossa osoitetaan alan vaativimpien työtehtävien hallinta. Tutkintotodistuksen myöntää tutkintotoimikunta.

Opetusministeriön asetuksella säädetään tutkinnoista, jotka voidaan suorittaa näyttötutkintoina. Opetushallitus päättää tutkinnon perusteista, joissa määritellään tutkinnossa vaadittava ammattitaito, tutkinnon osat ja mahdollisesti niistä muodostuvat osaamisalat, ammattitaidon osoittamistavat sekä tutkinnon arvioinnin yleiset perusteet. Perusteet on suunniteltu yhdessä elinkeinoelämän edustajien kanssa.

Ammattitutkintojen perusteissa ammattitaitovaatimukset on pyritty määrittelemään selvaisiksi, että henkilö, jolla on alan peruskoulutus tai muulla tavoin hankitut sitä vastaavat tiedot ja taidot sekä täydentäviä ja syventäviä opintoja ja noin kolmen vuoden työkokemus, pystyy suoriutumaan kyseisestä ammattitutkinnosta. Pieni osa ammattitutkinnoista on sellaisia, joihin tullaan käytännössä ilman peruskoulutusta suoraan työelämästä. Näissä ammattitaitovaatimukset voivat olla vähäisemmät. Tällaisten ammattitutkintojen keskeisiä sisältöalueita ei sisälly mihinkään perustutkintoon tai sisälty niihin vain osittain. Erikoisammattitutkinnon suorittamiseksi ajatellaan tarvittavan alan peruskoulutus tai sitä vastaavat tiedot ja taidot sekä noin viiden vuoden työkokemus. Tutkintotodistuksen saamisen ainut kriteeri kuitenkin on, että tutkinnon suorittaja osoittaa tutkintotilaisuuksissa ko. tutkinnon perusteissa edellytetyn osaamisen.

Ammattitutkinnon suorittanut on kelpoinen vastaavan alan ammattikorkeakouluopintoihin. Erikoisammattitutkinnot eivät ole aiemmin suoraan tuotaneet jatko-opintokelpoisuutta korkeakouluopintoihin. Hallituksen esityksen 26/2009 (20 §) mukaan ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon sen mukaan kuin opetusministeriön asetuksella tarkemmin säädetään.

Hallituksen esityksen 7/2009 (34 §) mukaan pelkästään alempaan korkeakoulututkintoon tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon.

3.4.5 Ammattikorkeakouluissa suoritettavat tutkinnot

Ammattikorkeakouluissa suoritettavista tutkinnoista säädetään valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista 352/2003.

Ammattikorkeakoulututkinto

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin kuuluu perus- ja ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja, ammattitaitoa edistävää harjoittelua sekä opinnäytetyö.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen yleisenä tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alaiset käytännölliset perustiedot ja -taidot sekä niiden teoreettiset perusteet asianomaisen alan asiantuntijatehtävissä toimimista varten, edellytykset asianomaisen alan kehityksen seuraamiseen ja edistämiseen, valmiudet jatkuvaan koulutukseen, riittävä viestintä- ja kielitaito sekä asianomaisen alan kansainvälisen toiminnan edellyttämät valmiudet.

Perusopintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alainen yleiskuva asianomaisen tehtäväalueen asemasta ja merkityksestä yhteiskunnassa, työelämässä ja kansainvälisesti, perehdyttää opiskelija asianomaisen tehtäväalueen yleisiin teoreettisiin perusteisiin ja viestintään sekä antaa hänelle sellainen suomen ja ruotsin kielen taito, joka vaaditaan korkeakoulututkintoa edellyttävään virkaan kaksikielisellä virka-alueella ja joka ammatin harjoittamisen ja ammatillisen kehityksen kannalta on tarpeellinen sekä sellainen yhden tai kahden vieraan kielen kirjallinen ja suullinen taito, joka ammatin harjoittamisen ja ammatillisen kehityksen kannalta on tarpeellinen.

Ammattiopintojen tavoitteena on perehdyttää opiskelija asianomaisen ammatillisen tehtäväalueen keskeisiin ongelmakokonaisuuksiin ja sovellutuksiin sekä niiden tieteellisiin tai taiteellisiin perusteisiin siten, että opiskelija valmistuttuaan kykenee itsenäisesti työskentelemään tehtäväalueen asiantuntijatehtävissä ja yrittäjänä sekä osallistumaan työyhteisön kehittämiseen.

Harjoittelun tavoitteena on perehdyttää opiskelija ohjatusti erityisesti ammattiopintojen kannalta keskeisiin käytännön työtehtäviin sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen työelämässä.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietoaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä.

Soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut on kelpoinen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, kun hänellä on tutkinnon lisäksi vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta. Käsi- ja taideteollisuus alalla, viestintä- ja kuvataide alalla, teatteri- ja tanssialalla ja musiikkialalla työkokemuksen asemesta voidaan vaatia vastaavanpituisen taiteellisen toiminta. Soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut on kelpoinen myös pelkästään ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin.

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin kuuluu syventäviä ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja sekä opinnäytetyö.

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen yleisenä tavoitteena on antaa opiskelijalle työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syvälliset tiedot asianomaiselta alalta sekä tarvittavat teoreettiset tiedot asianomaisen alan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten; syvälinen kuva asianomaisesta alasta,

asemasta työelämässä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä valmius asianomaisen alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehityksen seuraamiseen ja erittelyyn; valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatkuvaan oman ammattitaidon kehittämiseen; työelämässä vaadittava hyvä viestintä- ja kielitaito sekä kansainvälisen vuorovaikutuksen ja ammatillisen toiminnan edellyttämät valmiudet.

Syventävien ammattiopintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle mahdollisuus syventää teorian soveltamista käytäntöön, analyyttisiä taitoja, projektin johtamisen sekä tutkimus- ja kehitystyöhön osallistumisen taitoja ja sosiaalisia taitoja.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa kykyä soveltaa tutkimustietoa ja käyttää valittuja menetelmiä työelämän ongelmien erittelyyn ja ratkaisemiseen sekä valmiutta itsenäiseen vaativaan asiantuntijatyöhön.

Hallituksen esityksen 7/2009 (34 §) mukaan tieteelliseen tai taiteelliseen jatkotutkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut soveltuvan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon.

3.4.6 Yliopistoissa suoritettavat tutkinnot

Yliopistoissa suoritettavista tutkinnoista säädetään valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004).

Alempi korkeakoulututkinto

Alempaan korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen tulee antaa opiskelijalle tutkintoon kuuluvien pää- ja sivuaineiden tai niihin rinnastettavien kokonaisuuksien taikka koulutusohjelmaan kuuluvien opintojen perusteiden tuntemus sekä edellytykset alan kehityksen seuraamiseen, valmiudet tieteelliseen ajatteluun ja tieteellisiin työskentelytapoihin tai taiteellisen työn edellyttämät tiedolliset ja taidolliset valmiudet, edellytykset ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen ja jatkuvaan oppimiseen, edellytykset soveltaa hankkimaansa tietoa työelämässä sekä riittävä viestintä- ja kielitaito.

Koulutus perustuu tutkimukseen tai taiteelliseen toimintaan sekä alan ammatillisiin käytäntöihin.

Alempaan korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voi kuulua perus- ja aineopinnot, kieli- ja viestintäopinnot, monitieteisiä opintokokonaisuuksia, muita opintoja sekä asiantuntijuutta kehittävää harjoittelua. Tutkintoon sisältyy vähintään 6 ja enintään 10 opintopisteen laajuinen opinnäyte.

Alemman korkeakoulututkinnon suorittanut on kelpoinen pelkästään ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin. Soveltuvan alemman korkeakoulututkinnon suorittanut, jolla on vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta tutkinnon suorittamisen jälkeen, on kelpoinen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin.

Ylempi korkeakoulututkinto

Koulutuksen tulee antaa opiskelijalle pääaineen tai siihen rinnastettavan kokonaisuuden hyvä tuntemus ja sivuaineiden perusteiden tuntemus taikka koulutusohjelmaan kuuluvien syventävien opintojen hyvä tuntemus, valmiudet tieteellisen tiedon ja tieteellisten menetelmien soveltamiseen tai edellytykset itsenäiseen ja vaativaan taiteelliseen työhön, valmiudet toimia työelämässä oman alansa asiantuntijana ja kehittäjänä, valmiudet tieteelliseen tai taiteelliseen jatkokoulutukseen sekä hyvä viestintä- ja kielitaito.

Koulutus perustuu tutkimukseen tai taiteelliseen toimintaan sekä alan ammatillisiin käytäntöihin.

Ylemmän korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voi kuulua perus- ja aineopintoja sekä syventäviä opintoja, kieli- ja viestintäopintoja, monitieteisiä opintokokonaisuuksia, muita opintoja sekä asiantuntijuutta syventävää harjoittelua. Tutkintoon sisältyy vähintään 20 ja enintään 40 opintopisteen laajuinen opinnäyte.

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut on kelpoinen tieteelliseen, taiteelliseen tai ammatilliseen jatkotutkintoon johtaviin opintoihin.

Tieteellinen ja taiteellinen jatkokoulutus

Jatkokoulutuksen tavoitteena on, että opiskelija perehtyy syvällisesti omaan tutkimusalaansa ja sen yhteiskunnalliseen merkitykseen sekä saavuttaa valmiudet tutkimusalaansa piirissä itsenäisesti ja kriittisesti soveltaa tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja luoda uutta tieteellistä tietoa; perehtyy hyvin oman alansa kehitykseen, perusongelmiin ja tutkimusmenetelmiin sekä saavuttaa sellaisen yleisen tieteen teorian ja tutkimusalaansa liittyvien muiden tieteenalojen tuntemuksen, joka mahdollistaa niiden kehityksen seuraamisen.

Taideteollisella alalla jatkokoulutuksen tavoitteena voi olla edellä tarkoitettujen tavoitteiden lisäksi myös, että opiskelija saavuttaa valmiudet luoda itsenäisesti taiteellisen toteuttamisen menetelmiä tai korkeat taiteelliset vaatimukset täyttäviä tuotteita tai suoritteita. Kuvataidealalla, musiikin alalla sekä teatteri- ja tanssialalla jatkokoulutuksen tavoitteena voi olla edellä tarkoitettujen tavoitteiden ohella tai sijasta, että opiskelija saavuttaa valmiudet luoda itsenäisesti taiteellisen toteuttamisen menetelmiä tai korkeat taiteelliset vaatimukset täyttäviä tuotteita tai suoritteita.

Tohtorin tutkinto

Tohtorin tutkinnon suorittamiseksi jatkokoulutukseen otetun opiskelijan tulee suorittaa jatkokoulutuksen opinnot, osoittaa tutkimusalaallaan itsenäistä ja kriittistä ajattelua sekä laatia väitöskirja ja puolustaa sitä julkisesti. Kuvataidealalla, musiikin alalla, taideteollisella alalla ja teatteri- ja tanssialalla jatkokoulutukseen otettu opiskelija voi väitöskirjan laatimisen sijaan antaa yliopiston määräämät julkiset opin- ja taidonnäytteet.

Lisensiaatin tutkinto

Jatkokoulutukseen otettu opiskelija voi suorittaa lisensiaatin tutkinnon, kun hän on suorittanut yliopiston määräämän osan jatkokoulutukseen kuuluvista opinnoista ja tutkintoon mahdollisesti sisältyvän erikoistumiskoulutuksen.

Lisensiaatin tutkintoon kuuluu osana lisensiaatintutkimus, jossa opiskelija osoittaa hyvää perehtyneisyyttä tutkimusalaansa sekä valmiutta itsenäisesti ja kriittisesti soveltaa tieteellisen tutkimuksen menetelmiä. Musiikin alalla ja teatteri- ja tanssialalla lisensiaatin tutkintoon voi kuulua lisensiaatin tutkimuksen sijasta myös julkiset opin- ja taidonnäytteet.

3.4.7 Puolustushallinnon ja Rajavartiolaitoksen tutkinnot ja koulutus

Puolustushallinnon alalla koulutusta ja osaamisen kehittämistä ohjaavat säädökset jakaantuvat kolmeen kategoriaan: henkilöstöä, asevelvollisia ja Maanpuolustuskorkeakoulua

käsittelyyn. Laissa puolustusvoimista (551/2007) säädetään puolustusvoimien henkilöstön koulutuksesta. Asevelvollisuuslaki (1438/2007) koskee kansalaisvelvollisuuden täyttämistä eli asevelvollisia. Laissa naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta (194/1995) säädetään vapaaehtoisena palveluksen suorittavien naisten koulutuksesta. Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007) säätelee puolustusvoimien ohjaamaa ja valvomaan vapaaehtoista sotilaallista koulutusta. Kriisinhallintatehtävissä tarvittavaa koulutusta säädellään laissa sotilaallisesta kriisinhallinnasta (211/2006). Laki Maanpuolustuskorkeakoulusta (1121/2008) säätelee sotatieteellisiin tutkintoihin johtavaa koulutusta sekä Maanpuolustuskorkeakoulun asemaa ja tehtäviä.

Rajavartiolaki (578/2005) ja laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta (577/2005) ohjaavat Rajavartiolaitoksen järjestämää koulutusta.

Sotilasalan tutkimukset ovat osa opetusministeriön alaista yleistä tutkintojärjestelmää, ja ne sisältyvät asetukseen korkeakoulututkintojen järjestelmästä. Maanpuolustuskorkeakoulussa suoritettavia sotatieteellisiä tutkintoja ovat

- sotatieteen kandidaatin tutkinto, joka on alempi korkeakoulututkinto
- sotatieteiden maisterin tutkinto, joka on ylempi korkeakoulututkinto
- yleisesikuntaupseerin tutkinto ja sotatieteen tohtorin tutkinto, jotka ovat jatkotutkintoja.

Sotatieteellisten tutkintojen tavoitteista ja laajuudesta sekä opintojen rakenteesta ja muista opintojen perusteista on voimassa, mitä asetuksessa yliopistojen tutkimuksista säädetään.

Puolustushallinnon alalla järjestetään runsaasti myös tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevaa koulutusta. Koulutuksen tavoitteena on luoda osaamista sotilaallisen suorituskyvyn varmistamiseksi. Suorituskyvyn edellyttämää osaamista luodaan puolustusvoimien koulutusjärjestelmässä. Puolustusvoimien koulutusjärjestelmä muodostuu palkatun henkilöstön ja asevelvollisten koulutusjärjestelmistä.

Puolustusvoimien palkatun henkilöstön koulutukseen kuuluu perus-, jatko- ja täydennyskoulutusta, tehtävien vaihtoihin liittyvää perehtymistä sekä erilaisia opetustilaisuuksia ja tietoisuuksia. Puolustusvoimissa on mahdollista harjoittaa sotilasammattillisia opintoja sekä osallistua täydennyskoulutukseen.

Upseerin virkaan koulutettavat suorittavat sotatieteellisten tutkintojen lisäksi sotilasammattillisia opintoja ja pätevyyskoulutusta, joiden kautta he saavat mm. sotilaslentäjän ja vahtiperämiehen pätevyyden.

Rajavartiolaitos tukeutuu upseeriensa koulutuksessa Maanpuolustuskorkeakouluun. Koska puolustusvoimilla ja Rajavartiolaitoksella ei ole ammatillisten tutkintojen anto-oikeutta, ammatilliset opinnot luokitellaan täydennyskoulutukseksi. Rajavartiolaitos antaa upseereiksi koulutettaville rajaturvallisuusalan ammatillista koulutusta. Täydennyskoulutuksella kehitetään puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen henkilöstön osaamista. Rajavartiolaitoksessa rajavartiomiesten ammatillisesta koulutuksesta vastaa Raja- ja merivartiokoulu, jossa annetaan Rajavartiolaitoksen virkaan kelpoisuusvaatimukseksi säädettyä koulutusta (raja- ja merivartiokoulutusta) sekä täydennys- ja erikoiskoulutusta Rajavartiolaitoksen henkilökunnalle ja muille henkilöille. Raja- ja merivartiokoulu vastaa myös Rajavartiolaitoksessa harjoitettavasta tutkimuksesta Rajavartiolaitoksen toimialalla.

Aliupseerien sotilasammattillisesta koulutuksesta vastaavat puolustushaarakoulut. Sotilasammattilliset opinnot koostuvat kahdesta opintokokonaisuudesta. Sotilasammattillinen opintokokonaisuus 1 on perustason opintokokonaisuus. Perustasolla toimitaan puolustus-

voimien työympäristön vaatimusten ja työyhteisön normien sekä ohjeiden edellyttämällä tavalla tehden tavoitteiden saavuttamiseen liittyviä valintoja omien taitojensa ja työnantajansa kanssa yhdessä asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Sotilasammattillinen opintokokonaisuus 2 edustaa keskitasoa. Keskitasolla käytetään itsenäisesti ja laajasti syntynyttä kokemustietoa ja hyödynnetään asiantuntijatietoa työtä tehtäessä sekä muita koulutettaessa ja ohjatessa. Lisäksi toteutetaan itsenäisesti päivittäistä tehtävää kehityskeskusteluissa määrätyn tavoitteen mukaisesti, sekä arvioidaan ja dokumentoidaan tavoitteen mukaista toimintaa jatkuvan arvioinnin periaatteiden mukaisesti. Sotilasammattilliset mestariopinnot edustavat mestaritasoa. Mestaritasolla hallitaan oma johtamis- ja kouluttamistapa halutun vaikutuksen aikaansaamiseksi sekä asetetaan joukon suorituskyvyn mukaisia tavoitteita ja ohjataan joukkoa aktiivisesti tavoitteiden suuntaan. Lisäksi suunnitellaan ja arvioidaan työyhteisön toimintaa. Mestaritasolla vastataan ihmisten, asioiden ja voimavarojen ohjauksesta, koordinoinnista ja johtamisesta.

Asevelvollisten koulutusjärjestelmä on kokonaisuus, joka muodostuu kutsuntajärjestelmästä, varusmieskoulutusjärjestelmästä sekä reservinkoulutusjärjestelmästä. Puolustusvoimien rauhan ajan joukko-osastot ja Rajavartiolaitoksen erikseen määrätty hallintoyksiköt tuottavat varusmieskoulutuksen kautta suunnitelman mukaisesti sodan ajan joukkoja. Sodan ajan joukkoihin sijoitettujen reserviläisten koulutusta jatketaan joukkojen elinkaarisuunnitelman mukaisesti kertausharjoituksin, vapaaehtoisin harjoituksin tai Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä tilattavissa koulutustapahtumissa.

Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen koulutusjärjestelmiä kehitetään yhteiskunnan muun koulutuksen osana. Tavoitteena on, että puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa suoritettavat opinnot ovat hyödynnettävissä yleisessä koulutusjärjestelmässä ja yleisessä koulutusjärjestelmässä hankittu tieto sekä osaaminen hyödynnetään puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa.

3.4.8 Rikosseuraamusalan tutkinnot ja koulutus

Rikosseuraamusalan koulutusta säätelevät laki (1316/2006) ja asetus (1448/2006) Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen tehtävänä on antaa rikosseuraamusalalla tutkintoon johtavaa koulutusta ja ammatillista lisäkoulutusta sekä harjoittaa toimialaansa liittyvää tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Rikosseuraamusalan ammatillinen tutkinto on vankeinhoidon perustutkinto, joka tuottaa pätevyyden vanginvartijan virkaan. Pääsyvaatimuksena vankeinhoidon perustutkintoon johtavaan koulutukseen on toisen asteen tutkinto. Vankeinhoidon perustutkinnon järjestämisestä vastaa oikeusministeriön alainen Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Vantaalla. Muilta osin rikosseuraamusalan henkilöstön koulutus koostuu yleisen koulutusjärjestelmän tutkintojen päteväyttämisen henkilöstön perehdyttämis- ja täydennyskoulutuksesta sekä Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan koulutusohjelmasta (tutkintonimike: sosionomi, AMK), joka on osa opetushallinnon alaista tutkintojärjestelmää ja jonka toteuttamiseen Rikosseuraamusalan koulutuskeskus osallistuu. Rikosseuraamusalan koulutusohjelmasta ja siinä suoritettavasta tutkinnosta on voimassa mitä ammattikorkeakoululaissa ja sen nojalla säädetään.

Vankeinhoidon perustutkinnosta säädetään valtioneuvoston asetuksessa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta. Tutkinto tuottaa osaamista, joka tukee vankeusrangaistuksen tavoitteellista, turvallista, vangin ihmisarvoa ja oikeuksia kunnioittavaa sekä yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti vaikuttavaa rangaistuksen täytäntöönpanoa. Vankeinhoidon perustutkintoon johtavien opintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle käytännölliset perustiedot ja

-taidot sekä niiden teoreettiset perusteet vankeinhoidon ohjaus- ja valvontatehtävissä toimimista varten. Lisäksi tavoitteena on antaa opiskelijalle edellytykset rikosseuraamusalan kehityksen seuraamiseen ja edistämiseen, yleiskuva vankeinhoidon asemasta ja merkityksestä yhteiskunnassa, valmiudet jatkuvaan koulutukseen sekä riittävä viestintä- ja kielitaito.

Vankeinhoidon perustutkinnon laajuus on 53 opintoviikkoa, ja siihen kuuluu perus- ja ammattiopintoja, ammattitaitoa edistävää harjoittelua sekä opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen tutkintosäännössä määrätään tarkemmin mm. tutkinnosta ja opetussuunnitelmasta.

Rikosseuraamusalan tutkintoon johtavaa koulutusta ja muuta koulutusta kehitetään sisällöllisesti vastaamaan alan osaamisvaatimuksia sekä pedagogisesti seuraten yleisen koulutusjärjestelmän kehitystä.

3.4.9 Poliisin tutkinnot ja koulutus

Poliisialan koulutusta säätelevät laki poliisikoulutuksesta (68/2005) ja valtioneuvoston asetus poliisikoulutuksesta (283/2005) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen. Poliisihallinnon henkilöstön osaamisen ylläpitoa ja kehittämistä sekä valtakunnallista koulutustoimintaa varten on olemassa oma oppilaitos. Poliisiammattikorkeakoulu vastaa poliisikoulutukseen rekrytoinnista, tutkintoa suorittamaan otettavien opiskelijavalinnoista, poliisin perus- ja jatkotutkinnoista, oppilaitoksessa annettavasta täydennyskoulutuksesta sekä poliisialaan liittyvästä tutkimus- ja kehittämistoiminnasta. Poliisiammattikorkeakoulun tehtävänä on vastata myös järjestämänsä koulutuksen ja muun toiminnan laatutasosta ja kehittamisestä sekä osallistua määrääjain ulkopuoliseen arviointiin.

Poliisialan tutkintoja ovat poliisin perustutkinto ja poliisialipäällystötutkinto. Pääsyvaatimuksena tutkintoon johtavaan koulutukseen on toisen asteen tutkinto. Poliisiammattikorkeakoulussa voi suorittaa myös opetushallinnon alaiseen tutkintojärjestelmään kuuluvan poliisipäällystön tutkinnon, joka on poliisialan ammattikorkeakoulututkinto. Tutkinnon ja siihen liittyvän opetuksen osalta noudatetaan laissa poliisikoulutuksesta säädetyn lisäksi soveltuvin osin, mitä ammattikorkeakoululaissa tai sen nojalla säädetään. Poliisin päällystötutkinnon suorittaneet voivat hakea opiskelemaan maisterin tutkintoon tähtääviin maisteriohjelmiin sopimusyliopistoihin (Tampereen ja Turun yliopistot).

Poliisiammattikorkeakoulu järjestää tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi myös ammattitaitoa lisäävää ja täydentävää koulutusta sekä poliisialan erikoistumisopintoja.

Poliisin perustutkinto

Poliisin perustutkintokoulutuksen tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää poliisin roolin valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäjänä. Hän kykenee suoriutumaan valvonnan, hälytystoiminnan, rikostorjunnan sekä lupahallinnon tehtäväalueilla. Hän tuntee myös ennalta estävän toiminnan merkityksen kaikessa poliisin toiminnassa ja on sisäistänyt poliisitoiminnan päämäärät ja eettiset periaatteet. Hänellä on ajan vaatimusten mukainen ammattitaito ja valmiudet kehittää ammattitaitoaan sekä edetä urallaan asiantuntijaksi tai esimieheksi. Koulutuksen tavoitteena on vahvistaa opiskelijan yleisiä työelämävalmiuksia, kuten oppimistaitoja, ongelmanratkaisutaitoja, vuorovaikutus- ja viestintätaitoja sekä eettisiä taitoja.

Poliisin perustutkinnon laajuus on 110 opintoviikkoa (165 opintopistettä). Poliisin perustutkinto muodostuu perusopinnoista ja ammattiopinnoista. Osana ammattiopintoja on 6–7, 5 kuukauden mittainen kenttätöjajakso, ja perusopintojen loppuvaiheessa opiskelija

suorittaa noin seitsemän kuukauden mittaisen ohjatun työharjoittelujakson. Suoritettuaan poliisin perustutkinnon opiskelija saavuttaa pätevyyden vanhemman konstaapelin virkaan.

Poliisialipäällystötutkinto

Poliisialipäällystötutkinto vastaa työelämän tarpeisiin tuottamalla vastuullisia päivittäisen poliisityön johtamiseen perehtyneitä ja kykeneviä ryhmän lähimpiä esimiehiä, kuten kenttäjohtajia, kenttäryhmänjohtajia ja tutkintaryhmänjohtajia poliisitoiminnan yleisen johtamisen, kenttätoiminnan johtajuuden ja tutkintatoiminnan johtamisen osaamisalueille. Poliisialipäällystötutkinnon yleistavoitteena on, että opiskelija saavuttaa esimiestyön ja johtamisen osaamisalueilta sellaisen taito- ja tietopohjan, jolle esimiehenä toimiminen voi rakentua poliisin päivittäistyön johtamistilanteissa, erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja esimiehenä kehittymisen yhteydessä. Osaamisalueet otetaan huomioon myös työssäoppimista suunniteltaessa. Yksittäisten opintomoduulien erityistavoitteina on, että opiskelija saavuttaa sellaisen tieto- ja taitopohjan, että se antaa perustan esimiehenä toimimiselle poliisin operatiivisissa tilanteissa kenttäjohtajina, kenttäryhmän johtajina tai tutkintaryhmän johtajina tai näiden varajohtajina.

Poliisialipäällystön tutkintokoulutukseen (APT) hyväksyttävällä poliisimiehellä pitää olla ennen hakuajan alkamista työkokemusta poliisitehtävistä vähintään kaksi vuotta poliisin perustutkinnon suorittamisen jälkeen. Tutkinnon laajuus on 45 opintopistettä (30 opintoviikkoa). Poliisialipäällystötutkinnon suorittaminen tuo kelpoisuuden hakea ylikonstaapelin, rikosylikonstaapelin ja ylietsivän virkaa.

3.4.10 Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan tutkinnot ja koulutus

Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan tutkinnoista on säädetty laissa Pelastusopistosta (607/2006) ja valtio-neuvoston asetuksessa Pelastusopistosta (658/2006). Pelastusopiston tehtävänä on antaa pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan ammatillista peruskoulutusta, pelastustoimen päällystön ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta, normaaliohjelmien häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen valmentavaa koulutusta sekä huolehtia osaltaan pelastustoimen tutkimus- ja kehittämistoiminnasta, tutkimustoiminnan koordinoinnista sekä tarvittaessa muistakin opiston toimialaan soveltuvista tehtävistä. Pelastusopiston tehtävänä on opistosta annetun lain mukaan myös antaa pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan ammatillista täydennyskoulutusta sekä siviilikriisinhallintakoulutusta.

Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan tutkinnot ovat pelastajatutkinto, hätäkeskuspäivystäjän tutkinto ja alipäällystötutkinto. Lisäksi pelastusalan koulutusta annetaan ammattikorkeakouluissa. Insinööri (AMK) -tutkintoon johtava palopäällystön koulutusohjelma toteutetaan yhdessä Savonia-ammattikorkeakoulun kanssa. Pelastustoimen päällystön ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutusohjelmasta ja siinä suoritettavasta tutkinnosta on voimassa, mitä ammattikorkeakoululaissa ja sen nojalla säädetään.

Pelastajatutkinto

Pelastajatutkinnon tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneet ovat sisäistäneet pelastustoimen ja terveydenhuollon arvomaailman, pelastajan ammatissa toimimisen edellytykset ja ovat valmiita kehittämään työtään ja omaa ammattitaitoaan muuttuvassa ja kehittyvässä toimintaympäristössä. He osaavat suunnitella ja toteuttaa valistusta, neuvontaa ja kansalaisten turvallisuuskoulutusta sekä suorittaa asuinrakennusten ja niihin rinnastettavien

kiinteistöjen palotarkastuksia. Lisäksi he tietävät ja osaavat pelastustoiminnan perusteet, osaavat toimia pelastusyksikön jäsenenä onnettomuustilanteissa sekä tuntevat pelastusyksikön johtamisen periaatteet. He hallitsevat ensihoidon perusteet, kykenevät toimimaan perustason sairaankuljettajana sekä pelastusyksikön jäsenenä lääkinnällisissä pelastustehtävissä. He tuntevat myös omatoimisen varautumisen ja yleisen väestönsuojelun perusteet ja vapaaehtoisen palokuntatoiminnan perusteet ja ovat valmiita hyvään yhteistoimintaan vapaaehtoisen ja sivutoimisen henkilöstön sekä muiden sidosryhmien kanssa.

Pelastajatutkinto on laajuudeltaan 60 opintopistettä, ja se antaa kelpoisuuden pelastuslaitosten palomiehen ja palomies-sairaaankuljettajan virkoihin. Tutkinnon keskeisimmät opintokokonaisuudet ovat sammutus- ja pelastustoiminta, ensihoito sekä onnettomuuksien ehkäisy. Tutkinto suoritetaan pelastajan koulutusohjelmassa.

Alipäälyllystötutkinto

Alipäälyllystötutkinnon tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneet ymmärtävät tavoitteellisen onnettomuuksien ehkäisytöiden merkityksen pelastuslaitoksen turvallisuustyössä ja tietävät ja hallitsevat alipäälyllystöltä edellytettävät onnettomuuksien ehkäisyn erilaiset toimintatavat. Lisäksi he osaavat kannustaa ja motivoida (työvuoronsa) henkilöstöä onnettomuuksien ehkäisyyn ja ovat valmiita kehittämään omaa onnettomuuksien ehkäisyn osaamistaan tulevalle työurallaan. He osaavat suunnitella ja johtaa pelastusyksikön ja pelastusjoukkueen toimintaa onnettomuustilanteissa ja ovat valmiita kehittämään omaa osaamistaan pelastustoiminnan johtajana. He kykenevät myös toimimaan pienen paloaseman päällikkönä (vastuuhenkilönä) sekä pelastuslaitoksen toimi-/toiminta-alueen vastuullisissa erityistehtävissä.

Alipäälyllystötutkinto on laajuudeltaan 60 opintopistettä. Se on ns. lähiesimiestutkinto, joka antaa kelpoisuuden pelastuslaitosten alipäälyllystövirkoihin. Tutkinnon painopistealueet ovat henkilöstöjohtaminen, pelastustoiminnan johtaminen sekä onnettomuuksien ehkäisy. Alipäälyllystötutkinnon keskeisimmät opintokokonaisuudet ovat onnettomuuksien ehkäisy, pelastustoiminnan johtaminen, väestönsuojelu sekä opinnäytetyöopinnot.

Hätäkeskuspäivystäjätutkinto

Hätäkeskuspäivystäjätutkinnon tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneet tuntevat hätäkeskuksen, pelastustoimen, poliisin, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten toimintaa velvoittavat ja ohjaavat arvot ja säädökset. He hallitsevat pelastustoimen, poliisin, sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten tehtävien piirteet ja niihin liittyvät riskinarviot hankittujen tapahtumatietojen perusteella sekä osaavat huomioida em. viranomaisten työturvallisuuteen sekä yhteistoimintatehtäviin liittyvät toimenpiteet. He hallitsevat hätäkeskuspäivystäjän työn vaatimien laitteiden käytön ja sen vaatiman teoreettisen ja eettisen taustan sekä työn suorittamiseksi vaadittavat sovellukset. He osaavat myös kohdata kriisissä olevan ihmisen sekä ymmärtävät psyykkisen kriisi- ja jälkihoidon merkityksen.

Hätäkeskuspäivystäjätutkinto on laajuudeltaan 90 opintopistettä. Tutkinto tuottaa kelpoisuuden hätäkeskusten päivystäjän tehtäviin. Koulutuksen järjestävät yhteistyössä Pelastusopisto sekä Poliisiammattikorkeakoulu. Tavoitteena on valmentaa opiskelija hätäilmoitusten kokonaisvaltaiseen käsittelyyn hätäpuhelun vastaanotosta asiakkaiden ohjaamiseen ja neuvontaan. Opintoihin kuuluu työssäoppimisen opintojakso (9 op) hätäkeskuksessa sekä paljon simulaatioharjoittelua Pelastusopistossa.

3.5 Korkeakoulututkintojen viitekehys

Osana Bolognan prosessia on laadittu eurooppalainen korkeakoulututkintojen viitekehys. Vuoden 2003 Berliinin ministerikokouksen kommunikation mukaan kansallisissa korkeakoulututkintojen viitekehyksissä tutkinnot tulisi pyrkiä määrittelemään niiden työmäärän, tason, oppimistulosten, pätevyyksien ja profilien avulla. Vuoden 2005 Bergenin ministerikokouksessa hyväksyttiin eurooppalainen korkeakoulututkintojen viitekehys. Kyseessä on yleinen viitekehys koko Euroopan korkeakoulualuetta varten. Eurooppalainen korkeakoulututkintojen viitekehys koostuu kolmesta syklistä, joille on yleisellä tasolla kuvattu ko. syklille sijoittuvien tutkintojen edellyttämät oppimistulokset.

Opetusministeriön työryhmä teki vuonna 2005 ehdotuksen korkeakoulututkintojen viitekehykseksi (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:4). Viitekehyyksen tarkoitus on kuvata suomalaiset korkeakoulututkinnot yhdenmukaisella, ymmärrettävällä ja vertailukelpoisella tavalla. Korkeakoulututkintojen viitekehyksessä suomalaiset korkeakoulututkinnot kuvataan eurooppalaisessa yhteistyössä sovituin kriteerein: työmäärän, tutkintojen tason ja niille määriteltujen yleisten oppimistulosten, tutkintojen tuottaman jatko-opintokelpoisuuden ja ammatillisen pätevyyden kautta. Lisäksi ilmaistaan kunkin tutkinnon lähtötaso. Viitekehyksessä korkeakoulututkinnot jaetaan ensimmäisen, toisen ja kolmannen syklin tutkintoihin. Ensimmäisen syklin tutkintoja ovat alempi korkeakoulututkinto ja ammattikorkeakoulututkinto. Toisen syklin tutkintoja ovat ylempi korkeakoulututkinto ja ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Kolmannen syklin tutkinto on tohtorin tutkinto, johon voi sisältyä lisensiaatin tutkinto.

Työryhmän ehdotuksesta saaduissa lausunnoissa ehdotusta pidettiin pääpiirteissään kannatettavana. Oppimistulosten kuvausta kommentoitiin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vain yleisellä tasolla. Suuri osa korkeakouluista piti mahdollisimman yleistä kuvausta toivottavana, mutta toisaalta jotkut toivoivat tarkempaa kansallista kuvausta oman kehittämistyön helpottamiseksi. Työryhmän ehdotuksen pohjalta ei ole tehty päätöstä korkeakoulututkintojen viitekehyksestä. Korkeakoulututkintojen viitekehukseen sisältyneet oppimistulosten kuvaukset on otettu huomioon tutkintojen ja muun osaamisen kansallisessa viitekehyksessä.

4 Kansallinen tutkintojen viitekehys muissa Euroopan maissa

4.1 Tilannekatsaus

Useimmat Euroopan unionin maat ovat päättäneet laatia tai edelleen kehittää kansallisia tutkintojen viitekehysjä, joissa EQF ja sen tarpeet otetaan huomioon. Kansallisten viitekehysten laadinnan käynnistyminen useissa maissa osoittaa, että tutkintojen läpinäkyvyyden ja vertailtavuuden lisääminen on tarpeen kaikilla tasoilla (Euroopan unioni, kansallinen ja koulutuksen järjestäjät) ja että EQF:n peruseriaatteet on yleisesti hyväksytty. Vasta lähivuosina saadaan kuitenkin tarkempaa tietoa esimerkiksi siitä, millä perusteella ja kuinka oppimistulosperusteisesti kansalliset viitekehyskset on eri maissa laadittu.

Komission heinäkuussa 2008 kokoamassa katsauksessa korostetaan, että tilanne kansallisten viitekehysten osalta muuttuu nopeasti. Kiinnostavaa katsauksessa on, että lähes kaikki Koulutus 2010 -työohjelmaan osallistuvat maat ilmoittavat tekevänsä koko koulutusjärjestelmän kattavan tutkintojen viitekehyskset. Monet maat (esim. Belgia, Latvia, Liettua, Malta, Slovakia, Tsekin tasavalta) ilmoittavat laativansa kahdeksantasoisen viitekehyskset. Se, onko tarkoitus laatia useampia viitekehyskset vai yksi yhtenäinen viitekehys, ei kaikista vastauksista selviä. Kreikka ilmoittaa selkeästi, että sillä on korkeakoulututkintojen viitekehys, mutta koko koulutusjärjestelmän kattavaa viitekehystä vasta suunnitellaan.

Komission toukokuussa 2009 julkaiseman muistion mukaan viitekehyskset suunnitellaan myös muissa kuin Euroopan unionin jäsenmaissa. Lähes kaikki (30/32) Koulutus 2010 -työohjelmaan osallistuvat maat valmistelevat kansallista viitekehystä, joka kattaa kaikki koulutussektorit. Neljällä Koulutus 2010 -työohjelmaan osallistuvalla maalla on kattava kansallinen viitekehys (Irlanti, Ranska, Malta ja Britannia). Euroopan maat ovat edenneet viitekehyskset valmistelussa eri tahtiin. Valtaosa maista on viitekehyskset orientaatio- tai suunnitteluvaiheessa. Esim. Hollanti pohtii vielä kattavan viitekehyskset etuja ja ongelmia. Itävalta ja Saksa lähestyvät testausvaihetta ja Tsekki toimeenpanovaihetta.

Euroopan maiden lisäksi ainakin Etelä-Afrikassa, Australiassa, Malesiassa ja Uudessa Seelannissa on tutkintojen viitekehyskset. Niiden lähtökohdat poikkeavat kuitenkin eurooppalaisista. Etelä-Afrikassa viitekehys laadittiin auttamaan koulutusjärjestelmän muutosta, ja sen oleellisena tavoitteena oli lisätä erityisesti korkeakoulutukseen osallistuvien määrää. Australiassa kansallisen viitekehyskset laatimisen keskeisenä lähtökohtana on ollut koulutuskysymyksissä itsenäisten alueiden ja kansallisen tason edustajien pyrkimys tuoda yhtenäisyyttä ja selkeyttä koulutusjärjestelmään.

4.2 Irlannin, Skotlannin ja Englannin kansalliset viitekehykset

Tutkintojen viitekehykset ovat olleet pisimpään käytössä Irlannissa, Skotlannissa ja Englannissa. Nämä maat eroavat Manner-Euroopasta oleellisesti siinä, että niissä ei ole yhtä kattavaa koulutuksen järjestämistä ja tutkintoja koskevaa lainsäädäntöä kuin useimmissa Manner-Euroopan maissa. Irlannissa, Skotlannissa ja Englannissa tutkintojen viitekehys ja monilta osin tutkintorakenne perustuu monivuotiseen yhteistyöhön ja sopimuksiin eri toimijoiden välillä. Koska ko. maissa tutkintojen viitekehykset ovat olleet käytössä jo useita vuosia, niiden lähtökohta on ollut eri kuin nyt työn alla olevien eurooppalaiseen tutkintojen viitekehukseen perustuvien viitekehysten.

Englannin tutkintojen ja opintopisteiden viitekehyksessä on kahdeksan tasoa, joita edeltää ns. sisääntulotaso. Korkeakoulututkinnoille on oma viitekehyksensä. Viitekehykset ovat ensisijaisesti koulutusten vertailua varten, mutta niiden kautta säännellään pitkälti myös tutkintojen myöntämistä. Lisätietoa Englannin viitekehysistä saa mm. osoitteesta www.qca.org.uk.

Skotlannin koko koulutusjärjestelmän kattavassa tutkintojen viitekehyksessä on 12 vaativuustasoa. Tasojen väliset erot perustuvat seuraaviin tekijöihin: tiedon ja ymmärryksen syvyys ja kompleksisuus, kelpoisuus tiettyihin akateemisiin tai ammatillisiin tehtäviin, tason edellyttämä itsenäisyyden, luovuuden ja asioiden yhdistelykyvyn aste, käytännön sovellusten kirjo sekä rooli(t) suhteessa toisiin opiskelijoihin ja/tai työntekijöihin yhteisissä tehtävissä. Tasokuvaukset perustuvat viiteen osa-alueeseen: tiedot ja ymmärtäminen – lähinnä opiskeltavaan alaan liittyvät asiat, käytäntö (sovellettu tieto ja ymmärtäminen), geneeriset kongnitiiviset taidot, so. arviointikyky, kriittinen analyysi jne., kommunikatiivisuus, matemaattiset taidot ja tietotekniset taidot sekä itsenäisyys, vastuu ja työskentely yhdessä toisten kanssa. Tason lisäksi Skotlannin tutkintojen viitekehys esittää tutkinnot opintopisteinä niiden vaatiman työmäärän mukaan. Lisätietoa Skotlannin tutkintojen viitekehuksesta saa osoitteesta www.scqf.org.uk.

Irlannin vuonna 2003 käyttöön otetussa tutkintojen viitekehyksessä on kymmenen tasoa. Kunkin tason perustana ovat kansallisesti sovitut tiedot, taidot ja kompetensseja koskevat standardit, jotka on kuvattu oppimistuloksina. Tutkintojen viitekehysten toimeenpanon hitautta ja prosessimaisuutta kuvaavat Irlannin heinäkuussa 2008 komissiolle antamat tiedot, joiden mukaan korkeakoulutuksen alalla viitekehysten toimeenpanon perusta luotiin vuonna 2004 ja ammatillisen koulutuksen osalta vuonna 2006. Toimeenpanoa jatketaan edelleen. Irlanti on jo saattanut loppuun sekä Bolognan prosessin että Euroopan unionin puitteissa järjestetyt kansallisen ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten yhteensopivuuden varmistamisprosessit. Lisätietoa Irlannin tutkintojen viitekehuksesta saa osoitteesta www.nqai.ie.

Englanti on lähiaikoina julkistamassa oman kansallisen yhteistyössä kansainvälisten asiantuntijoiden kanssa laaditun raporttinsa siitä, miten kansalliset tutkinnot ja viitekehysten tasot sijoittuvat eurooppalaiseen tutkintojen viitekehukseen.

4.3 Muiden Pohjoismaiden kansalliset viitekehykset

Islannissa on vuonna 2007 hyväksytty korkeakoulututkintojen viitekehys. Parhaillaan opetusministeriö valmistelee yhdessä oppilaitosten, opettajien ja työelämän kanssa viitekehystä, joka kattaisi toisen asteen koulutuksen ja joka yhdistettäisiin korkeakoulututkintojen viitekehukseen. Koulutuksen lainsäädäntöä on uudistettu tässä tarkoituksessa.

Norja aikoo sijoittaa korkeakoulututkintonsa Bolognan prosessin puitteissa laadittuun korkeakoulututkintojen viitekehykseen. Lisäksi on tehty päätökset kehittää tutkintojen viitekehyksiä, jotka liittyvät ammatilliseen toisen asteen ja ammatillisen korkea-asteen koulutukseen. Toisen asteen yleissivistävän koulutuksen osalta ei ole vielä tehty ratkaisuja. Vaikka koko koulutus- ja tutkintojärjestelmän kattavaa viitekehystä pidetään mahdollisena, ratkaisuja sen laatimiseksi ei ole tehty.

Ruotsissa valmistellaan eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen toimeenpanoa. Pääperiaatteet tällä hetkellä ovat, että valmistelu pohjautuu viralliseen koulutusjärjestelmään, mutta on mahdollista, että muitakin tutkintoja tai muuta osaamista tuottavia kokonaisuuksia sisällytetään viitekehykseen.

Tanskassa on laadittu maaliskuussa 2009 ehdotus kansalliseksi tutkintojen viitekehykseksi. Ehdotuksen mukaan viitekehykseen sisältyy kahdeksan tasoa. Sitä, mitä Tanskassa suoritettavia tutkintoja millekin tasolle sijoittuu, ei ole päätetty kuin korkeakoulututkintojen osalta. Tanskan korkeakoulututkinnot sijoittuvat tasoille 5–8. Tanska suunnittelee tekevänsä tutkintojen ja tasojen sijoittelun eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen vuoden 2010 lokakuuhun mennessä. Lopullisesti viitekehyksen tulevat hyväksymään Tanskan tutkinnoista vastaavat ministeriöt.

5 Kansallinen viitekehys

5.1 Kansallisen viitekehysten lähtökohdat ja tarkoitus

Suomen kansallisen viitekehysten lähtökohtana on Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin neuvoston suositus eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä elinikäisen oppimisen edistämiseksi. Viitekehysten valmistelua ohjaa lisäksi Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 2007–2012 kirjattu tavoite parantaa suomalaisen tutkintojärjestelmän toimivuutta ja selkeyttä valmistelemalla tutkintojen tuottaman ja muun osaamisen kuvaamiseen perustuva kansallinen viitekehys vuoteen 2010 mennessä.

Toimeksiannon mukaisesti työryhmä lähtee siitä, että ensimmäisessä vaiheessa kansallinen viitekehys sisältää vain opetushallinnon sekä muiden hallinnonalojen lainsäädännössä määritellyt tutkinnot. Lisäksi viitekehykseen sijoitetaan opetushallinnon sekä muiden hallinnonalojen korkeakoulutettujen erityis pätevydet. Korkeakoulutettujen erityis pätevydellä tarkoitetaan ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettavaa korkeakoulututkinnon jälkeen hankittavaa työelämän kannalta tarpeellista laajaa osaamiskokonaisuutta. Korkeakoulutettujen erityis pätevyksiä käsitellään tarkemmin luvussa 9.1.1. Kansalliseen viitekehykseen ei erikseen sijoiteta tutkintojen osia, täydennyskoulutusta tai muuta tutkintoon johtamatonta koulutusta. Kansalliseen viitekehykseen ei sijoiteta myöskään menettelyjä ja vaatimuksia, joilla eri viranomaiset myöntävät oikeuksia harjoittaa ammatia tai suorittaa tiettyjä työtehtäviä.

Työryhmän näkemyksen mukaan kansallisen viitekehysten tarkoituksena on

- lisätä tutkintojen kansallista ja kansainvälistä läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta
- parantaa tutkintojärjestelmän toimivuutta ja selkeyttä
- helpottaa koulutusjärjestelmässä liikkumista
- yhtenäistää ja lisätä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista
- konkretisoida elinikäisen oppimisen periaatetta ja korostaa oppimislähtöisyyttä ja oppimistuloksia korostavaa näkökulmaa koulutuksessa.

Kansallisen viitekehysten valmistelu tuo mukanaan myös välillisiä hyötyjä, joista keskeisimmät ovat

- osaamiseen ja oppimistuloksiin kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota
- tutkintojen laatuun kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota

- tutkintojen kehittämisessä ja niiden edellyttämässä osaamisessa otetaan nykyistä paremmin huomioon työelämän osaamistarpeet
- tutkinnoissa ja niiden kuvaamisessa käytettävien käsitteiden yhtenäisyys lisääntyy.

Kansallinen viitekehys on kuvaus Suomessa suoritettavista tutkinnoista ja korkeakoulutettujen erityispätevyyksistä. Viitekehysten tavoitteena on kuvata suomalaiset tutkinnot ja korkeakoulutettujen erityispätevyys yhdenmukaisella, ymmärrettävällä ja vertailukelpoisella tavalla sekä yhtenäistää samalla käytettäviä käsitteitä. Viitekehysten avulla voidaan nykyistä paremmin kuvata suomalaisia tutkintoja ja niiden edellyttämää osaamista. Kansallinen viitekehys lisää ja helpottaa kansainvälistä liikkuvuutta Suomesta ulkomaille ja ulkomailta Suomeen.

Kansallinen viitekehys määrittelee tutkintojen ja korkeakoulutettujen erityispätevyyksien väliset suhteet. Tämä parantaa tutkintojärjestelmän selkeyttä ja helpottaa koulutusjärjestelmässä liikkumista. Tutkintojen ja korkeakoulutettujen erityispätevyyksien välisen suhteen määrittäminen edistää siirtymistä jatko- ja lisäopintoihin ja tehostaa osaamisen tunnustamista tutkintojärjestelmän sisällä liikuttaessa.

Kansallisessa viitekehyksessä kuvataan suomalaisten tutkintojen ja korkeakoulutettujen erityispätevyyksien edellyttämä osaaminen (oppimistulokset) eurooppalaisessa yhteistyössä sovituin kriteerein tietoina, taitoina ja pätevyysinä. Kuvausten pitämiseksi tiiviinä ja selkeinä osaamisen eri ulottuvuuksia ei erotella toisistaan. Kansallisen viitekehysten keskeisenä tavoitteena on kiinnittää nykyistä enemmän huomiota tutkintojen edellyttämään osaamiseen. Yhtenä viitekehysten tavoitteena on auttaa oppilaitoksia ja korkeakouluja niiden kehittäessä opetussuunnitelmiaan sekä koulutus- tai opetusohjelmiaan osaamistavoitteita ja oppimistuloksia korostavaan suuntaan. Lisäksi selkeät ja ymmärrettävät tutkintojen ja korkeakoulutettujen erityispätevyyksien osaamiskuvaukset parantavat suomalaisen koulutuksen laatua ja koulutusjärjestelmän läpinäkyvyyttä ja ymmärrettävyyttä. Tutkinnoille ja korkeakoulutettujen erityispätevyyksille asetetut tavoitteet ja niiden saavuttaminen toimivat keskeisenä lähtökohtana laadun arvioinnissa.

Tavoitteena on, että viitekehys yhtenäistää ja edistää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tukee näin elinikäistä oppimista.

5.2 Ehdotus kansalliseksi viitekehykseksi ja sen tasojen kuvaus

Työryhmä esittää, että Suomen kansallinen viitekehys rakentuu eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten pohjalle niin, että myös kansallisessa viitekehyksessä on kahdeksan tasoa. Ratkaisulla tavoitellaan läpinäkyvää eurooppalaista vertailtavuutta ja koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan kirjattua tavoitetta parantaa suomalaisen tutkintojärjestelmän selkeyttä.

EQF-tasojen kuvauksia on verrattu Suomessa suoritettavien tutkintojen edellyttämään osaamiseen. EQF-tasojen kuvausten mukaista osaamista syntyy myös Suomessa suoritettavissa tutkinnoissa. Työryhmä päätyi kuitenkin siihen, että EQF-tasojen kuvauksia tulee täsmentää kansallisessa viitekehyksessä. Täsmäntämisestä huolimatta myös kansallisen viitekehysten osaamisen kuvaukset ovat varsin yleisiä, ja tarkoitus on, että niitä täsmennetään alakohteisiksi opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa tai muissa vastaavissa asiakirjoissa.

Kansallisen viitekehysten tasokuvauksissa ei erotella osaamisen eri ulottuvuuksia (tiedot, taidot ja pätevyys) toisistaan. Tasokuvauksen otsikkona käytetään sanaa ”osaaminen” työryhmän määrittelemässä merkityksessä. Mikäli Suomessa ei ole yhtään tutkintoa

jollakin EQF-tasolla, tämä taso kuvataan kansallisessa viitekehyksessä samoin periaattein kuin muut tasot, mutta tasolle ei ainakaan viitekehystyön ensimmäisessä vaiheessa sijoitu yhtään tutkintoa tai muuta laajaa osaamiskokonaisuutta.

Työryhmän ehdotus kansallisen viitekehyksen tasojen kuvaukseksi on taulukossa 1 luvussa 5.4. Osaamisen eri ulottuvuuksien mukaisesti ryhmitellyt tasokuvaukset, joita työryhmä on käyttänyt lopullisten kuvausten laatimisen tukena, ovat liitteenä 1.

5.3 Periaatteet tutkintojen sijoittamiseksi kansalliseen viitekehykseen

Työryhmä esittää, että opetushallinnon sekä muiden hallinnonalojen lainsäädännössä määritellyt tutkinnot sijoitetaan kansalliseen viitekehykseen tutkinnon edellyttämän osaamisen perusteella siten, että vaikka tutkinnossa voi olla elementtejä useilta viitekehyksen vaativuustasoilta, tutkinto sijoitetaan sille tasolle, johon se kokonaisuutena parhaiten sopii. Samalle tasolle sijoittuvissa tutkinnoissa voivat painottua osaamisen eri ulottuvuudet. Tutkinnot sijoitetaan viitekehykseen ensisijaisesti siten, että samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot ovat samalla kansallisen viitekehyksen tasolla.

Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa suoritettavat tutkinnot

Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa suoritettavien tutkintojen osalta työryhmä teki ratkaisunsa aiemmin sekä Euroopan että kansallisella tasolla sovitun mukaisesti. Yksittäisiä suomalaisia korkeakoulututkintoja ja niiden vaativuustasoa ei työryhmässä erikseen arvioitu, vaan suomalaiset korkeakoulututkinnot on sijoitettu tutkintojen viitekehykseen Bolognan prosessissa vakiintuneen syklijäattelun mukaisesti: ensimmäiseen sykliin kuuluvat ammattikorkeakoulututkinnot ja alemmat korkeakoulututkinnot, jotka sijoittuvat viitekehyksen tasolle 6. Toiseen sykliin sijoittuvat ylemmät korkeakoulututkinnot ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, jotka sijoittuvat viitekehyksen tasolle 7. Kolmanteen sykliin kuuluvat tieteelliset, taiteelliset ja ammatilliset jatkotutkinnot, esim. lisensiaatin tutkinto ja tohtorin tutkinto, jotka sijoittuvat viitekehyksen tasolle 8. Vastaava ehdotus tehtiin myös opetusministeriön työryhmän ehdotuksessa Suomen korkeakoulututkintojen viitekehykseksi (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:4). Ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa tutkintojen luokittelemista ko. sykleihin ei vastustettu. Sijoittelu vastaa myös sitä, millaisen kelpoisuuden kyseinen tutkinto tuottaa (ks. asetus korkeakoulututkintojen järjestelmästä 464/1998).

Ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot

Suomen ammatilliset tutkinnot ja tutkintojen ammattitaitovaatimukset perustuvat työelämän toimintakokonaisuuksiin ja työelämässä vaadittavaan osaamiseen. Ammatilliset tutkinnot muodostavat osaamistavoitteidensa suhteen pääsääntöisesti jatkumon eri ammattialoilla. Ammatilliset perustutkinnot toimivat ensisijaisina työmarkkinoille, toimialalle tai ammattiin tulotutkintoina, ja ovat osoitus alan perus pätevyyden hallinnasta. Ammatilliset perustutkinnot tuottavat laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneemman osaamisen ja työelämän edellyttämän ammattitaidon yhdellä tutkinnon osa-alueella. Perustutkinnot soveltuvat työelämäänsä tulevien ohella myös ammattia vaihtaville. Ammattitutkinnoissa edellytetään pääsääntöisesti perustutkintoa vaativampaa osaamista, mutta työelämän tarpeiden mukaan osa ammattitutkinnoista toimii myös alalle- tai

ammattiin tulotutkintoina. Erikoisammattitutkinnoissa edellytetään alan vaativaa osaamista.

Opetushallituksen alakohtaiset asiantuntijat ovat arvioineet alustavasti ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen sijoittumista työryhmän valmisteleman tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehysten vaativuustasoille. Asiantuntijat kokivat sijoittelun erittäin haasteelliseksi, koska ammatilliset tutkinnot sisältävät erilaisia koulutusohjelmia/osaamisaloja sekä hyvin erilaisia tutkinnon osia. Opetushallituksen asiantuntijoiden näkemyksen mukaan ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot sijoittuvat pääsääntöisesti tasolle 4 ja erikoisammattitutkinnot tasolle 5.

Ammatillisten tutkintojen kehittäminen tehdään yhteistyössä työelämän kanssa. Työelämän ammattitaitovaatimukset ovat viime vuosina kasvaneet siten, että kolmivuotiset ammatilliset perustutkinnot sisältävät laaja-alaisen alakohtaisen osaamisen sekä erikoisosaamisen yhdellä tutkinnon osa-alueella. Tämä merkitsee sitä, että lähes kaikkien ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden on hallittava alan tiedot sekä laajoissa asiantuntemuksissa että kyettävä ratkaisemaan omalla osaamisalueellaan myös erityisongelmia. Vastaavasti heidän on kyettävä tekemään itsenäisesti oman ammattialansa tehtäviä myös muutostilanteissa. He myös valvovat muiden heitä avustavien henkilöiden suorittamia rutiiniluonteisia tehtäviä. Suomalaisessa työkultuurissa on keskeistä se, että ammattilaisen tulee osata toimia ja he saavat toimia myös ilman jatkuvaa ylhäältä tulevaa ohjausta.

Ammattitutkinnoissa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito, joka on joko ammatillista perustutkintoa vastaavaa tai useimmiten sitä vaativampaa osaamista. Vaativuustasoerot ammatillisten perustutkintojen ja ammattitutkintojen välillä eivät kuitenkaan ole Opetushallituksen asiantuntijoiden näkemyksen mukaan niin suuret, että ammatillisten perustutkintojen ja ammattitutkintojen tulisi sijoittua kansallisessa viitekehyksessä eri tasoille. Sijoittelu on rinnastettavissa lisensiaatti- ja tohtoritutkintoihin, jotka on sijoitettu samalle vaativuustasolle, vaikka osaamisvaatimuksissa on eroja.

Asiantuntijoiden arvion mukaan muutama ammatillinen perustutkinto ja ammattitutkinto poikkeaa vaativuustasoltaan muista samaan tutkintotyyppiin kuuluvista tutkinnoista siten, että tutkinto sijoittuu tasoa 4 alemmalle tai ylemmälle tasolle. Tasolle 3 tai tason 3 ja 4 väliin sijoittuvia ammatillisia tutkintoja on vain muutama. Nämä tutkinnot ovat vanhempia, useita vuosia sitten kehitettyjä tutkintoja, joiden perusteet odottavat lähiaikoina tapahtuvaa uudistamista. Tasolle 3 tai tason 3 ja 4 väliin sijoittuvia tutkintoja ovat esimerkiksi tietojenkäsittelyn perustutkinto, kalatalouden perustutkinto, aseseppäkäsittelyn ammattitutkinto ja lasinpuhaltajakäsittelyn ammattitutkinto.

Tasolle 5 ammatillista perustutkinnoista sijoittuu lennonjohdon perustutkinto ja ammattitutkinnoista rakennustuotannon ammattitutkinto. Lennonjohdon perustutkinnon pääsyvaatimuksena on aiempi toisen asteen tutkinto. Tutkinto edellyttää erittäin suurta itsenäisyyttä ja vastuuta. Tutkinnon suorittaneen tulee hallita ja soveltaa laajoja teoretietoja muuttuvissa työolosuhteissa ja ongelmatilanteissa usein kansainvälisissä työympäristöissä. Omaa osaamista tulee arvioida ja kehittää jatkuvasti. Rakennustuotannon ammattitutkinnossa painottuvat työnjohdolliset valmiudet eli kyky johtaa asioita ja ihmisiä. Tutkinto edellyttää lisäksi laajoja teoretietoja ja käytännön taitoja ennakoimattomissa olosuhteissa.

Erikoisammattitutkinnot sijoittuvat pääsääntöisesti tasolle 5. Myös nykyisissä erikoisammattitutkinnoissa on tutkintoja, jotka ovat vanhempia ja jotka odottavat uudistamista lähiaikoina. Näiden tutkintojen ammattitaitovaatimukset eivät välttämättä yllä tasolle 5, vaan ovat tason 4 ja 5 välillä. Muutama erikoisammattitutkinnoista ylittää tason 5 osaamisvaatimukset. Opetushallituksen arvion mukaan tasolle 6 sijoittuvia erikoisammatti-

tutkintoja ovat esim. johtamisen erikoisammattitutkinto, psykiatrisen hoidon erikoisammattitutkinto ja rakennusalan työmaapäällikön erikoisammattitutkinto. Tasolle 6 sijoittuvat erityisesti sellaiset erikoisammattitutkinnot, joiden ammattitaitovaatimuksissa korostuu merkittävä vastuu, vaativa johtaminen ja yrittäjäyys tai laajojen teoretietojen ja käytännön taitojen hyödyntäminen ennakoimattomissa tilanteissa tai kansainvälisessä toimintaympäristössä toimiminen.

Ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen osalta Opetushallituksen asiantuntijoiden alustava arvio tukee opetusministeriön asettaman ammatillisten tutkintojen asemointiryhmän arviota. Asemointityöryhmä arvioi työryhmämuistiossaan (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:28) ammatillisen tutkintojärjestelmän nykytilaa. Asemointiryhmän kokoama aineisto osoittaa, että noin kolmannes nykyisistä ammattitutkinnoista sijoittuu keskeisiltä sisällöiltään sellaisille työelämän osa-alueille, joita mikään ammatillinen perustutkinto ei merkittävästi kata. Nämä ammattitutkinnot toimivat alalle- tai ammattiintulotutkintoina, mutta ovat yleensä sisällöltään suunnatumpia. Näiden ammattitutkintojen vaativuustaso näyttäisi myös olevan muita ammattitutkintoja alhaisempi. Erikoisammattitutkinnoista noin neljännes sijoittuu asemointiryhmän kokoaman aineiston mukaan keskeisiltä sisällöiltään työelämän osa-alueille, joita mikään ammatillinen perustutkinto ei merkittävästi kata. Näiden tutkintojen keskimääräisessä vaativuustasossa ei näyttäisi olevan eroa muihin erikoisammattitutkintoihin.

Opetushallituksen alustavan ammatillisten tutkintojen vaativuustasoarvion perusteella ja vertailtuaan vaihtoehtoisia tapoja sijoittaa ammatilliset tutkinnot kansalliseen viitekehykseen (liite 2) työryhmä esittää, että nykyiset ammatilliset tutkinnot (= ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot) sijoitetaan kansalliseen viitekehykseen siten, että samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot ovat samalla kansallisen viitekehyksen tasolla. Ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot sijoittuvat tasolle 4 ja erikoisammattitutkinnot tasolle 5. Yksittäiset ammatilliset tutkinnot voivat poikkeustapauksessa kuitenkin olla tutkintotyyppin perustasoa ylemmällä tasolla, jos tutkinnon vaativuustaso selkeästi poikkeaa muista saman tutkintotyyppin tutkinnoista. Tällä hetkellä tutkintotyyppin pääsääntöistä vaativuustasoa alempana olevien ammatillisten tutkintojen vaativuustaso määritellään työelämän kasvaneita ammattitaitovaatimuksia ja tutkintotyyppin vaativuustasoa vastaavaksi tutkinnon perusteita uudistettaessa. Opetushallituksessa on parhaillaan menossa ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden tarkistustyö. Kaikkien ammatillisten perustutkintojen perusteet tarkistetaan niin, että uudet tutkinnon perusteet ovat käytössä viimeistään vuonna 2010.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 mukaisesti opetusministeriö kehittää ammatillisen koulutuksen tutkintoja. Ammatillisia tutkintoja ja niiden perusteita kehitettäessä tarkastellaan kaikkia tietyn koulutus- tai ammattialan tutkintoja kokonaisuutena, jotta ne vastaavat alakohtaisiin osaamistarpeisiin tehokkaasti ja johdonmukaisesti. Opetusministeriö on käynnistänyt ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen ja asettanut hankkeelle ohjausryhmän maaliskuussa 2009. Hankkeen toiminnallisesta toteuttamisesta vastaa Opetushallitus ohjausryhmän linjausten mukaisesti.

Hankkeen tehtävänä on

- 1 selvittää alakohtaisesti tarpeet lisätä ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuutta lisäämällä tutkinnoissa valittavissa olevien osien määrää yhdistämällä tutkintoja laajemmiksi ammattialakohtaisiksi tai ammattialojen rajat ylittäviksi tutkinnoiksi tai lisäämällä muutoin tutkinnon suorittajien mahdollisuuksia valita tutkintoonsa osia muista saman tai toisen tutkintotyyppin tutkinnoista

- 2 edelliseen yhdistyksen arvioida alakohtaisesti, muodostavatko alan perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja tutkintojen perusteissa määritellyt ammattitaitovaatimukset ja osaamistasot alan nykytarpeita vastaavan kokonaisuuden, ja jos eivät, niin miten niitä pitäisi muuttaa
- 3 tehdä ehdotukset tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistarpeista ja ehdotusten edellyttämistä resursseista
- 4 tehdä ehdotukset tutkintosuoritusten arvioijien rekrytoinnin ja arviointiosaamisen kehittämistarpeista ja ehdotusten edellyttämistä resursseista.

Hankkeen toteutuksessa tulee ottaa huomioon ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen ja kansallisen tutkintojen viitekehyksen valmistelun eteneminen.

Hankkeen tuli tehdä vuoden 2010 talousarvioon vaikuttavat ehdotukset 6.4.2009 mennessä. Tällaisia ehdotuksia ei ollut. Hankkeeseen liittyvien muiden selvitysten ja hankkeen loppuraportin tulee olla valmiina 28.2.2010 mennessä.

Työryhmä esittää, että ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen yhteydessä selvitetään tarkemmin ne ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot, jotka poikkeavat vaativuudeltaan muista saman tutkintotyyppin tutkinnoista. Selvitystyön pohjalta ratkaistaan, millaisia muutoksia ammatilliseen tutkintojärjestelmään tai sen yksittäisiin tutkintoihin on tarkoituksenmukaista tehdä, jotta tutkinnot muodostaisivat selkeän kokonaisuuden.

Työryhmän näkemyksen mukaan oleellista on, että tutkinnon vaativuustason määrittely perustuu tutkinnon osaamistavoitteisiin/ammattitaitovaatimuksiin. Vaativuustason määrittelyssä tulee ottaa huomioon osaamisen eri ulottuvuudet niin, että tutkinto täyttää kansallisen viitekehyksen vaativuustason kuvauksen kokonaisuudessaan, ei vain yksittäisen osaamisen ulottuvuuden osalta. Työryhmä pitää tarpeellisena, että ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen yhteydessä selvitetään vaihtoehto, jossa kansallinen tutkintojärjestelmä on tutkintojen vaativuustasojen suhteen nykyistä yksiselitteisempi niin, että samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot sijoittuvat samalle tasolle. Tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista selvittää myös se, ovatko tasolle 6 sijoittuvat erikoisammattitutkinnot luonteeltaan pikemminkin korkeakoulutettujen erityispätevyyksiä. Selvitystyön ja mahdollisten muutosten jälkeen täsmennetään ammatillisten tutkintojen sijoittumista kansallisen viitekehyksen vaativuustasoille.

Ylioppilastutkinto ja lukion oppimäärä

Työryhmän näkemyksen mukaan ylioppilastutkinto ja lukion oppimäärä on luontevaa sijoittaa samalle vaativuustasolle, jolle ammatilliset perustutkinnot pääsääntöisesti sijoittuvat (taso 4), sillä ne edellyttävät osaamista, joka antaa jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluopintoihin. Ammatillisten perustutkintojen, ylioppilastutkinnon ja lukion oppimäärän edellyttämä osaaminen on vaativuudeltaan samantasoista, vaikka tiedot, taidot ja pätevyys painottuvat tutkinnoissa eri tavoin.

Perusopetuksen oppimäärä

Perusopetuksen suorittamista ei Suomessa katsota tutkinnon suorittamiseksi. Oppilaat suorittavat perusopetuksen oppimäärän, ja koko oppimäärän hyväksytysti suorittaneelle annetaan päättötodistus. Perusopetuksen jälkeen voi hakea ammatilliseen peruskoulutuk-

seen tai lukiokoulutukseen. Perusopetus luo pohjan tutkintoon johtavalle koulutukselle, joten työryhmän näkemyksen mukaan on tärkeää määrittää myös sen edellyttämä osaaminen osaksi kansallista viitekehystä. Perusopetuksen oppimäärän tuottama osaaminen sijoittuu työryhmän näkemyksen mukaan vaativuusluokituksessa tasolle 2, joka on nykyisten ammatillisten tutkintojen, ylioppilastutkinnon ja lukion oppimäärän vaativuustasoa edeltävä taso.

Puolustushallinnon ja Rajavartiolaitoksen tutkinnot ja koulutukset

Sotilasalan tutkinnot ovat osa opetushallinnon alaista yleistä tutkintojärjestelmää, joten ne sijoittuvat kansalliseen viitekehykseen kuten vastaavat yliopistoissa suoritettavat tutkinnot: sotatieteiden kandidaatin tutkinto (taso 6), sotatieteiden maisterin tutkinto (taso 7), yleisesikuntaupseerin tutkinto (taso 8) ja sotatieteiden tohtorin tutkinto (taso 8).

Työryhmän näkemyksen mukaan puolustusvoimien palkatulle henkilöstölle tarkoitettut sotilasammatilliset opintokokonaisuudet 1 ja 2 sekä Rajavartiolaitoksen henkilöstölle tarkoitettu raja- ja merivartijan peruskoulutus rinnastuvat osaamisvaatimuksiltaan ammatitutkintoihin, joten ne sijoittuvat kansallisen viitekehyksen vaativuustasolle 4. Sotilasammatillisten mestariopintojen osaamisvaatimukset vastaavat puolestaan erikoisammattitutkintojen vaatimuksia, joten ne sijoittuvat kansallisen viitekehyksen tasolle 5.

Rikosseuraamusalan tutkinnot

Rikosseuraamusalan koulutusohjelma (sosionomi, AMK) on osa opetushallinnon alaista yleistä tutkintojärjestelmää, joten se sijoittuu kansalliseen viitekehykseen kuten vastaavat ammattikorkeakoulututkinnot.

Vankeinhoidon ammatillinen perustutkinto edellyttää aiempaa toisen asteen koulutusta. Tutkinnosta luetaan hyväksi 60 opintopistettä rikosseuraamusalan ammattikorkeakoulututkintoon, joten tutkinnon vaativuustason voidaan katsoa ylittävän ylioppilastutkinnon ja ammatillisen perustutkinnon tason ja olevan osittain rinnastettavissa ammattikorkeakoulututkintoon. Työryhmän näkemyksen mukaan tutkinto vastaa osaamistavoitteiltaan ja ammattitaitovaatimuksiltaan ammattitutkintoja (ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito), mutta ei yllä erikoisammattitutkintojen vaativuustasolle, joten se on luontevaa sijoittaa samalle kansallisen viitekehyksen tasolle ammattitutkintojen kanssa (taso 4).

Poliisin tutkinnot

Poliisipäällystön tutkinto on osa opetushallinnon alaista yleistä tutkintojärjestelmää, joten se sijoittuu viitekehykseen kuten vastaavat ammattikorkeakoulututkinnot (taso 6).

Poliisin perustutkinto ja poliisialipäällystötutkinto edellyttävät aiempaa toisen asteen koulutusta. Työryhmän näkemyksen mukaan poliisin perustutkinto rinnastuu osaamisvaatimuksiltaan ammattitutkintoihin, joten se sijoittuu vastaavalle kansallisen viitekehyksen vaativuustasolle (taso 4). Poliisialipäällystön tutkinnon osaamistavoitteissa korostuu kyky toimia esimiehenä ja johtaa kenttätoimintaa ja tutkintaryhmää poliisin päivittäistyön tilanteissa. Työryhmän näkemyksen mukaan tutkinto vastaa muutoinkin osaamisvaatimuksiltaan erikoisammattitutkintojen vaatimuksia, joten se sijoittuu kansallisen viitekehyksen tasolle 5.

Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan tutkinnot

Insinööri (AMK) -tutkintoon johtava palopäällystön koulutusohjelma on osa opetushallinnon alaista yleistä tutkintojärjestelmää, joten se sijoittuu viitekehykseen kuten vastaavat ammattikorkeakoulututkinnot (taso 6).

Pelastaja- ja hätäkeskuspäivystäjätutkintojen opiskelijaksi voidaan ottaa henkilö, joka on suorittanut lukion oppimäärän, ylioppilastutkinnon, ammatillisen perustutkinnon tai ammattitutkinnon. Työryhmän näkemyksen mukaan pelastaja- ja hätäkeskuspäivystäjätutkinnot vastaavat osaamisvaatimuksiltaan ammatillisia perustutkintoja tai ammattitutkintoja. Tutkinnot sijoittuvat näin ollen kansallisen viitekehyksen tasolle 4.

Alipäällystötutkinnon osaamisvaatimuksissa painottuvat laaja-alaiset tiedot ja taidot turvallisuustyöstä ja onnettomuuksien ehkäisystä sekä kyky suunnitella ja johtaa pelastusyksikön ja pelastusjoukkueen toimintaa usein ennakoimattomissa onnettomuustilanteissa sekä kyky toimia lähiesimiehenä. Tutkinnon osaamisvaatimukset vastaavat näin erikoisammattitutkinnon osaamisvaatimuksia, ja tutkinto sijoittuu työryhmän näkemyksen mukaan kansallisen viitekehyksen tasolle 5.

Tutkintojärjestelmästä poistuneet tutkinnot

Tutkintojärjestelmästä poistuneita tutkintoja ei sijoiteta viitekehykseen. Koska työelämässä on kuitenkin edelleen paljon tutkintojärjestelmästä poistuneen tutkinnon tai oppimäärän suorittaneita, jotka liikkuvat työmarkkinoilla ja koulutusjärjestelmässä sekä maan sisällä että maan rajojen yli, työryhmä ottaa muistiossaan kantaa näihin tutkintoihin ja oppimääriin jäljempänä luvussa 5.5.

5.4 Ehdotus tutkintojen sijoittumisesta kansalliseen viitekehykseen

Työryhmä ehdottaa, että opetushallinnon ja muiden hallinnonalojen lainsäädännössä määritellyt tutkinnot, oppimäärät ja korkeakoulutettujen erityispätevyudet sijoitetaan kansalliseen viitekehykseen taulukossa 1 esitetyn mukaisesti.

Taulukko 1. Suomen kansallisen viitekehyksen vaativuustasot ja suomalaisten tutkintojen sijoittuminen viitekehykseen
Huom. Taulukon otsikossa ja sarakkeen otsikkotekstinä käytetään pelkästään sanaa "tutkinto", mutta sarakkeessa on lueteltu ne tutkintotyytit, oppimäärät, korkeakoulutettujen erityispätevyudet ja tarvittaessa myös yksittäiset tutkinnot, jotka työryhmä esittää sijoitettavaksi kyseiselle vaativuustasolle.

Kansallinen vaativuustaso	Osaaminen	Tutkinnot
Taso 1	Hallitsee yleistiedot ja perustaidot, joita vaaditaan opiskelua varten sekä yksinkertaisten tehtävien suorittamiseksi selkeässä toimintaympäristössä suoran valvonnan alaisena. Ottaa ohjattuna vastuuta oppimisestaan. Osaa viestiä suullisesti ja vastaa yksinkertaiseen kirjalliseen viestintään omalla äidinkielellään.	
Taso 2	Hallitsee oman alansa perustiedot sekä kognitiiviset ja käytännön perustaidot, joita vaaditaan, jotta pystyy hyödyntämään näitä tietoja tehtävien suorittamiseksi ja rutiininomaisien ongelmien ratkaisemiseksi. Noudattaa yksinkertaisia sääntöjä ja käyttää tavanomaisia välineitä ja työkaluja jonkin verran itsenäisyyttä vaativassa valvotussa toimintaympäristössä. Kantaa vastuuta ja toimii oma-aloitteisesti. Ottaa vastuuta oppimisestaan. Osaa viestiä suullisesti ja tuottaa tavanomaista tekstiä. Peruskielitaito toisessa kotimaisessa ja ainakin yhdessä vieraassa kielessä.	Perusopetuksen oppimäärä

Taso 3	Hallitsee oman alansa faktat, periaatteet, prosessit ja yleiset käsitteet sekä tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot, joita vaaditaan tehtävien suorittamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Valitsee ja soveltaa perusmenetelmiä, -työkaluja, -materiaaleja ja -informaatiota Mukauttaa toimintansa olosuhteisiin ja toimintaympäristöön ratkaistessaan ongelmia. Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta ja toimii turvallisesti työyhteisössä. Valmiudet toimia yrittäjämäisesti toisen palveluksessa. Arvioi omaa osaamistaan sekä työhön tai opintoihin liittyviä toimia. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia tekstejä. Valmius kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja ainakin yhdellä vieraalla kielellä.	
Taso 4	Hallitsee oman alansa fakta- ja teorian tiedot laajoissa asiayhteyksissä sekä tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot ja pystyy hyödyntämään näitä tietoja ja taitoja ratkaistaessa oman alan erityisongelmia. Työskentelee itsenäisesti yleensä enustettavissa, mutta mahdollisesti muuttuvissa toimintaympäristöissä. Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta sekä toimii turvallisesti ja vastuullisesti työyhteisössä. Kykenee taloudelliseen, tulokselliseen ja suunnitelmalliseen toimintaan ja töiden järjestelyyn. Kykenee valvomaan muiden suorittamia rutiinitehtäviä. Valmiudet toimia yrittäjämäisesti toisen palveluksessa tai alan itsenäisenä yrittäjänä. Arvioi omaa osaamistaan ja parantaa työhön tai opintoihin liittyviä toimia. Kehittää itseään ja työtään. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia, myös alaan liittyviä, tekstejä. Selviytyy kansainvälisestä viestinnästä ja vuorovaikutuksesta toisella kotimaisella ja ainakin yhdellä vieraalla kielellä.	Lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto Ammatilliset perustutkinnot Ammattitutkinnot Vankeinhoidon perustutkinto Poliisin perustutkinto Pelastajatutkinto Hätäkeskuspäivystäjätutkinto
Taso 5	Hallitsee oman alansa laaja-alaiset ja/tai erikoistuneet fakta- ja teorian tiedot sekä kognitiiviset ja käytännön taidot ja pystyy hyödyntämään näitä tietoja ja taitoja ratkaistessaan luovasti abstrakteja ongelmia. Ymmärtää eri alojen tietojen rajat. Kykenee johtamaan ja valvomaan toimintaympäristöjä, jotka muuttuvat ennakoimattomasti. Kykenee valvomaan muiden suorittamia tehtäviä. Hyvä valmius toimia alan itsenäisenä yrittäjänä. Arvioi ja kehittää omia ja muiden suorituksia ja työtä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen omalla alallaan toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Erikoisammattitutkinnot Lennonjohdon perustutkinto Rakennustuotannon ammattitutkinto Poliisialipäällystötutkinto Alipäällystötutkinto (pelastusala)
Taso 6	Hallitsee laaja-alaiset ja edistyneet oman alansa tiedot, joihin liittyy teorioiden, keksien käsitteiden, menetelmien ja periaatteiden kriittinen ymmärtäminen ja arvioiminen. Ymmärtää ammatillisten tehtäväalueiden ja/tai tieteenalojen kattavuuden ja rajat. Hallitsee edistyneet taidot, jotka osoittavat asioiden hallintaa, kykyä soveltaa ja kykyä luoviin ratkaisuihin, joita vaaditaan erikoistuneella ammatti-, tieteen- tai taiteenalalla monimutkaisten tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseksi. Kykenee johtamaan monimutkaisia ammatillisia toimia tai hankkeita tai kykenee työskentelemään itsenäisesti alan asiantuntijatehtävissä. Kykenee päätöksentekoon ennakoimattomissa toimintaympäristöissä. Perusedellytykset toimia alan itsenäisenä yrittäjänä. Kykenee vastaamaan oman osaamisensa arvioinnin ja kehittämisen lisäksi yksittäisten henkilöiden ja ryhmien kehityksestä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä riittävästi suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee itsenäiseen kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Ammattikorkeakoulututkinnot Alemmat korkeakoulututkinnot Alemman korkeakoulututkinnon jälkeen suoritettavat korkeakoulutettujen erityispätevyudet Muutama erikoisammattitutkinto
Taso 7	Hallitsee laaja-alaiset ja pitkälle erikoistuneet oman alansa erityisosaamista vastaavat käsitteet, menetelmät ja tiedot, joita käytetään itsenäisen ajattelun ja/tai tutkimuksen perustana. Ymmärtää alan ja eri alojen rajapintojen tietoihin liittyviä kysymyksiä ja tarkastelee niitä ja uutta tietoa kriittisesti. Kykenee ratkaisemaan vaativia ongelmia tutkimus- ja/tai innovaatiotoiminnassa, jossa kehitetään uusia tietoja ja menettelyjä sekä sovelletaan ja yhdistetään eri alojen tietoja. Kykenee työskentelemään itsenäisesti alan vaativissa asiantuntijatehtävissä tai yrittäjänä. Kykenee johtamaan ja kehittämään monimutkaisia, ennakoimattomia ja uusia strategisia lähestymistapoja. Kykenee johtamaan asioita ja/tai ihmisiä. Kykenee arvioimaan yksittäisten henkilöiden ja ryhmien toimintaa. Kykenee kartuttamaan oman alansa tietoja ja käyttäntöjä ja/tai vastaamaan muiden kehityksestä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee vaativaan kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot Ylemmät korkeakoulututkinnot Ylemmän korkeakoulututkinnon jälkeen suoritettavat korkeakoulutettujen erityispätevyudet

Taso 8	Hallitsee laajat kokonaisuudet ja asiayhteydet. Hallitsee edistyneimmät ja/tai erikoistuneimmat sekä syvällisimmät tiedot, taidot ja/tai teorian, jotka sijoittuvat oman alan edistyneimmälle ja /tai erikoistuneimmalle tasolle ja alojen väliselle rajapinnalle. Kykenee luovaan soveltamiseen. Kykenee luomaan uutta tietoa hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Kykenee itsenäiseen ja luotettavaan tieteelliseen ja ammatilliseen tutkimustyöhön. Kykenee kehittämään ammatillisia tehtäväalueita ja/tai tieteenalaa. Kykenee uusien ideoiden, teorioiden, lähestymistapojen tai prosessien kehittämiseen ja soveltamiseen vaativimmissa toimintaympäristöissä. Kykenee työskentelemään itsenäisesti alan vaativimmissa asiantuntijatehtävissä tai yrittäjänä. Kykenee johtamaan asioita ja/tai ihmisiä. Kykenee sellaisten synteisien tekemiseen ja kriittiseen arviointiin, joita vaaditaan monimutkaisten ongelmien ratkaisemiseen tutkimus- ja/tai innovaatiotoiminnassa sekä tietojen tai ammattikäytäntöjen laajentamiseen ja uudelleenmäärittelyyn. Kykenee kartuttamaan oman alansa tietoja ja/tai vastaamaan muiden kehityksestä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä tiedeyhteisölle että yleisölle oman tutkimusalan ja koko tieteenalan ja/tai ammattialan kysymyksistä. Kykenee vaatimaan kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Lisensiaatin tutkinnot lukuun ottamatta eläinlääketieteen, hammaslääketieteen ja lääketieteen lisensiaatin tutkintoja Tohtorin tutkinnot Erikoislääkäri Erikoishammaslääkäri Erikoiseläinlääkäri Yleisesikuntaupseeri
---------------	--	---

5.5 Tutkintojärjestelmästä poistuneet tutkinnot

Tutkintojärjestelmästä poistuneiden tutkintojen ja oppimäärien vaativuustason määrittely on hankalaa, sillä tutkintoihin ja oppimääriin johtavat koulutukset ovat olleet eri aikoina eripituisia ja niiden osaamistavoitteet ovat vaikeasti löydettävissä. Osaamistavoitteet eivät myöskään välttämättä perustu oppimistuloksiin, vaan koulutuspituuksiin ja oppiaineisiin. Tästä syystä tutkintojärjestelmästä poistuneiden tutkintojen vaativuustasoa on vaikea määrittellä.

Kun tietyissä ammateissa tai tehtävissä toimimiseen liittyvät kelpoisuus- tai pätevyysvaatimukset sekä jatko-opintokelpoisuus on määriteltä selkeästi omissa sääöksissään, työryhmä ei pidä tutkintojärjestelmästä poistuneiden tutkintojen ja oppimäärien vaativuustason määrittämistä kansallisen viitekehyksen jatkotyön kannalta kiireellisenä tai välttämättä edes tarpeellisenä. Mahdollista jatkotyötä varten seuraavassa kuvataan kuitenkin lyhyesti keskeisiä tutkintojärjestelmästä poistuneita tutkintoja.

Aikaisemmat toisen asteen koulutusta edeltäneet yleissivistävät koulutukset

Kansakoulu oli alkujaan nelivuotinen, myöhemmin kuusivuotinen oppilaitos. Kansakouluasetuksen (1866) mukaan kouluissa opiskeltiin uskontoa, äidinkieltä ja kirjoitusta, maantietoa, historiaa, laskentaa ja muoto-oppia, luonnontietoa, kuvaamataittoa, laulua, voimistelua ja käsitöitä. Kansakoulun neljännen luokan jälkeen oli mahdollisuus pyrkiä viisivuotiseen keskikouluun, josta saattoi jatkaa kolmivuotiseen lukioon. Keskikoulu ja lukio muodostivat yhdessä oppikoulun, josta säädettiin Koulujärjestyksessä (1872).

Kansakoululaissa (1958) kuusivuotisen kansakoulun loppuun lisättiin kaksi vuotta pakollista jatko-opiskelua, jota kutsuttiin kansalaiskouluksi. Kansalaiskoulu sisälsi pakollisia yleissivistäviä aineita, mutta pääpaino oli ammattiin tähtäävillä käytännön kursseilla. Kullakin paikkakunnalla voitiin kursseja räätälöidä alueen työelämän tarpeita varten.

Kansakoululaitos lakkasi siirryttäessä peruskoulujärjestelmään. Tällöin kaikki kansakoulut muuttuivat nykyisiksi perusopetuksen vuosiluokiksi 1–6. Jatkoluokat eli kouluvuodet 7–8 sulautettiin yhdessä keskikoulujen kanssa peruskoulujen vuosiluokiksi 7–9.

Aikaisemmat oppilaitosmuotoiset ammatilliset peruskoulutukset

Ennen 1980-luvun keskiasteen koulunuudistusta eri hallinnonaloille kuuluvissa ammatillisissa oppilaitoksissa annettiin niitä säätelevien erillisten lakien mukaista koulutusta. Koulutusta ei ollut yhtenäistetty. Ammatilliseksi peruskoulutukseksi katsottavan kansakoulupohjaisen koulutuksen laajuudet vaihtelivat yhdestä lukukaudesta neljään lukuvuoteen. Käytännössä valtaosa ammatilliseksi peruskoulutukseksi katsottavista koulutuksista oli vähintään kaksivuotista. Esimerkiksi yleisissä ammattikouluissa koulutuspuite oli 2–3 vuotta, erikoisalojen ammattikouluissa valtaosaltaan 2–4 vuotta, puutarhurikouluissa ja metsäkouluissa 2 vuotta, hotelli- ja ravintolakoulussa 2–2,5 vuotta, kauppaoppilaitoksissa 1–2 vuotta ja sairaanhoitajakoulutuksessa 2,5 vuotta, jonka lisäksi oli erikseen yhden vuoden mittaiset erikoistumiskoulutukset. Lyhyempiä koulutuksia oli erityisesti maataloudessa, kotiteollisuudessa, kotitalousalalla ja eräissä terveyden- ja sairaanhoidon tehtävissä. Tilastokeskuksen vuonna 1971 käyttöön ottamassa koulutusluokituksessa luokiteltiin kaikki alle kolmevuotinen ammattikoulutus, jonka opetusaika on vähintään 400 tuntia, alemman keskiasteen koulutukseksi, ja vähintään kolmivuotinen koulutus ylempien keskiasteen koulutukseksi.

Keskiasteen koulunuudistuksessa ammatillinen peruskoulutus uudistettiin ja yhtenäistettiin vuosina 1982–1988 asteittain siten, että kaiken peruskoulupohjaisen kouluasteen koulutuksen koulutuspuite tuli 2–3 vuotta ja opistoasteen ja ylempien opistoasteen (myöhemmin ammatillisen korkea-asteen) koulutuksen vähintään neljä vuotta. Peruskoulupohjainen koulutus sisälsi 0,5–1 vuoden mittaisen ns. yleisjakson, ja ylioppilaspohjainen koulutus oli pituudeltaan puolesta vuodesta vuoteen lyhyempi. Osalla aloja oli sekä kouluasteella, opistoasteella että ammatillisella korkea-asteella ns. erillisiä opintolinjoja, joihin ei liittynyt yleisjaksoa. Lisäksi eri aloilla oli yksivuotisia jatkolinjoja aikuiskoulutuksena. Teknilliset oppilaitokset eivät käytännössä koskaan siirtyneet keskiasteen uudistuksen mukaiseen rakenteeseen, vaan niihin hakeutuminen tapahtui koko ammatillisen perustutkinnon suorittamisen tai lukion suorittamisen jälkeen. Tällaisia nykyisestä tutkintorakenteesta poistuneita tutkintoja ovat teknikon tutkinnot ja ammatillisen opistoasteen, myöhemmin ammatillisen korkea-asteen insinöörin tutkinnot. Nuorisasteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen kokeiluista annetun lain (391/1991) mukaisesti oli nuorisasteen koulutuskokeilussa mahdollista suorittaa yhdistelmäopintoja, joiden laajuus oli vähintään kaksi lukuvuotta.

Vuosina 1993–1994 kaikki ammatilliset tutkinnot uudistettiin siten, että yleisjaksot poistuivat ja tutkintojen laajuudeksi päätettiin aloittain ja tutkinnoittain vaihdellen 80 opintoviikkoa, 80 + 40 opintoviikkoa tai 120 opintoviikkoa. Opistoasteen ja ammatillisen korkea-asteen tutkintojen laajuudet vaihtelivat 80:sta 160:een opintoviikkoon. Sekä opistoasteen että ammatillisen korkea-asteen tutkinnot siirtyivät vähitellen ammattikorkeakoulututkinnoiksi.

Nykyisin ammatillisessa peruskoulutuksessa suoritettavat ammatilliset perustutkinnot ovat kaikki kolmivuotisia. Kattavaan kolmivuotisuuteen siirryttiin vuosina 1999–2001 aloitetusta koulutuksesta lähtien. Kolmivuotisuus toi mukanaan myös yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkea-asteelle sekä ammattikorkeakouluihin että yliopistoihin.

Ammatilliset pätevyystutkinnot

Ammatillisista pätevyystutkinnoista annettu laki (424/1967 ja sen kumonnut laki 32/1972) oli voimassa vuosina 1968–1994. Lain mukaisesti voitiin suorittaa ammatitutkintoja ja ylempää

ammattitutkintoja. Pätevyystutkintolain kumonneen ammattitutkintolain (306/1994) 11 §:n mukaan Opetushallitus voi tarvittaessa päättää ammatillisista pätevyystutkinnoista annetun lain mukaisen tutkinnon hyväksymisestä ammattitutkintolain mukaista ammattitutkintoa tai erikoisammattitutkintoa vastaavaksi tutkinnoksi. Opetushallitus teki 22.3.1995 päätöksen (25/103/95), joka kattoi kaikki pätevyystutkintolain mukaiset tutkinnot.

5.6 Säädösehdotukset

Työryhmän näkemyksen mukaan tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys ja sen toimeenpanoon liittyvät tavoitteet ovat niin tärkeitä, että viitekehykselle on varmistettava vankka perusta ja hyvä näkyvyys. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys tulee nähdä kokonaisuutena, joka mahdollistaa koulutus- ja tutkintojärjestelmän sekä osaamisen kokonaisvaltaisen tarkastelun paitsi opetusministeriön hallinnonalalla, myös muilla hallinnonaloilla. Viitekehysten avulla voidaan tarkastella, miten muiden hallinnonalojen koulutus vertautuu opetusministeriön hallinnonalan koulutukseen tai miten sitä voidaan tunnustaa opetusministeriön hallinnonalan koulutuksessa. Viitekehyksestä säätäminen vahvistaa myös tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehysten kansainvälistä läpinäkyvyyttä ja osoittaa sitoutumista. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttävät lainsäädäntöä.

Työryhmän näkemyksen mukaan kansallisesta viitekehyksestä säätäminen edellyttää lakitasoista säädöstä, sillä voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole valtuutta kansallisesta viitekehyksestä säätämiseen. Valtuussäännös on joko lisättävä sekä opetusministeriön hallinnonalan että muiden hallinnonalojen tutkintoja ja koulutusta koskeviin lakeihin tai säädettävä erillinen laki, jolla valtuus annetaan.

Työryhmä päätyi esittämään erillistä lakia, jotta Suomen koulutus- ja tutkintojärjestelmää sekä sen tuottamaa/edellyttämää osaamista voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti. Erillistä lakia puoltaa myös se, että aiemmin missään ei ole kootusti säädetty eri hallinnonalojen tutkinnoista.

Lain nimeksi työryhmä ehdottaa ”lakia tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä”. Lakiin kerättäisiin tutkintojen ja oppimäärien kokonaisuus sellaisena, kuin siitä on säädetty eri säädöksissä. Laki olisi siten luonteeltaan kokoava säädös. Lakiin koottaisiin myös korkeakoulutettujen erityispätevyudet. Lisäksi laissa kuvattaisiin kansallisen viitekehysten vaativuustasot yleisellä tasolla, määriteltäisiin periaatteet vaativuustasojen tarkemmalle kuvaamiselle, määriteltäisiin niiden vastaavuus EQF-tasoihin ja annettaisiin valtuus kuvata vaativuustasot sekä säätää tutkintojen, oppimäärien ja korkeakoulutettujen erityispätevyysien sijoittumisesta vaativuustasoille valtioneuvoston asetuksella. Tarvittaessa laissa voitaisiin määritellä myös keskeiset käsitteet, esim. tutkinto ja erityispätevyys, ja yhtenäistää näin käsitteistöä eri hallinnonaloilla ja eri koulutusasteilla. Lain säätämisen yhteydessä tullee olemaan tarve muuttaa yliopisto- ja ammattikorkeakoululakia ja mahdollisesti myös muiden hallinnonalojen lakeja siltä osin, kun niissä säädettäisiin korkeakoulutettujen erityispätevyyksistä.

Työryhmä pitää tärkeänä tuoda jo lain nimessä esiin se, että kyse on myös osaamisen viitekehyksestä. Tätä edellyttää myös oppimäärien ja korkeakoulutettujen erityispätevyysien tuominen lakiin. Työryhmämuistion luvussa 9 kuvataan toimeksiannon mukaan alustavasti sitä, millaista osaamista viitekehykseen voisi harkita myöhemmin sisällytettävän ja millä periaatteilla. Asia vaatii jatkopohdintaa ja työryhmä toivoo saavansa lisää näkemyksiä jatkotyöskentelyn pohjaksi lausuntokierroksen sekä viitekehysten tiimoilta järjestettävien seminaarien yhteydessä.

Työryhmä ehdottaa, että asetuksessa tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä säädetään vaativuustasoluokituksista sekä tutkintojen, oppimäärien ja korkeakoulutettujen erityispätevyysien sijoittumisesta kansallisen viitekehyksen tasoille. Asetukseen sisältyvät myös osaamiskuvaukset kahdeksalle tasolle. Asetusehdotus on vasta hahmotelma siitä, mitä asetus voisi pitää sisällään, ei vielä viimeisteltyä säädöstekstiä.

Tutkintotodistuksia ja muita todistuksia koskevat säädökset, määräykset ja ohjeet olisi myös tarkistettava.

Työryhmä esittää, että kansallisesta viitekehyksestä säädetään lailla ja asetuksella tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä seuraavasti:

Laki tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä

1 §. Soveltamisala.

Tässä laissa säädetään kansalliseen tutkintojärjestelmään kuuluvien tutkintojen ja oppimäärien sekä korkeakoulutettujen erityispätevyysien vaativuustasoluokituksista (tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys).

2 §. Kansallinen tutkintojärjestelmä.

Kansalliseen tutkintojärjestelmään kuuluvia tutkintoja ja oppimääriä ovat

- perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettu perusopetuksen oppimäärä
- lukiolaissa (629/1998) tarkoitetut lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto
- ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettu ammatillinen perustutkinto
- ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetut ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto
- ammattikorkeakoululaissa (351/2003) tarkoitetut ammattikorkeakoulututkinto ja ylempi ammattikorkeakoulututkinto
- yliopistolaissa (645/1997) tarkoitetut alempi korkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto sekä tieteellinen, taiteellinen ja ammatillinen jatkotutkinto
- laissa Maanpuolustuskorkeakoulusta (1121/2008) tarkoitetut sotatieteiden kandidaatin tutkinto, sotatieteiden maisterin tutkinto, yleisesikuntaupseerin tutkinto ja sotatieteen tohtorin tutkinto
- laissa (1316/2006) Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta tarkoitettu vankeinhoitoalan ammatillinen tutkinto
- laissa poliisikoulutuksesta (68/2005) tarkoitetut poliisin perustutkinto, poliisin jatkotutkinto ja poliisipäällystötutkinto
- laissa Pelastusopistosta (607/2006) tarkoitetut pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan ammatilliset tutkinnot.

3 §. Korkeakoulutettujen erityispätevydet.

Korkeakoulutettujen erityispätevyyksiä ovat

- ammattikorkeakoululaissa tarkoitetut...
- yliopistolaissa tarkoitetut...
- laissa Maanpuolustuskorkeakoulusta tarkoitettu esiupseerikurssi.

4 §. Vaativuustasoluokitus.

Kansalliseen tutkintojärjestelmään kuuluvat tutkinnot ja oppimäärät sekä korkeakoulutettujen erityispätevyydet jaotellaan kahdeksaan vaativuustasoon, jotka vastaavat Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin neuvoston eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä 23 päivänä huhtikuuta 2008 antaman suosituksen tasoja.

Tutkinnon, oppimäärän tai korkeakoulutettujen erityispätevyyden vaativuustaso määritellään kuvaamalla tutkinnon, oppimäärän tai erityispätevyyden edellyttämä osaaminen tietojen, taitojen ja pätevyyden yhdistelmänä niin, että edellytetty osaaminen lisääntyy asteittain tasolta 1 tasolle 8 kaikkien osaamisen ulottuvuuksien suhteen.

5 §. Valtuussäännös.

Vaativuustasojen tarkemmista kuvauksista ja kansalliseen tutkintojärjestelmään kuuluvien tutkintojen ja oppimäärien sekä korkeakoulutettujen erityispätevyysien sijoittumisesta niiden edellyttämän osaamisen perusteella 4 §:ssä tarkoitetuille vaativuustasoille säädetään valtioneuvoston asetuksella.

6 §. Voimaantulo.

Tämä laki tulee voimaan...

Asetus tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä

1 §. Vaativuustasoluokitus, osaamistasojen kuvaus sekä tutkintojen, oppimäärien ja korkeakoulutettujen erityispätevyysien sijoittuminen tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehyksen tasoille.

Kansallinen vaativuustaso / eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen taso	Osaaminen	Tutkinnot
Taso 1	Hallitsee yleistiedot ja perustaidot, joita vaaditaan opiskelua varten sekä yksinkertaisten tehtävien suorittamiseksi selkeässä toimintaympäristössä suoran valvonnan alaisena. Ottaa ohjattuna vastuuta oppimisestaan. Osaa viestiä suullisesti ja vastaa yksinkertaiseen kirjalliseen viestintään omalla äidinkielellään.	
Taso 2	Hallitsee oman alansa perustiedot sekä kognitiiviset ja käytännön perustaidot, joita vaaditaan, jotta pystyy hyödyntämään näitä tietoja tehtävien suorittamiseksi ja rutiininomaisten ongelmien ratkaisemiseksi. Noudattaa yksinkertaisia sääntöjä ja käyttää tavanomaisia välineitä ja työkaluja jonkin verran itsenäisyyttä vaativassa valvotussa toimintaympäristössä. Kantaa vastuuta ja toimii oma-aloitteisesti. Ottaa vastuuta oppimisestaan. Osaa viestiä suullisesti ja tuottaa tavanomaista tekstiä. Peruskielitaito toisessa kotimaisessa ja ainakin yhdessä vieraassa kielessä.	Perusopetuksen oppimäärä

Taso 3	Hallitsee oman alansa faktat, periaatteet, prosessit ja yleiset käsitteet sekä tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot, joita vaaditaan tehtävien suorittamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Valitsee ja soveltaa perusmenetelmiä, -työkaluja, -materiaaleja ja -informaatiota Mukauttaa toimintansa olosuhteisiin ja toimintaympäristöön ratkaistessaan ongelmia. Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta ja toimii turvallisesti työyhteisössä. Valmiudet toimia yrittäjämäisesti toisen palveluksessa. Arvioi omaa osaamistaan sekä työhön tai opintoihin liittyviä toimia. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia tekstejä. Valmius kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja ainakin yhdellä vieraalla kielellä.	
Taso 4	Hallitsee oman alansa fakta- ja teorialiedot laajoissa asiayhteyksissä sekä tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot ja pystyy hyödyntämään näitä tietoja ja taitoja ratkaistaessa oman alan erityisongelmia. Työskentelee itsenäisesti yleensä ennustettavissa, mutta mahdollisesti muuttuvissa toimintaympäristöissä. Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta sekä toimii turvallisesti ja vastuullisesti työyhteisössä. Kykenee taloudelliseen, tulokselliseen ja suunnitelmalliseen toimintaan ja töiden järjestelyyn. Kykenee valvomaan muiden suorittamia rutiinitehtäviä. Valmiudet toimia yrittäjämäisesti toisen palveluksessa tai alan itsenäisenä yrittäjänä. Arvioi omaa osaamistaan ja parantaa työhön tai opintoihin liittyviä toimia. Kehittää itseään ja työtään. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia, myös alaan liittyviä, tekstejä. Selviytyy kansainvälisestä viestinnästä ja vuorovaikutuksesta toisella kotimaisella ja ainakin yhdellä vieraalla kielellä.	Lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto Ammatilliset perustutkinnot Ammattitutkinnot Vankeinhoidon perustutkinto Poliisin perustutkinto Pelastajatutkinto Hätäkeskuspäivystäjätutkinto
Taso 5	Hallitsee oman alansa laaja-alaiset ja/tai erikoistuneet fakta- ja teorialiedot sekä kognitiiviset ja käytännön taidot ja pystyy hyödyntämään näitä tietoja ja taitoja ratkaistessaan luovasti abstrakteja ongelmia. Ymmärtää eri alojen tietojen rajat. Kykenee johtamaan ja valvomaan toimintaympäristöjä, jotka muuttuvat ennakoimattomasti. Kykenee valvomaan muiden suorittamia tehtäviä. Hyvä valmius toimia alan itsenäisenä yrittäjänä. Arvioi ja kehittää omia ja muiden suorituksia ja työtä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen omalla alallaan toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Erikoisammattitutkinnot Lennonjohdon perustutkinto Rakennustuotannon ammattitutkinto Poliisialipäällystötutkinto Alipäällystötutkinto (pelastusala)
Taso 6	Hallitsee laaja-alaiset ja edistyneet oman alansa tiedot, joihin liittyy teorioiden, keskeisten käsitteiden, menetelmien ja periaatteiden kriittinen ymmärtäminen ja arvioiminen. Ymmärtää ammatillisten tehtäväalueiden ja/tai tieteenalojen kattavuuden ja rajat. Hallitsee edistyneet taidot, jotka osoittavat asioiden hallintaa, kykyä soveltaa ja kykyä luoviin ratkaisuihin, joita vaaditaan erikoistuneella ammatti-, tieteen- tai taiteen alalla monimutkaisten tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseksi. Kykenee johtamaan monimutkaisia ammatillisia toimia tai hankkeita tai kykenee työskentelemään itsenäisesti alan asiantuntijatehtävissä. Kykenee päätöksentekoon ennakoimattomissa toimintaympäristöissä. Perusedellytykset toimia alan itsenäisenä yrittäjänä. Kykenee vastaamaan oman osaamisensa arvioinnin ja kehittämisen lisäksi yksittäisten henkilöiden ja ryhmien kehityksestä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä riittävästi suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee itsenäiseen kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Ammattikorkeakoulututkinnot Alemmat korkeakoulututkinnot Alemman korkeakoulututkinnon jälkeen suoritettavat korkeakoulutettujen erityispatvevyydet Muutama erikoisammattitutkinto
Taso 7	Hallitsee laaja-alaiset ja pitkälle erikoistuneet oman alansa erityisosaamista vastaavat käsitteet, menetelmät ja tiedot, joita käytetään itsenäisen ajattelun ja/tai tutkimuksen perustana. Ymmärtää alan ja eri alojen rajapintojen tietoihin liittyviä kysymyksiä ja tarkastelee niitä ja uutta tietoa kriittisesti. Kykenee ratkaisemaan vaativia ongelmia tutkimus- ja/tai innovaatiotoiminnassa, jossa kehitetään uusia tietoja ja menettelyjä sekä sovelletaan ja yhdistetään eri alojen tietoja. Kykenee työskentelemään itsenäisesti alan vaativissa asiantuntijatehtävissä tai yrittäjänä. Kykenee johtamaan ja kehittämään monimutkaisia, ennakoimattomia ja uusia strategisia lähestymistapoja. Kykenee johtamaan asioita ja/tai ihmisiä. Kykenee arvioimaan yksittäisten henkilöiden ja ryhmien toimintaa. Kykenee kartuttamaan oman alansa tietoja ja käytäntöjä ja/tai vastaamaan muiden kehityksestä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee vaatimaan kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot Ylemmät korkeakoulututkinnot Ylemmän korkeakoulututkinnon jälkeen suoritettavat korkeakoulutettujen erityispatvevyydet

Taso 8	Hallitsee laajat kokonaisuudet ja asiayhteydet. Hallitsee edistyneimmät ja/tai erikoistuneimmat sekä syvällisimmät tiedot, taidot ja/tai teoriat, jotka sijoittuvat oman alan edistyneimmälle ja /tai erikoistuneimmalle tasolle ja alojen väliselle rajapinnalle. Kykenee luovaan soveltamiseen. Kykenee luomaan uutta tietoa hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Kykenee itsenäiseen ja luotettavaan tieteelliseen ja ammatilliseen tutkimustyöhön. Kykenee kehittämään ammatillisia tehtävälueita ja/tai tieteenalaa. Kykenee uusien ideoiden, teorioiden, lähestymistapojen tai prosessien kehittämiseen ja soveltamiseen vaativimmissa toimintaympäristöissä. Kykenee työskentelemään itsenäisesti alan vaativimmissa asiantuntijatehtävissä tai yrittäjänä. Kykenee johtamaan asioita ja/tai ihmisiä. Kykenee sellaisten synteisien tekemiseen ja kriittiseen arviointiin, joita vaaditaan monimutkaisten ongelmien ratkaisemiseen tutkimus- ja/tai innovaatiotoiminnassa sekä tietojen tai ammattikäytäntöjen laajentamiseen ja uudelleenmäärittelyyn. Kykenee kartuttamaan oman alansa tietoja ja/tai vastaamaan muiden kehityksestä. Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä tiedeyhteisölle että yleisölle oman tutkimusalan ja koko tieteenalan ja/tai ammattialan kysymyksistä. Kykenee vaativaan kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.	Lisensiaatin tutkinnot lukuun ottamatta eläinlääketieteen, hammaslääketieteen ja lääketieteen lisensiaatin tutkintoja Tohtorin tutkinnot Erikoislääkäri Erikoishammaslääkäri Erikoiseläinlääkäri Yleisesikunta-upseeri
--------	--	--

2 §. Voimaantulo.

Tämä asetus tulee voimaan...

5.7 Kansallisen viitekehyksen ylläpito, päivitys ja kehitys

Mikäli kansallisesta viitekehyksestä säädetään työryhmän esityksen mukaisesti lailla ja asetuksella tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä, viitekehyksen ylläpito on työryhmän näkemyksen mukaan tarkoituksenmukaista hoitaa samoin kuin vastaavien säädösten ylläpito muutoinkin. Opetusministeriö esittelee kansalliseen viitekehykseen liittyvät säädökset ja vastaa esittelevänä ministeriönä myös säädösmuutosten valmistelusta sekä muiden ministeriöiden ja sidosryhmien kuulemisesta säädösten valmisteluvaiheessa.

Koska tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys on sekä työmarkkinoiden että koulutusjärjestelmän kannalta keskeinen väline, jonka avulla voidaan edistää liikkuvuutta sekä lisätä elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia ja tehdä osaamisen kehittämisen mahdollisuuksia ja oppimispolkuja näkyviksi, tarvitaan mekanismi tai mekanismit, joiden avulla voidaan seurata viitekehyksen toimivuutta sekä kartoittaa yhdessä sidosryhmien kanssa viitekehyksen päivitys- ja kehittämistarpeita.

EQF-suosituksen mukaan komissio arvioi yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa asianomaisia sidosryhmiä kuultuaan EQF-suosituksen johdosta toteutettuja toimia ja antaa viimeistään 23.4.2013 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen saaduista kokemuksista ja vaikutuksista tulevaisuuteen. Suomen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksen toimivuuden ja vaikutusten arviointi on työryhmän näkemyksen mukaan luontevaa ajoittaa niin, että sitä voidaan hyödyntää osana yhteistyössä komission ja muiden jäsenvaltioiden kanssa tehtävää arviointia.

Viitekehyksen päivitys- ja kehittämistarpeiden kartoittaminen yhteistyössä sidosryhmien kanssa on luontevaa yhdistää olemassa oleviin sidosryhmäyhteistyön muotoihin ja tutkintorakenne-esitysten valmisteluun. Kartoituksessa voidaan hyödyntää koulutus- ja tutkintotoimikuntia ja niiden osaamista. Koulutustoimikuntien tehtävänä on seurata, arvioida ja ennakoida alansa koulutuksen ja työelämässä tarvittavan osaamisen kehitystä ja tehdä ehdotuksia koulutuksen kehittämiseksi. Tutkintotoimikuntien tehtävänä on puolestaan seurata näyttötutkintojärjestelmän toimivuutta omalla alallaan ja tarvittaessa tehdä järjestelmän kehittämistä koskevia aloitteita. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehyksen päivittämis- ja osaamistarpeiden kartoittaminen on luonteva osa koulutuk-

sen ja näyttötutkintojärjestelmän kehittämistä. Koulutus- ja tutkintotoimikunnat voivat tarvittaessa tehdä opetusministeriölle esityksen kansallisen viitekehyksen päivittämistarpeesta oman alansa osalta. Esityksen tekeminen on luontevaa yhdistää tutkintorakennesistysten tekemiseen ja käsittelyyn, joka on jo nyt osa koulutus- ja tutkintotoimikuntien työtä. Viitekehyksen päivitys- ja kehittämistarpeiden kartoittaminen koulutus- ja tutkintotoimikunnissa edellyttää, että koulutus- ja tutkintotoimikuntien jäsenet koulutetaan viitekehystyöhön.

Mikäli kansallista viitekehystä on tarpeen päivittää muiden hallinnonalojen tutkintojen tai korkeakoulutettujen erityispätevyyksien osalta, muut ministeriöt voivat tehdä opetusministeriölle esityksen viitekehyksen päivittämistarpeesta.

Kansallisen viitekehyksen toimeenpano koskee kaikkia toimijoita opetusallalla. Tutkintojen tason määrittely niiden edellyttämän osaamisen kautta korostaa oppimistulosten merkitystä koulutuksen järjestämisessä. Oppimistulospohjainen ajattelu on jo arkipäivää erityisesti toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Korkea-asteen koulutuksessa oppimistuloksia on viime vuosina alettu korostaa entistä enemmän, osin korkeakoulututkintojen viitekehyksen vaikutuksesta, mutta oppimistulosten kuvauksissa on vielä parannettavaa. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehyksen toimeenpano edellyttää perehtymistä ja esim. opettajien kouluttamista. Lisäksi viitekehys ja elinikäisen oppimisen periaatteen tuominen käytäntöön tuo uuden ulottuvuuden esim. opiskelijoiden ohjaukseen.

EQF-suosituksen mukaisesti opetusministeriö on nimennyt Opetushallituksen Suomen kansalliseksi koordinaatiopisteeksi tukemaan ja yhdessä muiden kansallisten viranomaisten kanssa ohjaamaan kansallisen tutkintojärjestelmän ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen välisiä suhteita. Opetusministeriön päätöksen (dnro 2/500/2008) mukaan kansallisen koordinoitipisteen tehtävänä on

- osallistua tutkintojen kansallisen viitekehyksen kehittämiseen ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen toimeenpanoon
- tiedottaa sidosryhmille ja kansalaisille eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä, tutkintojen kansallisesta viitekehyksestä ja tutkintojen sijoittumisesta viitekehyksiin
- ohjata ja neuvoa eri sidosryhmiä viitekehysten soveltamisessa
- osallistua kansalliseen ja kansainväliseen eurooppalaista tutkintojen viitekehystä koskevaan yhteistyöhön ja edistää yhteistyötä
- muut opetusministeriön määräämät tehtävät.

Opetushallituksessa kansallisen koordinoitipisteen työnjaosta on sovittu pääosin kahden yksikön välillä.

Tutkinnot-yksikkö osallistuu kansallisen viitekehyksen kehittämiseen ja toimeenpanoon erityisesti toisen asteen ammatillisten tutkintojen (perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot) osalta. Työ tapahtuu pääosin osana tutkintorakennesistysten valmistelua sekä opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden (tutkinnon perusteiden) valmistelun ja toimeenpanon yhteydessä. Tutkintojen ja perusteiden kehittämisessä keskeinen tehtävä on tutkintojen ja niiden osien ammattitaitovaatimusten määrittely yhteistyössä työelämän edustajien kanssa. Perusteiden toimeenpanoon liittyy viitekehyksen soveltamiseen liittyvä ohjaus. Tutkinnot-yksikkö vastaa myös tutkintotodistuksista ja niiden kansainväliseen käyttöön tarkoitetuista liitteistä. Tutkinnot-yksikön päällikkö toimii opetusministeriön nimeämänä Suomen pääedustajana komission neuvoa-antavassa ryhmässä, joka vastaa

tutkintojärjestelmien ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen välisten vastaavuuksien kuvailuprosessien yleisestä johdonmukaisuudesta ja selkeyden edistämisestä.

Tutkintojen tunnustamisen ja vertailun yksikkö vastaa yleisestä Suomen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehykseen liittyvästä tiedotuksesta, seuraa viitekehystyötä muissa maissa sekä vastaa yksittäisiin kysymyksiin kaikkien suomalaisten ja ulkomaisten tutkintojen osalta. Yksikkö osallistuu aktiivisesti viitekehystyöhön erityisesti korkeakoulututkintojen osalta. Tutkintojen tunnustamisen ja vertailun verkkosivulta on linkki opetusministeriön tutkintojen viitekehysivulle sekä komission EQF-verkkosivulle. Informaatiota lisätään kansallisen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehystyöryhmän työn valmistuttua. Tutkintojen tunnustamisen ja vertailun yksikön päällikkö osallistuu komission koordinoimiin kansallisten koordinoitipisteiden kokouksiin ja toimii varajäsenenä komission neuvoo-antavassa työryhmässä. Toistaiseksi koordinoitipisteiden välinen yhteistyö ei ole aktiivisesti käynnistynyt.

5.8 Kansallisen viitekehyksen hallinnolliset ja taloudelliset vaikutukset

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys ei työryhmän näkemyksen mukaan lisää merkittävästi hallinnollista työtä opetusministeriössä tai muissa ministeriöissä. Hallinnollinen työ lisääntyy hetkellisesti lähinnä silloin, kun viitekehystä on tarpeen päivittää tai muulla tavoin kehittää. Tämä hallinnollinen työ on luonteeltaan samanlaista kuin mikä tahansa muu säädösten ylläpitoon ja kehittämiseen liittyvä työ.

Kansallinen viitekehys lisää hallinnollista työtä – erityisesti kansalliseen viitekehykseen liittyvää viranomaistiedottamista, ohjausta ja neuvontaa sekä kansainvälistä yhteistyötä – Opetushallituksessa, joka on nimetty Suomen kansalliseksi koordinaatiopisteeksi. Opetusministeriön ja Opetushallituksen välisessä tulossopimuksessa on sovittu, että Opetushallitus tukee EQF:n ja kansallisen viitekehyksen toimeenpanoa laatimalla vuonna 2009 ohjaus- ja tiedotussuunnitelman sekä laatimalla Internet-sivut, joilla on tietoa eurooppalaisesta ja kansallisesta viitekehyksestä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Lisäksi tutkinnon perusteisiin ja kansainvälisiin liitteisiin tehdään EQF:n ja kansallisen viitekehyksen edellyttämät muutokset vuoteen 2012 mennessä.

Koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen hallinnollisen työn määrään kansallisella viitekehyksellä ei ole merkittäviä vaikutuksia. Hallinnollinen työ lisääntynee vähäisessä määrin, kun vuoteen 2012 mennessä jokaiseen uuteen tutkintotodistukseen, todistukseen ja Europass-asiakirjaan (tutkintotodistusten kansainväliseen käyttöön tarkoitetut liitteet) tulee sisällyttää todistuksissa nyt olevien tietojen lisäksi maininta suoritettujen tutkinnon, oppimäärän tai korkeakoulutettujen erityispätevyyden EQF-tasosta. Todistusmerkintöjen muuttuminen pakottaa kehittämään myös tietojärjestelmiä.

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehyksen toimeenpano edellyttää mitattavaa tiedottamista ja eri osapuolten kouluttamista. Erityisesti on huolehdittava koulutus- ja tutkintotoimikuntien jäsenten kouluttamisesta, mikäli halutaan toimikuntien kartoittavan viitekehyksen päivitys- ja kehittämistarpeita. Lisäksi on huolehdittava viitekehykseen sisältyviin tutkintoihin, oppimääriin ja korkeakoulutettujen erityispätevyyksiin johtavaa tai valmistavaa koulutusta tarjoavien kuntien, ammatillisen koulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen ja muiden hallinnonalojen koulutusta järjestävien oppilaitosten henkilöstön kouluttamisesta. Eri osapuolten perehdyttäminen tutkintojen ja muun osaamisen kansalliseen viitekehykseen edellyttää määrärahojen varaamista koulutukseen.

6 Laadunvarmistus

6.1 Laadunvarmistus EQF-suosituksessa

EQF-suosituksessa suositellaan, että jäsenmaat edistävät ja soveltavat koulutuksen laadunvarmistuksen periaatteita kuvaillaessaan kansallisten tutkintojärjestelmien mukaisia korkeasteen ja ammatillisen koulutuksen tutkintoja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen mukaan. Viitekehyksen toimeenpanon laadunvarmistus suositellaan toteutettavaksi seuraavien periaatteiden mukaisesti:

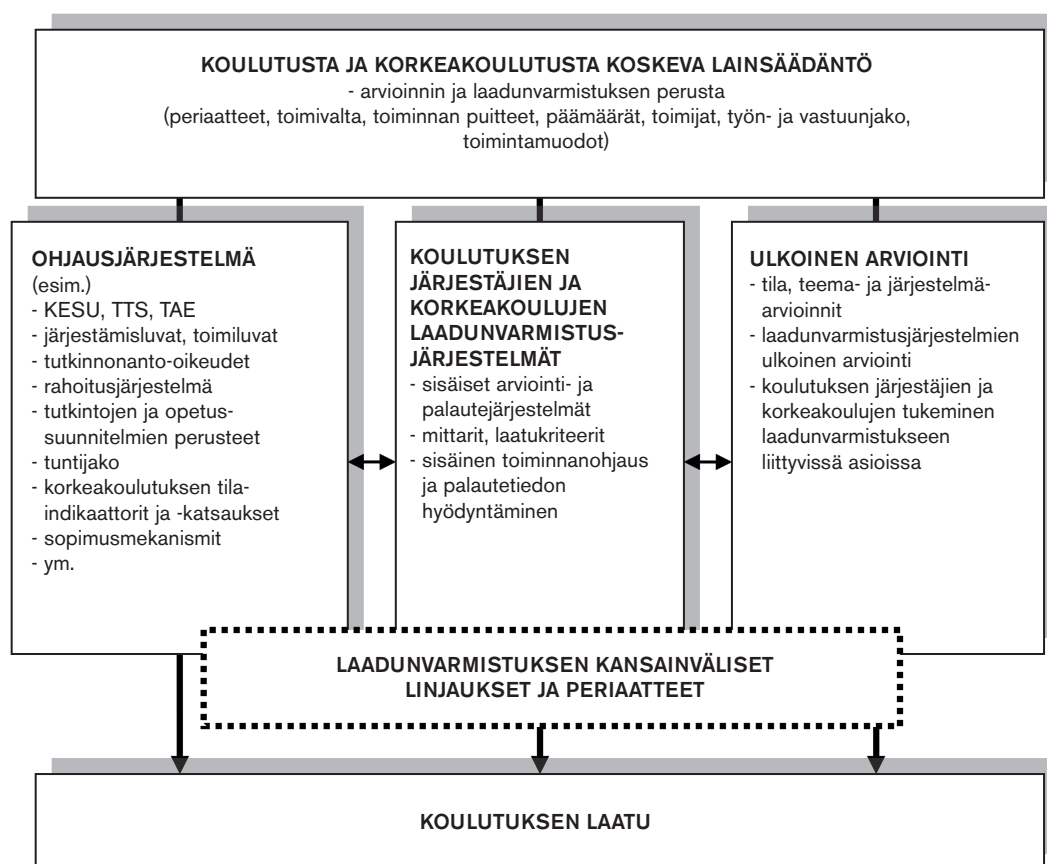
- Laadunvarmistuksen toimintalinjojen ja menettelyjen on tuettava kaikkia eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen tasoja.
- Laadunvarmistuksen on oltava erottamaton osa oppilaitosten sisäistä johtamista.
- Laadunvarmistukseen on sisällyttävä ulkoisten valvontaelinten tai -organisaatioiden säännöllisin väliajoin suorittama laitosten, niiden ohjelmien tai niiden laadunvarmistusjärjestelmien arviointi.
- Laadunvarmistusta suorittavien ulkoisten valvontaelinten tai -organisaatioiden toimintaa on tarkasteltava säännöllisin väliajoin.
- Laadunvarmistuksen olisi katettava asiayhteys, panos, prosessi ja tuotos, painottaen erityisesti tuotoksia ja oppimistuloksia.
- Laadunvarmistusjärjestelmiin olisi sisällyttävä seuraavat tekijät:
 - selkeät ja mitattavat tavoitteet ja normit, täytäntöönpanon suuntaviivat, joissa otetaan huomioon sidosryhmien osallistuminen
 - asianmukaiset resurssit
 - johdonmukaiset arviointimenetelmät, joissa yhdistyvät itsearviointi ja ulkoinen arviointi
 - menettelyt palautteen antamiseksi ja parannusten tekemiseksi
 - laajalti saatavilla olevat arvioinnin tulokset.
- Kansainvälisen, kansallisen ja alueellisen tason laadunvarmistusaloitteita on koordinoitava yleiskuvan, johdonmukaisuuden, synergian ja koko järjestelmän kattavan analyysin varmistamiseksi.
- Laadunvarmistuksen on oltava eri koulutustasojen ja -järjestelmien yhteistyöhön perustuva prosessi, jossa ovat mukana kaikki asiaan liittyvät sidosryhmät jäsenvaltioiden ja yhteisön tasolla.
- Yhteisön laajuiset laadunvarmistuksen suuntaviivat voivat toimia arviointien ja vertaisoppimisen viitemateriaalina.

Laadunvarmistusperiaatteilla katsotaan olevan keskeinen tehtävä korkeakoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen luotettavuuden ja kehittämisen varmistamisessa.

Kansallinen viitekehys ei edellytä omaa erillistä laadunvarmistusjärjestelmäänsä. EQF-suosituksessa esitetyt laadunvarmistuksen periaatteet tulee työryhmän näkemyksen mukaan ottaa huomioon osana kunkin koulutussektorin laadunvarmistusmenettelyjä ja niiden kehittämistä. Koulutuksen ja oppimistulosten luotettavuuden ja laadun varmistamiseksi on oleellista huomioida se, miten laadunvarmistus kytkeytyy esimerkiksi osaamisen määrittelyyn ja toisaalta sen arviointiin, onko osaaminen saavutettu. Asian kuvaaminen on tärkeää erityisesti kansainvälisen vertailun näkökulmasta. Suomen koulutuksen laadunvarmistusjärjestelmää on kuvattu tarkemmin luvuissa 6.2 ja 6.3.

6.2 Koulutuksen laadunvarmistus opetusministeriön hallinnonalalla

Opetusministeriön hallinnonalalla koulutuksen laadunvarmistusjärjestelmän voidaan katsoa muodostuvan kansallisesta koulutuspoliittisesta ohjausjärjestelmästä, koulutuksen järjestäjien omista arviointijärjestelmistä sekä koulutuksen ulkoisesta arviointitoiminnasta. Perustan laadunvarmistusjärjestelmälle luo lainsäädäntö. Koulutuksen laadunvarmistuksen kansainväliset linjaukset heijastuvat yhä vahvemmin kansalliseen laadunvarmistusjärjestelmään. (Kuvio 1).

Kuvio 1. Koulutuksen kansallisen laadunvarmistusjärjestelmän elementit

Koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten ylläpitäjien ja korkeakoulujen omat laadunvarmistuksen menettelytavat tai järjestelmät muodostavat laadunvarmistusjärjestelmän yhden pääelementin. Koulutusta ja korkeakouluja koskevassa lainsäädännössä säädetään koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen velvollisuudesta koulutuksen arviointiin. Lainsäädäntö eri sektoreilla perustuu luottamukseen ja antaa koulutuksen järjestäjille, oppilaitosten ylläpitäjille ja korkeakouluille laajan toimivallan koulutuksen arviointiin ja laadunvarmistamiseen liittyvissä kysymyksissä. Toimijat voivat määritellä itse oman laadunvarmistusjärjestelmänsä sekä asettaa laadunvarmistuksen kriteerit koulutuspoliittisen ohjausjärjestelmän asettamien suuntaviivojen ja puitteiden rajoissa. Itsearviointiprosesseissa on eniten käytetty kehittävän arvioinnin, esimerkiksi monitahoarvioinnin tai vertaisarvioinnin ja kokonaisvaltaisen laadunhallinnan viitekehyksiä ja metodeja taikka itse kehitettyjä malleja ja mittareita. Koulutuksen järjestäjän, oppilaitoksen ylläpitäjän tai korkeakoulun oman arvioinnin tulee kuitenkin olla systemaattista ja säännöllistä.

Ulkoinen arviointi on toinen laadunvarmistusjärjestelmän pääelementti. Ulkoista arviointia organisoivat Koulutuksen arviointineuvosto ja Korkeakoulujen arviointineuvosto. Arviointineuvostojen ohella arviointia ja erilaisia seurantoja toteuttavat myös useat muut tahot, kuten Opetushallitus, lääninhallitukset, Suomen Akatemia ja kansainväliset tahot sekä eräässä mielessä myös valtiontalouden tarkastusvirasto ja valtiontilintarkastajat. Opetusministeriö on lokakuussa 2008 päättänyt vuosia 2009–2011 koskevasta kansallisesta koulutuksen arviointisuunnitelmasta, joka on laadittu yhteistyössä Koulutuksen arviointineuvoston, Korkeakoulujen arviointineuvoston ja Opetushallituksen kanssa. Kansallisen arviointisuunnitelman tavoitteena on lisätä koulutuksen ulkoisen arviointitoiminnan vaikuttavuutta, vakautta ja ennakoitavuutta. Suunnitelman pohjana ovat neuvostojen itselleen määrittelemät strategiat ja toiminnan suuntaviivat sekä työsuunnitelmat.

Koulutuspoliittinen ohjaus muodostaa kolmannen laadunvarmistuksen elementin. Ohjauksella tarkoitetaan yleisesti mekanismeja, joilla toimintaa säädellään ja toiminnalle asetettuja tavoitteita toteutetaan. Opetushallinnon alalla ohjauksen voidaan katsoa käsittävän normiohjauksen, tulosohjauksen, rahoitusohjauksen, koulutuksen arvioinnin, informaatio-ohjauksen ja muun hallinnollisen ohjauksen. Ohjaukseen voidaan katsoa liittyvän myös muita mekanismeja, kuten esimerkiksi laillisuusvalvonta ja muutoksenhaku.

Euroopan unionin tasolla sovituilla yhteisillä koulutuksen laadunvarmistusta koskevilla linjauksilla ja suosituksilla on kasvava merkitys kansallisten koulutuksen laadunvarmistusjärjestelmien kehittämisessä. Pisimmälle laadunvarmistukseen liittyvä yhteistyö on edennyt korkeakoulusektorilla, jossa Bolognan prosessissa on linjattu yhteisiä puitteita korkeakoulutuksen laadunvarmistukselle. Ammatillisen koulutuksen osalta Kööpenhaminan prosessilla on vastaavansuuntaiset tavoitteet. Yleissivistävän koulutuksen osalta laadunvarmistus on painottunut ensisijaisesti kansalliseksi kehittämisen painopisteeksi, mutta Euroopan unionin linjaukset vaikuttavat myös siihen.

6.2.1 Korkeakoulutuksen laadunvarmistus

Päävastuu opetuksen, tutkimus- ja kehittämistoiminnan, tieteellisen tutkimuksen ja muun toiminnan laadusta on korkeakouluilla itsellään. Niiden, kuten muidenkin suomalaisten koulutuksen järjestäjien, tulee itse arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkoiseen toimintansa arviointiin, jonka tulokset ovat julkisia. Korkeakoulutuksen arvioinnista säädetään sekä yliopisto- että ammattikorkeakoululaeissa.

Korkeakoulujen ulkoinen arviointi kuuluu pääsääntöisesti Korkeakoulujen arviointineuvostolle (KKA), jonka toiminnan pohjana on siitä annettu asetus (1320/1995, 465/1998,

548/2005, 965/2007). Asetuksen mukaan korkeakoulujen arviointineuvoston tehtävänä on 1) avustaa korkeakouluja ja opetusministeriötä korkeakoulujen arviointia koskevissa asioissa, 2) huolehtia ammattikorkeakoulujen toimilupahakemusten perustamishankkeiden arvioinnista, 3) järjestää korkeakoulujen toimintaan sekä korkeakoulupolitiikkaan liittyviä arviointoja, 4) tehdä korkeakoulujen arviointia ja sen kehittämistä koskevia aloitteita, 5) huolehtia arviointia koskevasta kansainvälisestä yhteistyöstä sekä 6) edistää korkeakoulujen arviointia koskevaa tutkimusta. Lisäksi KKA hoitaa korkeakoulutuksen arviointitehtävät Ahvenanmaan maakunnassa. Korkeakoulujen tutkimustoiminnan arviointi kuuluu Suomen Akatemialle.

Korkeakoulujen arvioinnin viitekehys on kansainvälinen. Viimeisten kymmenen vuoden ajan on korkeakoulutuksen laadunvarmistuksen suuntaa paljolti määrännyt eurooppalaisen korkeakoulutusalueen rakentaminen eli Bolognan prosessi. Kahden vuoden välein järjestettävien opetusministerikokousten kommunikointi ovat erityisesti vuodesta 2003 lähtien tuoneet joka kerta jotain uutta myös laadunvarmistukseen. Niiden seurauksena Suomessa on kehitetty korkeakoulujen toiminnan kokonaisarviointiin eurooppalaisten periaatteiden ja suositusten (European Standards and Guidelines) kanssa yhteensopiva auditointimenetelmä. Bolognan prosessin lisäksi keskustelua korkeakoulutuksen laadunvarmistuksesta on käyty myös Euroopan unionin toimielimissä.

KKA:n suorittamien arviointien pääpaino on tällä hetkellä korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditoinneissa. Auditointien keskeinen tavoite on tukea korkeakouluja niiden kehittäessä laadunvarmistusjärjestelmiään vastaamaan eurooppalaisen laadunvarmistuksen periaatteita ja osoittaa, että Suomessa toimii pätevä ja johdonmukainen kansallinen ja korkeakoulutasoinen laadunvarmistus. Auditointi kohdistuu kunkin korkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän kokonaisuuteen ja korkeakoulun perustehtävien laadunvarmistukseen. Auditoinnin lähtökohtana on suomalaisen arviointikäytäntöön jo vahvasti perinteeksi muodostunut kehittävä arviointi, eli tavoitteena on myös koota ja välittää hyviä käytänteitä, edistää niiden leviämistä korkeakoululaitoksessa ja siten kehittää korkeakoulutusta kokonaisuudessaan.

Auditointimallin kehittämisvaihe toteutettiin vuosina 2005–2007. Tällä hetkellä auditoinneissa noudatetaan auditointikäsi­kirjan toista laitosta vuosille 2008–2011. Kaikkien suomalaisten korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmät on tarkoitus auditoida vuoden 2011 loppuun mennessä. Korkeakouluilta saadun palautteen mukaan auditoinnit ovat selvästi tuottaneet välineitä korkeakoulujen sisäiseen johtamiseen ja ohjanneet korkeakouluja kehittämään toimintojaan kokonaisuutena.

Auditointien lisäksi Korkeakoulujen arviointineuvosto toteuttaa koulutuksen laatu­yksikköarviointoja sekä koulutusala- ja teema-arviointoja. Laatu­yksikköarviointoja on yliopistojen osalta toteutettu jo yli kymmenen vuotta, ammattikorkeakoulujen osalta hieman lyhyemmän ajan. Kummankin sektorin laatu­yksikköarvioinneissa on harjoitettu jatkuvaa menetelmällistä kehittämistä. Yliopistojen laatu­yksikköarvioinnin menetelmä uudistettiin lähes täysin vuonna 2008 suoritettuna valintakierroksella. Viime vuosien teema-arvioinneista voidaan esimerkkeinä mainita vuonna 2004 valmistunut ammattikorkeakoulujen jatkotutkimusten kansainvälinen arviointi, vuonna 2006 valmistunut tohtorikoulutuksen arviointi tai vuonna 2009 valmistunut yliopistokeskusten arviointi. Vuonna 2010 toteutetaan kansallisen tutkinnonuudistuksen arviointi.

KKA on koko toimintansa ajan ollut aktiivisesti mukana kansainvälisessä ja erityisesti eurooppalaisessa yhteistyössä sekä kehittänyt ja ylläpitänyt yhteyksiään eri maiden arviointiorganisaatioihin ja verkostoihin.

Suomi on osallistunut korkeakoulupolitiikan kansainvälisiin arviointeihin. OECD on arvioinut Suomen korkeakoulupolitiikan vuonna 1994 toteutetussa maatutkinnassa

ja ammattikorkeakoulupolitiikan ja -järjestelmän vuonna 2002. Suomi on osallistunut myös OECD:n korkeakoulutuksen teema-arviointiin, joka valmistui vuonna 2008, sekä OECD:n käynnistämään korkeakouluopiskelijoiden osaamista mittaavan tutkimushankkeen toteutettavuustutkimukseen.

Yliopistojen osalta uuden tutkintotavoitteisen koulutuksen aloittamisen kannalta tärkeitä säädöksiä ovat yliopistolaki, valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista, opetusministeriön asetus yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä sekä opetusministeriön asetukset yliopistojen maisteriohjelmista. Siitä, mitä tutkintoja missäkin yliopistossa voi suorittaa, säädetään yliopistojen tutkinnoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (794/2004). Asetuksen liitteenä on luettelo koulutusaloista, tutkintojen nimistä sekä niistä yliopistoista, joissa tutkintoja voi suorittaa.

Koulutusvastuun tarkemmasta jakautumisesta yliopistojen kesken säädetään opetusministeriön asetuksella (568/2005). Asetuksessa säädetään siitä, minkä alojen, oppiaineryhmien ja oppiaineiden syventäviä opintoja yliopistot voivat kullakin koulutusosalalla järjestää. Ilman asetuksen muutosta yliopisto ei voi aloittaa syventävien opintojen järjestämistä tai luopua siitä. Asetuksessa säädetään myös erikoistumiskoulutuksista. Koulutusvastuiden määrittelyn katsotaan kuuluvan valtion korkeakoulupolitiikan keskeiseen alueeseen, ja menettelyn tarkoituksena on varmistaa korkeakoulutuksen tarkoituksenmukainen mitoit-
tus, ehkäistä päällekkäistä koulutustarjontaa ja kohdentaa siten voimavarat optimaalisesti.

Jos siis yliopisto haluaa aloittaa uuden tutkintoon johtavan koulutuksen, se voi tehdä asiasta päätöksen oman, jo olemassa olevan koulutusvastuunsa puitteissa. Jos taas halutaan avata aivan uusia koulutusaloja, yliopiston on haettava muutosta koulutusvastuusiinsa. Päätöksiä uusista oppiainepohjaisista koulutusvastuista tehdään nykyisin varsin harvoin, ja painopiste on siirtynyt erillisiin maisteriohjelmiin. Niistä yliopisto voi tehdä esityksen opetusministeriölle, joka on vuoden 2005 jälkeen vuosittain antanut asetuksen maisteriohjelmista annetun asetuksen (569/2005) muuttamisesta. Painopisteen muutos on merkinnyt myös oppiainepohjaisen tutkintokoulutuksen merkityksen muutosta: uutta kandidaattitason oppiainepohjaista koulutusta ei juurikaan aloiteta, sen sijaan aloitetaan uusia maisteriohjelmiä, jotka useimmiten ovat temaattisia ja monitieteisiä. Suurin osa maisteriohjelmista on myös englanninkielisiä.

Uuden tutkintokoulutuksen laadunvarmistuksen kannalta merkittävä dokumentti on elokuussa 2007 annettu ohjeistus yhteis- ja kaksoistutkintojen suunnittelulle. Ohjeet valmisteltiin Opetushallituksen (NARIC/ENIC), korkeakoulujen ja CIMO:n yhteistyönä, ja valmistelutyössä hyödynnettiin kansainvälisiä suosituksia ja raportteja.

Ammattikorkeakoulujen osalta tutkintojen myöntämisen näkökulmasta oleellinen säädös on ammattikorkeakoululaki (351/2003). Lain mukaan valtioneuvosto voi myöntää kunnalle tai kuntayhtymälle taikka rekisteröidylle suomalaiselle yhteisölle tai säätiölle ammattikorkeakoulun toimiluvan. Toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on, että ammattikorkeakoulu on koulutustarpeen vaatima ja täyttää ammattikorkeakoululle asetettavat laatu- ja muut vaatimukset. Valtioneuvosto voi myös peruuttaa toimiluvan osittain tai kokonaan. Toimiluvan saajalla on oikeus ylläpitää ammattikorkeakoulua, jossa annetaan ammattikorkeakouluopetusta toimiluvassa määrätyn koulutustehtävän mukaisesti. Ammattikorkeakoulun koulutustehtävässä määrätään mm. ammattikorkeakoulun koulutusalat. Ammattikorkeakoulun koulutusalojen muuttaminen edellyttää valtioneuvoston päätöstä toimiluvan muuttamisesta.

Ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan tutkintoon johtavat opinnot järjestetään koulutusohjelmina. Koulutusohjelmat ovat ammattikorkeakoulun suunnittelemia ja järjestämiä opintokokonaisuuksia, jotka suuntautuvat johonkin työ-

elämän ammatillista asiantuntemusta edellyttämään tehtäväalueeseen ja sen kehittämiseen. Opetusministeriö päättää koulutusohjelmista ammattikorkeakoulun esityksestä siten, että päätöksestä käy ilmi koulutusohjelman nimi, tarvittaessa suuntautumisvaihtoehdot, koulutusala, tutkinto ja tutkintonimike, koulutusohjelman laajuus opintoviikkoina sekä harjoittelun laajuus. Uusien tutkintoon johtavien koulutusohjelmien avaaminen ammattikorkeakoulussa edellyttää siis opetusministeriön päätöstä.

Sekä ammattikorkeakoulututkintojen että ylempien ammattikorkeakoulututkintojen osalta laadunvarmistukseen kuuluu koulutusohjelmaesityksiin liittyvä opetusministeriön kriteeristö, jonka edellytykset on täytettävä myönteisen koulutusohjelmien käynnistämispäätöksen saamiseksi opetusministeriöltä. Tämän lisäksi opetusministeriö edellyttää, että Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry:n koulutusalaakohtaiset työryhmät antavat koulutusohjelmaesityksestä puoltavan lausuntonsa ennen koulutusohjelmapäätöksen tekemistä.

Koko ammattikorkeakoulujärjestelmää koskeva laadunarviointi käynnistyi väliaikaisia ammattikorkeakouluja vakinaistettaessa 1990-luvulla. Korkeakoulujen arviointineuvosto arvioi jokaisen väliaikaisen ammattikorkeakoulun perustamishankkeet ja toimilupien vakinaistamisesitykset sekä kirjallisen toimilupaesityksen että suoritettujen arviointikäynnin perusteella. Ammattikorkeakoulujen vakinaistamispäätökset tehtiin arviointineuvoston laadunarvioinnin perusteella. Ensimmäiset ammattikorkeakoulut saivat tämän laadunarvioinnin pohjalta vakinaisen toimiluvan vuonna 1996 ja viimeiset vakinaistettiin vuonna 2000.

Johtuen laadunarvioinnin käynnistämisestä jo ammattikorkeakoulujen vakinaistamisvaiheessa sekä ammattikorkeakoululaissa mainitusta toimiluvan myöntämisen edellytyksistä että lain laadunarviointia koskevista velvoitteista kaikki ammattikorkeakoulut ovat kehittäneet laatujärjestelmiään systemaattisesti 1990-luvun puolivälistä alkaen sekä toteuttaneet edellä mainittujen lisäksi lukuisia sisäisiä ja ulkoisia arviointoja.

6.2.2 Ammatillisen koulutuksen laadunvarmistus

Ammatillista koulutusta ja ammatillista aikuiskoulutusta koskeva lainsäädäntö antaa koulutuksen järjestäjille laajan päättävällän koulutuksen järjestämistä koskevista asioista sekä koulutukseen myönnetyn rahoituksen käytöstä ja laadunhallinnasta. Ammatillisen koulutuksen kansallisen ohjauksen tehtävänä on asettaa ammatillista koulutusta ja sen laatua koskevia tavoitteita sekä varmistaa niiden saavuttaminen. Laadunhallinnan keskeisiä ohjausvälineitä ovat toimintaa ja rahoitusta ohjaavat säädökset, ammatillisen koulutuksen järjestämisluvut, tutkintorakenne ja tutkintojen perusteet, toiminnan rahoituksen perusteet ja tuloksellisuusrahoitus sekä opetushenkilöstön kelpoisuusvaatimukset. Lisäksi laadunhallinnan ohjausvälineinä toimivat valtioneuvoston vahvistama koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma, valtion talousarvio sekä opetushallinnon kehittämis- ja informaatio-ohjaus.

Ammatillisen koulutuksen tavoitteet, koulutuksen ja tutkintojen järjestäminen, opetus ja muut koulutuksen puitteet määritellään laissa ja asetuksessa ammatillisesta peruskoulutuksesta sekä laissa ja asetuksessa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta. Valtioneuvosto päättää koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä yhteisistä opinnoista ja niiden laajuudesta. Valtioneuvoston päätöksellä tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista ammatillisessa peruskoulutuksessa (213/1999) säädetään ammatillisten perustutkintojen laajuudesta, opintojen jakautumisesta ammatillisiin opintoihin ja niitä tukevaan työssäoppimiseen, ammattitaitoa täydentäviin yhteisiin opintoihin ja vapaasti valittaviin opin-

toihin sekä yhteisistä opinnoista ja niiden laajuudesta. Opetusministeriön asetuksilla säädetään suoritettavista tutkinnoista. Opetushallitus päättää tutkinnoittain ja koulutusohjelmittain/osaamisaloittain tutkintojen tavoitteista vahvistamissaan tutkintojen perusteissa. Ammatillinen koulutus tulee järjestää sitä koskevien säädösten ja määräysten mukaisesti. Koulutusta koskeviin hallinnollisiin päätöksiin sisältyy aina opiskelijalle säädetty valitusmahdollisuus ylemmälle viranomaiselle.

Ammatillisen koulutuksen järjestäminen edellyttää opetusministeriön myöntämää ammatillisen peruskoulutuksen tai ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämisluvaa. Luvan myöntää hakemuksesta opetusministeriö. Opetusministeriö voi myöntää luvan koulutuksen järjestämiseen kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle taikka valtion liikelaitokselle. Koulutusta voidaan järjestää myös valtion oppilaitoksessa. Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että koulutus on tarpeellista ja että luvan hakijalla on ammatilliset ja taloudelliset edellytykset koulutuksen asianmukaiseen järjestämiseen. Ammatillisen peruskoulutuksen järjestämisluvassa määrätään koulutusasteista, koulutusaloista, tutkinnoista, opetuskielestä, kunnista, joissa koulutusta voidaan järjestää, opiskelijamääristä, erityisestä koulutustehtävästä, koulutuksen järjestämisluodosta ja muista koulutuksen järjestämiseen liittyvistä asioista. Lisäkoulutuksen järjestämisluvassa määrätään koulutustehtävä, joka sisältää määräykset muun muassa opetuskielestä, koulutusaloista, näyttötutkintoihin valmistavan koulutuksen ja muun ammatillisen lisäkoulutuksen opiskelijatyövuosien sekä oppisopimusten määrästä ja erityisestä koulutustehtävästä sekä työelämän kehittämis- ja palvelutehtävästä ja muista koulutuksen ja tutkintojen järjestämiseen liittyvistä asioista.

Opetusministeriö voi ilman hakemustakin muuttaa järjestämisluvaa, jos koulutustarjonta poikkeaa merkittävästi koulutustarpeista. Ministeriö voi myös peruuttaa järjestämisluvaa, jos koulutus ei täytä luvan myöntämiselle säädettyjä edellytyksiä tai koulutus järjestetään muutoin vastoin lakia tai sen nojalla annettuja säädöksiä ja määräyksiä.

Ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjien tulee hyväksyä koulutusta varten opetussuunnitelma, joka perustuu Opetushallituksen päättämiin tutkinnon perusteisiin. Opetussuunnitelma hyväksytään erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä ja saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annattavaa opetusta varten. Kun opiskelija on suorittanut hyväksytysti tutkintoon kuuluvat opinnot ja ammattiosaamisen näytöt, hänelle annetaan tutkintotodistus suoritetusta tutkinnosta. Tutkintotodistus sisältää päättötodistuksen ja näyttötodistuksen ja sen antaa koulutuksen järjestäjä. Näyttötodistuksen allekirjoittaa ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavan toimielimen puheenjohtaja.

Näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta vastaavat Opetushallituksen yhteydessä toimivat tutkintotoimikunnat. Tutkintotoimikunta sopii tutkintojen järjestämisestä järjestämisluvaa saaneiden koulutuksen järjestäjien ja tarvittaessa muiden sellaisten yhteisöjen ja säätiöiden kanssa, joilla on riittävä asiantuntemus näyttötutkintojen järjestämiseen. Tutkintotoimikuntien tulee tehdä sopimuksia niin, että tutkintoihin osallistuvilla on tarjolla riittävä määrä tutkintotilaisuuksia. Näyttötutkinnon suorittaminen ei edellytä valmistavaa koulutusta, mutta varsin moni tutkinnon suorittaja osallistuu koulutukseen. Näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta järjestetään opetusministeriön hallinnonalan rahoittamana omaehtoisena koulutuksena, työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan rahoittamana työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena sekä yritysten rahoittamana henkilöstökoulutuksena. Koulutuksen järjestäjät päättävät valmistavan koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä Opetushallituksen päättämien tutkinnon perusteiden mukaisesti. Tutkintotoimikunta antaa tutkintotodistuksen henkilölle, joka on hyväksyttävästi suorittanut kaikki tutkinnon osat.

Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö velvoittaa ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioimaan antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistumaan toimintansa ulkoiseen arviointiin. Lainsäädännön arviointivelvoitteen toteuttaminen edellyttää, että koulutuksen järjestäjillä on toimintajärjestelmä, joka sisältää tarkoituksenmukaiset ja toimivat laadunhallinnan menettelyt. Niistä koulutuksen järjestäjä päättää itsenäisesti. Järjestelmä on järjestäjäkohtainen, ja se koostuu niistä periaatteista ja menettelytavoista, joita organisaation toiminnassa halutaan systemaattisesti noudattaa. Se voidaan dokumentoida laatukäsikirjaksi, mutta muotoa tärkeämpää on, että järjestelmä toimii käytännössä ja kannustaa systemaattiseen toimintaan ja sen kehittämiseen.

Opetusministeriö on vahvistanut ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuosituksen tammikuussa 2008. Suosituksen tehtävänä on tukea ja kannustaa ammatillisen koulutuksen järjestäjiä kehittämään toimintansa laatua kohti erinomaisuutta. Suositus perustuu ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen yhteiseen eurooppalaiseen viitekehykseen (CQAF) ja on tärkeä osa Kööpenhaminan-prosessin toimenpiteiden toteuttamista Suomessa. Parhaillaan valmistellaan ammatillisen koulutuksen kansallista laatustrategiaa. Lisäksi varaudutaan ottamaan käyttöön ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen eurooppalainen viitekehys (European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training, EQARF), josta Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat ehdotuksen suositukseksi keväällä 2009.

Ammatillisen koulutuksen ulkoisen arvioinnin tarkoituksena on turvata ammatillista koulutusta koskevan lainsäädännön tarkoituksen toteuttamista ja tukea koulutuksen kehittämistä sekä parantaa oppimisen edellytyksiä. Koulutuksen järjestäjillä on lakisääteinen velvollisuus osallistua koulutuksen ulkoiseen arviointiin. Koulutuksen ulkoisen arvioinnin organisoinnista vastaa Koulutuksen arviointineuvosto tai opetusministeriön päättämä muu arvioinnin suorittaja. Oppimistulosten seurannasta vastaa Opetushallitus. Arvioinnit perustuvat yleensä kehittävän arvioinnin periaatteeseen, jolloin niiden tavoitteena on tukea koulutuksen järjestäjiä toiminnan kehittämisessä ja tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi sekä koulutuksen järjestäjille että opetushallinnolle. Opetusministeriö päättää koulutuksen arviointisuunnitelmassa ammatillisen koulutuksen ulkoisista arvioinneista.

6.2.3 Yleissivistävän koulutuksen laadunvarmistus

Sekä perusopetuksen että lukiokoulutuksen laadunvarmistuksen lähtökohtana ovat valtakunnallisesti säädetyt ja päätetyt toimintapuitteet: perusopetusta ja lukiota koskeva lainsäädäntö ja perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelman perusteet. Lainsäädännössä määritellään toiminnan lähtökohdat, puitteet ja koulutuksen tavoitteet, mm. oppiaineet ja niihin käytettävät tuntimäärät. Opetushallituksen päättämissä valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa määritellään opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä opiskelijan oppimisen arvioinnin periaatteet. Perus- ja lukiokoulutuksen tulee täyttää niille säädetyt ja määrätyt normit ja kriteerit. Koulutusta koskeviin hallinnollisiin päätöksiin, esimerkiksi opiskelijavalintaan ja opiskelijan päättöarviointiin sisältyy aina opiskelijalle säädetty valitusmahdollisuus ylemmälle viranomaiselle.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Kunta voi järjestää palvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa tai hankkia ne rekisteröidyltä yhteisöltä tai säätiöltä, jolle valtioneuvosto on myöntänyt luvan perusopetuksen järjestämiseen, tai valtion oppilaitokselta. Kunta vastaa siitä, että kaikki palvelut järjestetään perusopetuslain mukaisesti.

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan perusopetuksen järjestämiseen. Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että opetuksen järjestäminen perustuu erityiseen koulutus- tai sivistystarpeeseen ja että opetuksen järjestäjä ja kunta, jossa opetusta järjestetään, ovat sopineet asiasta. Lupa vieraskielisen opetuksen, erityisopetuksen, erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvan opetuksen ja kansanopistossa muille kuin oppivelvollisille annettavan opetuksen järjestämiseen voidaan myöntää alueellisen tai valtakunnallisen koulutus- tai sivistystarpeen perusteella, vaikka opetuksen järjestäjä ei ole tehnyt edellä tarkoitettua sopimusta. Lupa voidaan myöntää myös ulkomailla järjestettävää opetusta varten.

Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että hakijalla on ammatilliset ja taloudelliset edellytykset opetuksen asianmukaiseen järjestämiseen. Opetusta ei saa järjestää taloudellisen voiton tavoittelemiseksi. Luvassa määrätään kunnat, joissa opetusta järjestetään, opetuskieli, erityinen koulutustehtävä, koulutuksen järjestämismuoto sekä muut tarpeelliset koulutuksen järjestämiseen liittyvät ehdot. Muutoksesta opetuksen järjestämislupaan päättää opetusministeriö. Valtioneuvosto voi peruuttaa opetuksen järjestämistä koskevan luvan, jos koulutus ei täytä luvan myöntämiseksi säädettyjä edellytyksiä tai jos opetus järjestetään muuten vastoin perusopetuslakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

Lukiokoulutuksen järjestäminen edellyttää opetusministeriön myöntämää järjestämislupaa. Järjestämislupa voidaan myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle. Lupa voidaan myöntää myös ulkomailla järjestettävää koulutusta varten. Koulutusta voidaan järjestää myös valtion oppilaitoksessa. Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että koulutus on tarpeellista ja että luvan hakijalla on ammatilliset ja taloudelliset edellytykset koulutuksen asianmukaiseen järjestämiseen. Luvassa määritellään kunnat, joissa koulutusta järjestetään, opetuskieli, koulutuksen järjestämismuoto, erityinen koulutustehtävä sekä muut tarpeelliset koulutuksen järjestämiseen liittyvät ehdot. Muutoksesta järjestämislupaan päättää opetusministeriö.

Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien tulee hyväksyä koulutusta varten opetussuunnitelma, joka perustuu Opetushallituksen päättämiin opetussuunnitelman perusteisiin. Opetussuunnitelma hyväksytään erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä ja saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annattavaa opetusta varten. Perusopetuksen ja lukion koko oppimäärän hyväksytysti suorittaneelle annetaan päättötodistus. Todistuksen antaa koulutuksen järjestäjä.

Lukio-opintojen päätteeksi suoritetaan valtakunnallinen ylioppilastutkinto, joka järjestetään kaksi kertaa vuodessa. Siitä vastaa erillinen ylioppilastutkintolautakunta. Opiskelijan tulee suorittaa lukion opinnot, joista hän saa lukion päättötodistuksen. Sen lisäksi hänen tulee osallistua ylioppilastutkintoon, jonka läpäisemisestä hän saa erillisen tutkintolautakunnan myöntämän todistuksen. Ylioppilastutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyys. Tutkintoon sisältyy äidinkieliä ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita. Opiskelijoiden ylioppilastutkintotulokset ovat keskenään alueellisesti ja ajallisesti vertailukelpoisia, ja ne lisäävät koulutuksen yhdenvertaisuutta ja tulosten hyödynnettävyyttä jatko-opintoihin haettaessa.

Valtakunnallinen tilasto- ja indikaattorituotanto sekä valtakunnallisesti toteutetut erilliset arvioinnit ovat osa perusopetuksen ja lukiokoulutuksen laadunvarmistusta. Päävastuu valtakunnallisten perusopetusta ja lukiokoulutusta koskevien arviointien laatimisesta on Koulutuksen arviointineuvostolla. Opetusministeriö päättää koulutuksen arviointia koskevassa ohjelmassa Koulutuksen arviointineuvostolle vuosittain tulevista arvioinneista.

Tämän lisäksi tilastoilla ja indikaattoreilla seurataan ennen kaikkea koulutuksessa tapahtuvia määrällisiä muutoksia kuten opiskelijamääriä, opintojen läpäisyä opettajavarantoa.

Koulutuksen järjestäjillä on laaja päättävä valta koulutuksen järjestämisestä koskeissa asioissa ja koulutukseen myönnetyn valtionosuuden käytössä sekä toiminnan laadunhallinnasta. Lainsäädäntö velvoittaa koulutuksen järjestäjät arvioimaan antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistumaan toimintansa ulkoiseen arviointiin. Antamansa koulutuksen arvioinnista ja sen muodoista päättää tarkemmin koulutuksen järjestäjä. Tässä toiminnassa koulutuksen järjestäjät hyödyntävät erilaisia laadunvarmennusjärjestelmiä. Paikallisen arvioinnin tarkoitus on tukea toiminnan kehittämistä.

6.3 Laadunvarmistus muiden hallinnonalojen koulutuksessa

Puolustushallinnon ja Rajavartiolaitoksen sotatieteelliset tutkimukset, rikosseuraamusalan koulutusohjelma (sosionomi, AMK) ja poliisipäällystön tutkinto ovat osa opetushallinnon alaista yleistä tutkintojärjestelmää, joten niiden laadunvarmistus noudattaa luvussa 6.2.1 kuvattuja korkeakoulutuksen laadunvarmistuksen periaatteita.

Puolustusvoimien laajojen osaamiskokonaisuuksien laadun varmistus

Puolustusvoimien palautejärjestelmä sisältää opiskelijapalautteen, opettajapalautteen, palauttekeskustelutilaisuudet ja viralliset asiakirjat. Kerran vuodessa tehtävä opetuksen kehittämissuunnitelma koskee Maanpuolustuskorkeakoulua sekä puolustushaara-, aselaji- ja toimialakouluja. Opetuksen laadunvarmistus käsittää myös opetuksen sisäiset ja ulkoiset auditoinnit. Lisäksi järjestelmään kuuluu säännöllisesti järjestettävä hyvät käytännöt -seminaari. Osaamisen kehittämisen vaikuttavuutta ja koulutuksen tuottamaa osaamista arvioidaan viivästettyä palautetta keräämällä. Muutama vuosi aiemmin valmistuneet upseerit ja aliupseerit sekä heidän esimiehensä vastaavat kyselyyn, jolla pyritään selvittämään, miten hyvin koulutusjärjestelmä on kyennyt tuottamaan työelämässä tarvittavaa osaamista.

Varusmiesten ja reserviläisten osalta laatu varmistetaan varusmiehille ja reserviläisille suunnattujen kyselyiden avulla. Kaikille varusmiehille pidetään ennen kotiuttamista varusmiesten loppukysely (vastaajia noin 9 000/kysely). Kyselyllä selvitetään varusmiesten tyytyväisyyttä saamaansa koulutukseen, mm. johtaja- ja kouluttajakoulutukseen. Reserviläiskoulutuksen laatu mitataan jokaisen harjoituksen jälkeen pidettävällä reserviläiskyselyllä sekä joukon suorituskyvyn arvioinnilla. Varusmiespalveluksen loppupuolella (joukkokoulutuskaudella) mitataan myös joukkojen osaaminen sodan ajan joukkona puolustushaarojen järjestämissä taisteluharjoituksissa.

Palautejärjestelmästä ja kyselyistä saadun palautteen avulla kehitetään koulutusta, sen sisältöjä sekä koulutusta ohjaavia normeja.

Rajavartiolaitoksen koulutuksen laadunvarmistus

Vuonna 2008 laaditun Raja- ja merivartiokoulun pedagogisen strategian mukaan koulutuksen laadunvarmistus on Rajavartiolaitoksessa osa toiminnan ohjaus- ja johtamisjärjestelmää. Se kattaa koko koulun toiminnan sekä nivoutuu osaksi normaalia toimintaa. Opetuksen ja oppimisen laadun arviointi on systemaattista ja tukee erityisesti opiskelijan ammatillista kasvua. Toiminnan laadun ja palvelukyvyn arviointi on Raja- ja merivartiokoulussa myös osa tuloksellisuusmittaristoa. Laadullisen arvioinnin lisäksi palautteesta kerätään määrällisiä lukuja ja keskiarvoja.

Raja- ja merivartiokoulu tutkii lisäksi opetuksensa vaikuttavuutta saadakseen tietoa opiskeluprosessissa hankittujen tietojen ja taitojen omaksumisen onnistumisesta niin yksilötasolla kuin työyhteisötasollakin. Opetuksen laatua ja vaikuttavuutta tutkitaan Raja- ja merivartiokoulussa sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden seurantarjestelmän tavoitteena on opetuksen sisältöjen ja opetusmenetelmien sekä koulutussuunnitteluprosessin kehittäminen ja siten koulutuksen laadun jatkuva parantaminen.

Koululla on yhteinen toimintaperiaate koulutuksen laatua mittaavalle palautteelle, jolla opiskelija voi arvioida omaa opiskeluaan, opetusta sekä oppimisympäristöä. Opetuksensa kehittämiseksi opettaja voi edellisen lisäksi kerätä toteutuksen erityispiirteet huomioon ottaen palautetta haluamallaan menetelmällä, suullisesti tai kirjallisesti. Viivästettynä kerätty palaute antaa arvokasta tietoa siitä, onko kurssi vaikuttanut opiskelijan työkäyttäytymiseen ja asenteisiin ja sitä kautta koko organisaation toimintaan. Lisäksi sen avulla saadaan tietoa koulutuksen ja työtehtävien vastaavuudesta sekä tulevista koulutustarpeista niin kurssilaisen kuin esimiehenkin näkökulmasta. Opiskelijoiden antamaa palautetta käytetään kehittämisen välineenä.

Vankeinhoidon perustutkintoon johtavan koulutuksen ja rikosseuraamusalan täydennyskoulutuksen laadunvarmistus

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetun lain mukaan tutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteista, laajuudesta, rakenteesta ja muista koulutuksen perusteista säädetään valtioneuvoston asetuksella ja määrätään tarkemmin koulutuskeskuksen tutkintosäännössä. Muusta koulutuksesta säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Koulutuskeskuksen johtokunta, jonka oikeusministeriö asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan, vahvistaa opetussuunnitelman myös muuta kuin tutkintoon johtavaa koulutusta varten.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen toiminnan ja talouden ohjaus perustuu Rikosseuraamusviraston ja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen välillä laadittavaan tulossopimukseen, jossa määritetään tulospäätökset koskevat tavoitteet, keskeiset strategiset linjaukset, toimintaa koskevat resurssit ja tulosten arviointiperusteet.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetun asetuksen mukaan johtokunnan tehtävänä on päättää koulutuskeskuksen toimintalinjoista sekä neuvottelutavoitteista oikeusministeriön (Rikosseuraamusviraston) kanssa käytäviä tulosneuvotteluja varten, seurata ja edistää asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä käsitellä ja ratkaista muut laajakantoiset ja tärkeät koulutuskeskuksen toimialaan kuuluvat asiat. Koulutuskeskuksen johtajan tehtävänä on johtaa ja kehittää koulutuskeskuksen toimintaa sekä vastata toiminnan tuloksellisuudesta, laadusta ja tavoitteiden saavuttamisesta.

Strategiansa mukaisesti koulutuskeskus huolehtii koulutuksen arvioinnista sekä opiskelijoiden että työnantajien näkökulmasta keräämällä palautetta antamastaan koulutuksesta ja sen hyödynnettävyydestä työelämässä sekä opiskelijoilta, opettajilta että työelämän edustajilta. Lisäksi teetetään ulkoisia arviointoja, mm. koulutuksen vaikuttavuustutkimuksia.

Poliisin tutkintojen ja koulutuksen laadunvarmistus

Poliisin tutkintojen ja koulutuksen laadunvarmistuksen tärkeimmät periaatteet on kirjattu lakiin poliisikoulutuksesta. Lain mukaan poliisin perus- ja jatkotutkinnoista sekä oppilaitoksesta annettavasta täydennyskoulutuksesta vastaavan Poliisiammattikorkeakoulun tehtävänä on vastata järjestämänsä koulutuksen ja muun toiminnan laatutasosta ja kehittämisestä ja osallistua määräjain ulkopuoliseen arviointiin.

Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan tutkintojen ja koulutuksen laadunvarmistus

Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan ammatillisen tutkintokoulutuksen laadunvarmistuksen tärkeimmät periaatteet on kirjattu lakiin Pelastusopistosta. Lain mukaan Pelastusopiston tehtävänä on vastata järjestämänsä koulutuksen ja muun toiminnan laadusta ja jatkuvasta kehittämisestä sekä toimintansa laadunarvioinnista. Oppilaitos arvioi ja kehittää toimintaansa mm. erityyppisten opiskelijoille suunnattujen kyselyjen kautta. Opintojen vaikuttavuutta selvitetään joitakin vuosia työelämässä toimineille suunnatulla kyselyllä. Tällöin on kysytty myös työnantajien arvioita heidän palveluksessaan olevien osaamisesta. Laadunhallinnan keskeisiä ohjausinstrumentteja ovat myös sisäasianministeriön ja oppilaitoksen väliset tulossopimukset sekä pidemmän aikavälin talous- ja toimintasuunnitelmat. Tulossopimuksen yhtenä osana on toiminnan laatua ja tulosellisuutta kuvaava mittaristo.

7 Kansallisten tutkintojen sijoittaminen eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen

Työryhmän yhtenä tehtävänä oli tehdä ehdotus kansallisten tutkintojen sijoittelusta eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen. Eurooppalaisesta tutkintojen viitekehystä annetussa suosituksessa suositellaan, että jäsenvaltiot kuvailevat vuoteen 2010 mennessä vastaavuudet kansallisten tutkintojärjestelmiensä ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten välillä viittaamalla kansallisissa tutkintotasoissa selkeällä tavalla EQF:n tasoihin ja tarvittaessa kehittämällä kansallisia viitekehyksiä.

Useissa Euroopan maissa tutkintojen viitekehyksiin liittyvä työ etenee niin, että ensin tehdään kansallinen tutkintojen viitekehys ja myöhemmin sijoitetaan kansalliset tutkinnot eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen. Ennen työryhmän asettamista tehdyn taustatyön perusteella vaikutti kuitenkin siltä, että Suomessa myös ehdotus tutkintojen sijoitteluksi eurooppalaiseen viitekehykseen on mahdollista tehdä saman työryhmän toimeksiantona.

7.1 Sijoittelun periaatteet ja tutkintojen sijoittuminen eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen

Työryhmä esittää, että Suomen kansalliset tutkinnot sijoitetaan eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen kansallisen viitekehysten kautta.

Suomalaisten tutkintojen edellyttämät oppimistulokset sopivat hyvin yhteen eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten kuvausten kanssa. Suomen lainsäädännössä on määritelty eri tasoilla suoritettaville tutkinnoille osaamistavoitteita ja nämä kuvaukset ovat yhden-suuntaisia eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten tavoitteiden kuvauksen kanssa.

Oppimistulokset koulutuksen järjestämisen yhtenä lähtökohtana eivät ole uusi asia Suomessa. Toisen asteen ammatilliset tutkinnot ovat olleet jo pitkään oppimistulospohjaisia. Korkea-asteen tutkintojen edellyttämistä oppimistuloksista tehtiin esitys jo vuonna 2005, ja korkeakoulut ovat hyödyntäneet sitä työssään. Esitystä korkeakoulututkintojen viitekehysteeksi on hyödynnetty myös tutkintojen ja muun osaamisen viitekehysten laatimisessa.

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehysten tasot (ks. taulukko 1, luku 5.4) on kuvattu niin, että tasojen kuvaukset vastaavat vastaavannumeroista eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten tasoa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos tutkinto sijoittuu tutkinnon edellyttämän osaamisen perusteella kansallisen viitekehysten tasolle 4, tutkinnon EQF-taso on myös 4.

7.2 Tutkintojen sijoittelu kansainvälisestä näkökulmasta

Kansallisten tutkintojen sijoittelu eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen edellyttää luottamusta siihen, että kaikki maat tekevät sijoittelun yhtenevien EQF-suositukseen perustuvien kriteerien perusteella. Ensisijainen tutkintojen sijoittelun kriteeri ovat oppimistulokset.

Järjestelmä perustuu luottamukseen, mutta luottamus edellyttää myös kansainvälisessä käytössä olevaa tietoa siitä, mitä on tehty, miten on tehty, kuka on ollut mukana ja mihin kansalliset ratkaisut perustuvat. Näin myös kansalliset viitekehykset voivat helpottaa liikkuvuutta ja tutkintojen vertailua.

7.2.1 Euroopan tasolla sovitut kriteerit ja menettelytavat

Tiedon ja luottamuksen lisäämiseksi komission asettama EQF:n neuvoa-antava ryhmä on maaliskuussa 2009 hyväksynyt suositukset yhteisiksi kriteereiksi ja menettelytavoiksi tukemaan ja ohjaamaan kansallisten tutkintojen sijoittelua EQF-tasolle. Erityistä painoa laitetaan sille, että menettelystä ja sijoittelusta käytössä oleva informaatio on kansallisen toimivaltaisen tahon laatimaa ja/tai hyväksymää sekä läpinäkyvää. Lähtökohtana kriteereille ja menettelyille on ollut Bolognan prosessin puitteissa hyväksytty korkeakoulututkintojen viitekehyksiä koskeva menettely.

Eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä annetun suosituksen mukaan jäsenvaltiot kannattavat komission aikomusta suosituksessa esitettyjen toimien toteutuksessa erityisesti helpottamalla yhteistyötä, hyvien käytäntöjen vaihtoa ja testausta mm. vapaaehtoisten vertaistarkastelujen avulla sekä kehittämällä tuki- ja tiedotusmateriaalia.

Suosittelut kriteerit ja menettelyt tutkintojen sijoittelussa ovat seuraavat:

- 1 Kaikkien asiaankuuluvien kansallisten tahojen, mukaan lukien kansallisen koordinaatiopisteen (NCP), vastuualueet ja/tai laillinen toimivalta määritellään selvästi ja julkaistaan toimivaltaisten viranomaistahojen toimesta.
- 2 Kansallisen tutkintojen viitekehyksen ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen tasokuvausten välillä on selkeä ja perusteltavissa oleva yhteys.
- 3 Kansallisen tutkintojen viitekehyksen ja sen tutkintojen sijoittelu perustuu oppimistuloksiin. Lisäksi viitekehyksessä viitataan sekä virallisen tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevaan osaamisen tunnustamiseen että mahdolliseen opintopistejärjestelmään.
- 4 Tutkintojen sisällyttämiseen ja sijoitteluun kansallisessa viitekehyksessä liittyvät menettelyt ovat läpinäkyviä.
- 5 Koulutuksen kansallinen laadunvarmistusjärjestelmä viittaa kansalliseen tutkintojen viitekehykseen ja on linjassa asiaankuuluvien eurooppalaisten laadunvarmistusperiaatteiden kanssa. Laadunvarmistusperiaatteet on kuvattu EQF-suosituksen liitteessä 3.
- 6 Sijoitteluprosessi sisältää asiaankuuluvien laadunvarmistustahojen myönteisen lausunnon.
- 7 Sijoitteluprosessissa on mukana kansainvälisiä asiantuntijoita.
- 8 Toimivaltainen kansallinen taho tai tahot varmentaa/varmentavat kansallisen viitekehyksen sijoittelun suhteessa EQF:ään. Toimivaltaiset kansalliset tahot, mukaan lukien kansallinen koordinaatiopiste, julkaisevat yhteisen raportin, jossa sijoittelu ja sen perustelut käydään läpi jokaisen kriteerin osalta erikseen.

- 9 Virallinen EQF foorumi pitää yllä julkista listaa jäsenvaltioista, jotka ovat saattaneet loppuun sijoitteluprosessinsa. Samassa yhteydessä julkaistaan myös linkit valmiisiin sijoitteluraportteihin.
- 10 Sijoitteluprosessin jälkeen ja suosituksen linjan ja aikataulun mukaan, kaikissa uusissa tutkintotodistuksissa, todistuksissa ja Europass-asiakirjoissa, joita toimivaltaiset viranomaiset myöntävät, on selvä viittaus kansallisen viitekehysten avulla EQF-tasoon.

Suosituksiin liittyy niitä selittävä taustamuistio, jossa avataan suositusten luonnetta ja yksittäisiä suosituksia. Lähtökohtana on, että asiakirja ohjaa sijoitteluprosessin yleistä suuntaa ja että suositukset kriteereiksi ja menettelytavoiksi testataan tosiasialla vasta käytännössä. Taustamuistiossa korostetaan myös, että yhteys opintopisteisiin on vapaaehtoinen ja asiassa tulisi toimia kansallisten ja eurooppalaisten käytäntöjen mukaan. Asiaankuuluvien laadunvarmistustahojen myönteisellä lausunnolla tarkoitetaan sitä, että laadunvarmistustahot yhtyvät sijoitteluprosessissa esitettyihin asiakirjoihin. Kansainvälisen asiantuntijoiden osalta todetaan, että heidän osallistumisensa kansallisten tutkintojen sijoitteluun eurooppalaiseen tutkintojen viitekehukseen tai asiasta tehtävän raportin laatimiseen olisi tärkeää. Kansallinen viitekehys laaditaan kansallisin voimin.

Viime kädessä kukin maa päättää itse, miten se menettelee asiassa. Kokemusta kansallisten tutkintojen sijoittelusta eurooppalaiseen viitekehukseen on vasta hyvin vähän. Sijoitteluprosessi on menossa Englannissa ja se on viety loppuun Irlannissa. Molemmissa maissa kansalliset tutkintojen viitekehukset ovat olleet käytössä jo useita vuosia. Tällä hetkellä useat Euroopan unionin maat ovat laatimassa joko integroituja tai erillisiä (korkea-aste/muu koulutus) kansallisia tutkintojen viitekehysjä. Sijoittelu eurooppalaiseen tutkintojen viitekehukseen on suunnitteilla vasta myöhemmin. Suomi saattaa olla ensimmäisiä Manner-Euroopan maita, joka sijoittelee tutkintonsa.

7.2.2 Työryhmän ehdotus menettelytavaksi Suomessa

Työryhmä esittää, että Suomen tutkintojen viitekehukseen sisältyvien tutkintojen sijoittelusta eurooppalaiseen tutkintojen viitekehukseen tehdään yllä kuvattujen suositusten mukainen englanninkielinen raportti. Raportissa vastataan kuhunkin suosituksen kohtaan.

Raportin valmistuttua se esitellään muutamalle erikseen valittavalle ulkomaiselle asiantuntijalle (suositus 7), joilta pyydetään Suomen ulkopuolinen näkemys raportin selkeydestä ja mahdollisista parannusehdotuksista. Raportista voidaan keskustella myös komission neuvonantavassa ryhmässä, joka vastaa kuvailuprosessien yleisestä johdonmukaisuudesta. Joihinkin suosituksen kohtiin vastataan ainakin välillisesti jo työryhmämuistiossa (esim. suositukset 1, 2, 3, 4, 5 ja 8). Koska raportti on suunnattu ensisijaisesti ulkomaisille lukijoille, joidenkin suositusten osalta (esim. suositukset 1, 2 ja 4) tarvitaan mahdollisesti tarkempaa kuvausta hieman eri näkökulmasta kuin mistä työryhmäraportti on kirjoitettu. Työryhmämuistiosta järjestettävä lausuntokierros vastaa osittain tai täysin mm. suosituksiin 1, 4 ja 6. Suositukset 9 ja 10 viittaavat tulevaisuuden menettelyihin.

Prosessin päätteeksi englanninkielinen raportti julkaistaan. Opetusministeriö koordinoi prosessia.

8 Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Osaamisperusteinen ajattelu ja koulutuksen järjestäminen, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä tutkintojen viitekehykset liittyvät yhteen. Kansallinen tutkintojen viitekehys, jossa kunkin tutkintotyyppin osaaminen on kuvattu yleisellä tasolla, luo edellytykset osaamistavoitteiden tarkempaan määrittelyyn opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa sekä opetussuunnitelmissa oppilaitoksessa tai korkeakoulussa. Kun tutkinnon edellyttämä osaaminen on määritelty, on myös aiemmin hankittua osaamista helpompi arvioida suhteessa siihen.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeää elinikäisen oppimisen toteutumisessa. Toimivat menettelyt osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi voivat helpottaa opiskelemaan pääsyä ja lyhentää opintoaikoja. Koulutuksellisten päällekkäisyyksien välttämisen vuoksi voidaan säästää koulutukseen käytettyä kokonaisaika.

Osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta on hyötyä yksilölle, oppilaitokselle tai korkeakoululle, työnantajalle ja koko yhteiskunnalle. Mahdollisuus aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen voivat motivoida yksilöä opiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen. Yksilön kannalta on hyödyllistä oppia arvioimaan omaa osaamistaan ja saada osaamisensa tunnustettua. Oppilaitoksen ja korkeakoulun kannalta on hyödyllistä saada motivoituneita opiskelijoita. Työnantajalle aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen voi olla osa henkilöstöresurssien johtamista ja parantaa käsitystä työntekijöiden osaamisesta. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen voi myös helpottaa työntekijöiden koulutustarpeen määrittelyä. Yhteiskunnalle on tärkeää koulutuksen päällekkäisyyksien välttäminen, mikä säästää sekä inhimillisiä että taloudellisia resursseja.

8.1 Osaamisen tunnustamisen nykytilanne ja nykykäytännöt

Osaamisen tunnustamisen käytännöt vaihtelevat eri hallinnonaloilla ja koulutusasteilla. Käytäntöjen taustalla ovat kunkin hallinnonalan tai koulutusasteen säädökset. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kannalta keskeisiä ovat säädökset, jotka koskevat opiskelijavalintoja, aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemista tai tunnustamista, tutkintoja ja niiden edellyttämää osaamista sekä oikaisun hakemista.

Seuraavassa kuvataan osaamisen tunnustamista erityisesti säädöspohjalta. Koottua tietoa ei ole saatavissa siitä, miten yleistä aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen eri koulutusasteilla on, miten se toteutuu, miten se mahdollisesti kirjataan tai rekisteröidään jne.

Kaikkien koulutusasteiden osalta voidaan todeta, että muodollisessa koulutuksessa hankittun osaamisen tunnustaminen toimii pääosin hyvin, mutta muualla hankittun osaamisen tunnustamisesta ja tunnustamisesta on vasta vähän kokemusta, eikä siihen ole vakiintuneita käytäntöjä.

8.1.1 Osaamisen tunnustaminen lukiossa

Lukiolain mukaan lukioon voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavan aikaisemman oppimäärän. Opiskelijaksi voidaan ottaa myös muu henkilö, jolla koulutuksen järjestäjä katsoo olevan riittävät edellytykset koulutuksesta suoriutumiseen. Lukion osalta säännöstä on sovellettu lähinnä maahanmuuttajiin ja ulkomailla opiskelleisiin. Otettaessa opiskelijoita lukiokoulutukseen, jossa noudatetaan opetussuunnitelmaa, jossa painotetaan yhtä tai useampaa oppiainetta, koulutuksen järjestäjä voi ottaa huomioon myös hakijan muun koulutuksen, harrastukset tai muita lisänäyttöjä.

Opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä vastaavat aikaisemmin suorittamansa opinnot tai muutoin hankittu osaaminen arvioiduksi ja tunnustetuksi. Osaamisen tunnustamisella voidaan opiskelijalle lukea hyväksi ja korvata lukion oppimäärään kuuluvia pakollisia, syventäviä tai soveltavia opintoja. Opiskelijan osaamisen tunnustamisessa noudatetaan, mitä lukiolaissa on säädetty opiskelijan arvioinnista ja siitä päättämisestä. Tarvittaessa osaaminen on osoitettava koulutuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Päätös osaamisen tunnustamisesta tehdään sitä erikseen pyydettyä ennen mainittujen opintojen tai hyväksiluettavaa osaamista koskevan opintokokonaisuuden alkamista. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin osaamisen tunnustamisesta ja sitä koskevasta menettelystä.

Opintojen ja muun osaamisen tunnustaminen koskee lukio-opiskelijoita, joilla on eri tavoin, kuten tutkintojen, niiden osien ja muiden opintosuoritusten tai työelämän kautta hankittua osaamista. Työelämässä hankittun osaamisen tunnustaminen korostuu etenkin aikuisopiskelijoilla. Lukio-opintojen rakenne mahdollistaa suhteellisen runsaasti muualla suoritettujen opintojen ja osaamisen tunnustamista osaksi tutkintoa, etenkin lukion soveltavien kurssien opintoihin, mutta myös pakollisiin ja syventäviin opintoihin.

Vaikka ylioppilastutkinto on nimenomaan lukion päättötutkinto, myös muu henkilö kuin lukiota suorittava opiskelija saa osallistua ylioppilastutkintoon ja siihen kuuluiin kokeisiin, jos hän on suorittanut

- 1 lukion oppimäärän tai vastaavan ulkomaisen lukion oppimäärän
- 2 vähintään kaksi ja puolivuotisen ammatillisen tutkinnon
- 3 edellä 2 kohdassa tarkoitettua lyhyemmän, kuitenkin vähintään kaksivuotisen perusopetuksen tai sitä vastaavalle aikaisemmalle oppimäärälle perustuvan tutkinnon tai opinnot sekä tutkintolautakunnan määräämät lisäopinnot.

Ammatillista tutkintoa suorittava opiskelija voi osallistua ylioppilastutkintoon ollessaan vielä opiskelijana asianomaiseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Opiskelija voi osallistua tutkintoon aikaisintaan suoritettuaan puolentoista vuoden laajuiset opinnot.

8.1.2 Osaamisen tunnustaminen ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan ammatilliseen perustutkintoon johtavaan koulutukseen voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavan aikaisemman oppimäärän. Opiskelijaksi voidaan ottaa myös muu henkilö, jolla koulutuksen järjestäjä katsoo olevan riittävät edellytykset koulutuksesta suoriutumiseen. Koulutuksen järjestäjä voi opiskelijaksi pyrkivän henkilöön liittyvän erityisen syyn perusteella ottaa enintään 30 prosenttia kuhunkin valintayksikköön otettavista opiskelijoista valintapistemäärästä riippumatta. Tällaisia opiskelijan henkilöön liittyviä erityisiä syitä voivat olla esimerkiksi ammatillisen peruskoulutuksen puuttuminen, koulutodistusten vertailuvaikkeudet, harrastustoimintaan liittyvät syyt ja oppimisvaikeudet.

Opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman tavoitteita ja vaatimuksia keskeisiltä osilta vastaavat aiemmin suorittamansa opinnot tai muutoin hankittu osaaminen arvioituksi ja tunnustetuksi. Osaamisen tunnustamisella voidaan opiskelijalle lukea hyväksi ja korvata tutkinnon pakollisia, valinnaisia tai vapaasti valittavia opintoja. Tarvittaessa osaamisen vastaavuus on osoitettava esim. ammattiosaamisen näytöllä. Näytöissä opiskelija voi osoittaa sekä opiskeluaikana että aiemmin hankitun osaamisensa. Päätös osaamisen tunnustamisesta tehdään ennen mainittujen opintojen tai hyväksiluettavaa osaamista koskevan opintokokonaisuuden alkamista.

Ammatillista koulutusta koskevan asetuksen mukaan opiskelijan tulee hakea muualla suorittamiensa opintojen tai muutoin hankkimansa osaamisen arvioimista ja tunnustamista. Hakemus tulee tehdä riittävän ajoissa ennen mainittujen opintojen tai opintokokonaisuuden alkamista. Opiskelijan tulee esittää osaamisen arvioinnin edellyttämä selvitys opinnoistaan tai osaamisestaan. Opiskelijan muualla suorittamien hyväksi luettujen opintojen tai muutoin hankitun osaamisen arvosanat merkitään opiskelijalle annettavaan todistukseen.

Käytännössä koulutuksen järjestäjät tunnustavat useimmiten lukio-opintoja ja aiemmin suoritettua toisen ammatillisen perustutkinnon opintoja. Tunnustetut opinnot ovat erityisesti tutkintoon kuuluvia yhteisiä opintoja (ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia). Osaamisen tunnustaminen lyhentää opiskeluaikaa suurten ja keskisuurten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa, mutta ei kovinkaan paljon pienten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa. Koulutusaika lyhenee useimmiten aiemmin toisen tutkinnon suorittaneilla. Koulutusajan lyheneminen riippuu tutkinnosta ja työjärjestysteknisistä seikoista. Työkokemuksella hankitun osaamisen tunnustamiskäytännöt vaihtelevat koulutuksen järjestäjien välillä.

Ammatilliset näyttötutkinnot ovat ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomia tutkintoja. Arviointi näyttötutkinnoissa, kuten muussakin ammatillisessa koulutuksessa, perustuu kriteeriperusteiseen ammattitaidon arviointiin. Ammattitaidon arvioinnin luotettavuutta varmistetaan laajalla kolmikantayhteistyöllä. Näyttötutkintona voi suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja tai erikoisammattitutkintoja. Näyttötutkinnon suorittamiseksi ei vaadita lähtökohtaisesti koulutusta. Tutkinnon perusteissa määritelty osaaminen varmistetaan tutkintotilaisuuksissa. Näyttötutkinnot suoritetaan yleensä osana näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta. Käytännössä lähes kaikki osallistuvat henkilökohtaisen opiskeluohjelmansa mukaisesti näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen, josta säädetään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa. Näyttötutkinnon suorittaminen pelkän työkokemuksen tai muutoin hankitun osaamisen varassa on ollut vähäistä, vain alle kymmenen prosenttia suorituksista.

Näyttötutkintojärjestelmässä pyritään siihen, että jokaisen tutkintoon hakeutuvan aikuisen näyttöprosessi ja tarvittava ammattitaidon hankkiminen henkilökohtaistetaan

aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen perustalta. Tutkinnon järjestäjä tai koulutuksen järjestäjä ohjaa tutkinnon suorittajaksi tai opiskelijaksi hakeutuvaa osaamisen tunnistamisen perusteella ensin oikeaan tutkintoon ja sen jälkeen joko koko tutkinnon tai sen osan tai osien suoritukseen tai puuttuvan ammattitaidon hankkimiseen. Aiemmin hankittu ammattitaito ja muu osaaminen hyväksytään tutkintosuorituksiksi niiltä osin kuin tutkinnon suorittajalla on luotettavat, aiemmin dokumentoidut näytöt, jotka arvioijat hyväksyvät kolmikantaisesti.

8.1.3 Osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa

Nykyisten säädösten mukaan yliopisto-opiskelijaksi kelpoinen on myös hakija, jolla yliopisto toteaa olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet riippumatta hänen pohjakoulutuksestaan. Ammattikorkeakoulu voi ottaa opiskelijaksi henkilön, jolla ammatikorkeakoulu katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten. Tarkoitus on, että korkeakoulu arvioi, onko hakijalla sellaista osaamista, että hänet voidaan katsoa kelpoiseksi korkeakouluopintoihin. Korkeakoulun tulee todeta korkeakoulukelpoisuus ennen valintamenettelyä.

Säädökset sallivat joustavan aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemisen korkeakouluissa. Yliopistoja koskevien säädösten mukaan opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Opiskelija saa yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella. Säädösten mukaan ammattikorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että opiskelija saa tutkintosäännössä määrätyn perustein lukea tutkintoa suorittaessaan hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan vastaavia opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja ja harjoittelua muilla samantasoisilla opinnoilla taikka vastaavalla harjoittelulla tai työkokemuksella.

Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja koskevissa säädöksissä säädetään opiskelijan mahdollisuudesta hakea muutosta tai oikaisua korkeakoulun tekemiin päätöksiin. Oikaisumenettely on korkeakoulun sisäistä asian käsittelyä. Ammattikorkeakoulujen säädös oikaisun hakemisesta koskee sekä opintosuoritusten arviointia että muualla suoritettujen opintojen hyväksilukua. Yliopistojen säädösten mukaan opiskelija voi hakea oikaisua opintosuorituksen arvosteluun. Yliopistojen opintosuorituksia ovat väitöskirjan, lisensiaatintutkimuksen ja syventäviin opintoihin kuuluvan tutkielman lisäksi sellaiset kirjalliset ja suulliset kuulustelut, esitelmät tai taiteelliset tai muut suoritukset, jotka sisältyvät yliopiston opetussuunnitelmaan.

Korkeakoulututkintojen yleiset osaamistavoitteet ovat perustana osaamisen arvioinnille. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista korkeakouluissa selvittäneen työryhmän (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4) mukaan yliopistossa suoritettuja opintoja hyväksilutaan ammattikorkeakouluissa suoritettuja opintoja enemmän sekä yliopistotutkintoon että ammattikorkeakoulututkintoon. Ammattikorkeakouluopintojen ei nähdä tarjonneen riittävästi sellaisia teoreettisia ja metodisia valmiuksia eikä opiskelu- ja oppimistaitoja, joita yliopistossa tarvitaan. Hyväksilukua helpottaa aiemmin suoritettujen opintojen sisällön hyvä tunteminen.

Korkeakoulujen säädöksissä määrätään usein myös joitakin hyväksilukemisen yleisiä sisällöllisiä suuntaviivoja. Esimerkiksi aiemmin suoritettuun tutkintoon sisältyvää opinnäytetyötä ei voida hyväksilukea, ja toisen asteen tutkintoon tai muuhun hakukelpoisuus-

den antavaan tutkintoon kuuluvia opintoja ei hyväksiluetta ammattikorkeakouluissa. Useat korkeakoulut linjaavat, että tutkintoon voidaan sisällyttää hyväksiluettuja opintoja vain sellainen määrä, joka suoritettujen opintojen kanssa ei ylitä tutkinnon laajuutta. Silloin kun hyväksiluettaville opinnoille on määrätty enimmäismäärä, on se useimmiten enintään puolet opinnoista. Samaa opintosuoritusta ei voi käyttää kahdesti hyväksilukua varten, lukuun ottamatta kiel- ja viestintäopintoja yliopistossa.

Kaiken aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa on melko uusi asia, ja muutoin kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan verrattain vähän. Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen hyväksilukeminen ei ole ollut yliopistoissa mahdollista ennen 1.8.2005 voimaan tullutta valtioneuvoston asetusta yliopistojen tutkinnoista. Opintojen hyväksiluvusta ammattikorkeakouluissa on säädetty 1.8.2003 voimaan tullessa valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista. Useimmat ammattikorkeakoulujen tutkintosäännöt linjaavat muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen hyväksilukemisen käytännöistä enemmän ja tarkemmin kuin yliopistojen vastaavat säännöt.

Kotimaiset säädökset kattavat myös ulkomailla hankitun osaamisen tunnustamisen. Kansainvälisen liikkuvuuden näkökulmasta asia on tärkeä. Tutkintojen ja opintojen akateemisesta tunnustamisesta on kansainvälisiä sopimuksia ja suosituksia, joista tärkeimpiä ovat Euroopan neuvoston ja UNESCO:n Euroopan alueen sopimukset. Vuonna 1997 solmittu korkea-asteen koulutusta koskevien tutkintojen tunnustamista Euroopan alueella koskeva yleissopimus (ns. Lissabonin sopimus) määrittelee opintojen ja tutkintojen tunnustamisen yleisperiaatteet ja käsittelee erikseen korkeakoulukelpoisuuden antavien tutkintojen, opintojaksojen ja korkeakoulututkintojen tunnustamista sekä pakolaisten tutkintojen tunnustamista. Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.3.2004. Sopimuksen soveltamisalan piiriin Suomessa kuuluvat kaikki yliopistot, ammattikorkeakoulut, maanpuolustuskorkeakoulu ja Högskolan på Åland. Suomen lainsäädäntö kattaa Lissabonin sopimuksen velvoitteet.

8.1.4 Osaamisen tunnustaminen muiden hallinnonalojen koulutuksessa

Puolustushallinnon ja Rajavartiolaitoksen sotatieteelliset tutkinnot, rikosseuraamusalan koulutusohjelma (sosionomi, AMK), palopäällystön koulutusohjelma (insinööri, AMK) ja poliisipäällystön tutkinto ovat osa opetushallinnon alaista yleistä tutkintojärjestelmää, joten niiden osalta osaamisen tunnustamisessa noudatetaan luvussa 8.1.3 kuvattuja korkeakoulujen osaamisen tunnustamisen periaatteita.

Myös muilta osin muiden hallinnonalojen koulutuksessa noudatetaan samoja osaamisen tunnustamisen periaatteita kuin opetushallinnon alaisessa yleisessä tutkinto- ja koulutusjärjestelmässä. Muiden hallinnonalojen osaamisen tunnustamisjärjestelmät tunnustavat ja tunnustavat erityisesti opinnoissa hankitun osaamisen. Opiskelijalla on oikeus lukea hyväkseen muualla suorittamansa opinnot tai muutoin hankittu osaaminen, joka on tavoitteiltaan ja keskeisiltä sisällöiltään opetussuunnitelman mukaista. Päätöksen hyväksilukemista ja osaamisen tunnustamista koskevassa asiassa tekee asianomainen oppilaitos. Haasteena on kehittää edelleen pelisääntöjä ja toimintatapoja, joiden avulla tunnustetaan ja tunnustetaan muutoin hankittu osaaminen, erityisesti työkokemuksen myötä kehittyneet tiedot ja taidot.

8.1.5 Ulkomailla suoritettujen tutkintojen ja osaamisen tunnustaminen kelpoisuutta tai ammattipätevyyttä varten

Suomessa yleisen virkakelpoisuuden osoittamiseen ja säänneltyjen ammattien harjoittamiseen tarvitaan toimivaltaisen viranomaisen päätös silloin, kun tutkinto on suoritettu ulkomailla.

Opetushallitus päättää ulkomaisen tutkinnon antamasta kelpoisuudesta tai ammattipätevyydestä mm. seuraaviin säänneltyihin ammatteihin: opettajat, oikeustieteen alan tutkinnot, sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat ja pelastustoimen henkilöstö. Silloin kun ammattipätevyyden tunnustamista hakee toisessa EU/ETA-maassa päteväitynyt EU/ETA-kansalainen, voi Opetushallitus edellyttää kelpoisuuden osoittamiseksi kelpoisuuskokeen suorittamista tai sopeutumisaikaa. Mainittuihin ammatteihin on laadittu kelpoisuuskokeet yhdessä suomalaisten korkeakoulujen ja oppilaitosten kanssa. Kelpoisuuskokeessa osoitetaan osaaminen, joka kyseisessä ammatissa Suomessa vaaditaan. Päätöksiä tehdessään Opetushallitus huomioi paitsi varsinaisen tutkinnon myös muun osaamisen ja työkokemuksen.

Ammatinharjoittamisoikeuden tarvitsevat Suomessa mm. eläinlääkärit, julkishallinnon tilintarkastajat, kauppakamarin tai keskuskauppakamarin hyväksymät tilintarkastajat, asianajajat, merenkulun ammatinharjoittajat ja terveydenhuollon ammattihenkilöt. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolla on vakiintuneita menettelyjä mm. ulkomailla lääkärin pätevyyden hankkineiden laillistamiseksi.

8.2 Osaamisen tunnustamisen edistäminen

Muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen ja tutkintojen tunnustamisesta on jo paljon kokemusta, joten seuraavassa kiinnitetään huomiota erityisesti muutoin hankitun osaamisen tunnustamiseen. Kun muun kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamista alettiin korostaa, alettiin myös puhua erikseen osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. Osaamisen tunnistamista voidaan tarkastella sekä oppilaitoksen että opiskelijan näkökulmasta. Opiskelija pyrkii ymmärtämään aiemmin hankkimaansa osaamista ja jäsentää sen suhteessa osaamistavoitteisiin siten, että hän pystyy kuvaamaan ja näyttämään osaamisensa. Oppilaitos tai korkeakoulu arvioi opiskelijan esittämät oppimistulokset sekä niiden suhteen opintojen osaamistavoitteisiin ja myöntää tämän perusteella hyväksiluvun. Tunnustaminen taas on virallisen aseman antamista aiemmin hankitulle osaamiselle, joka voi syntyä joko muodollisessa koulutuksessa, epävirallisessa oppimisessä tai arkioppimisessä.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista koskeva säädöspohja on Suomessa kunnossa ja eri tahojen vastuut selvät. Käytännön toteutuksen ongelmat liittyvät mm. luottamukseen, osaamisen arvioinnin vaikeuteen, puutteisiin tutkinnon suorittamiseen vaadittavan osaamisen kuvauksissa ja erityisesti korkea-asteella osittain myös epäilyyn siitä, voiko muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen vastata muodollisen koulutuksen antamaa korkeakoulutasoista osaamista.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista (AHOT) on pyritty edistämään viime vuosina. Vuonna 2004 opetusministeriön työryhmä laati lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa suoritettavien opintojen, aiempien opintojen tai muutoin hankitun osaamisen hyväksilukemisen periaatteet (Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27). Vuonna 2007 opetusministeriön työryhmä laati muistion Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4).

Korkeakoulujen osalta työtä on jatkanut Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ja Suomen yliopistojen rehtorineuvosto. Maaliskuussa 2009 julkistetussa työryhmäraportissa ”Oppimisesta osaamiseen: aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen” annetaan suosituksia AHOT-prosesseihin korkeakoulujen ja opiskelijoiden näkökulmasta sekä ehdotuksia kehittämisen jatkotoimiksi. AHOT-työryhmän näkemyksen mukaan aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on kokonaisuus, johon kuuluvat käytännön prosessit ja menettelytavat. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisessa korkeakouluissa on kysymys sekä valtakunnallisesta että kansainvälisestä koulutuspoliittisesta linjauksesta. Niillä tähdätään viime kädessä yhteiskunnan tarpeita vastaavaan korkeaan koulutukseen ja sen laadun varmistamiseen. AHOT-menettelyjen kehittämisessä keskeinen asia on kansallinen tutkintojen viitekehys sekä osaamistavoitteiden/oppimistulosten (learning outcomes) määrittely.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa korkeakouluissa on nykyisin kirjavia käytänteitä, joita tulee sovittaa yhteen sekä kansallisesti että koulutusala-kohtaisesti. AHOT-työryhmän antamista suosituksista suurin osa liittyy mekanismeihin ja prosesseihin. AHOT-työryhmän käsityksen mukaan niissä ei ole merkittäviä koulutusala-kohtaisia eroja. Prosessien määrittäminen sekä korkeakoulun tasolla että eri koulutusalojen sisällä yhtenäistää AHOT-toimintaa ja parantaa laatua. Koulutusala-kohtaisia eroja tuottavat kuitenkin muun muassa aiemmin hankitun osaamisen vanheneminen, korvaamisen määrä opintopisteissä sekä työkokemuksen tuottaman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Niiden työstämiseen ja edistämiseen tarvitaan koulutusala-kohtaisia jatko-selvityksiä sekä koulutusohjelmien että tutkintojen tasolla. AHOT-työryhmä katsoi myös, että AHOT on osa korkeakoulun opetuksen ja opintohallinnon kehittämistä. Suosituk-sissa kiinnitettiin sen vuoksi huomiota opetussuunnitelmien ja henkilökohtaisten opinto-suunnitelmien kehittämiseen osaamislähtöiseen suuntaan sekä nykyistä kehittyneempien mekanismien luomiseen kansainvälisiä opintoja suorittaneiden osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi. Lisäksi tarvitaan koulutuspolkujen selvittämistä korkeakoulusektorien välillä ja saman sektorin sisällä.

AHOT-työryhmän aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen suosituksukset koskevat laajoja, merkittäviä opintokokonaisuuksia tai tutkinnon osia. Korkea-koulujen autonomiaan kuuluu määrittää, mitä laajat tai merkittävät opintokokonaisuudet tai tutkinnon osat ovat. Vastuullinen opettaja voi tehdä päätöksen yksittäisen kurssin tai opintojakson osasuorituksen korvaamisesta.

Erittäin haasteellista, mutta tärkeää on sisällyttää laadun näkökulma AHOT-menettelyihin sekä prosessitasolla että opetussuunnitelmien tasolla. Prosessitasolla AHOT-menettelyt voidaan kytkeä korkeakoulun laatujärjestelmään.

AHOT-työryhmä laati myös suositukset (5) aiemmin hankitun osaamisen tunnistami-sen ja tunnustamisen kehittämisen jatkotoimenpiteiksi. Nämä koskivat osaamislähtöisyy-den kehittämistä, henkilöstön osaamisen vahvistamista, kansainvälistymistä, tilastoinnin ja rekisteröinnin kehittämistä sekä elinikäisen oppimisen edistämistä AHOT-menettelyjen kautta.

Edellisen jatkotoimenpiteenä on toukokuussa 2009 käynnistynyt huhtikuun 2011 lop-puun kestävä Turun yliopiston ja Haaga-Helia ammattikorkeakoulun koordinoima aiem-min hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkeakouluissa -hanke, jonka tavoitteena on lisätä korkeakoulujen henkilökunnan osaamista aiemmin hankitun osaa-misen tunnistamisessa ja tunnustamisessa, osaamisen arviointikäytännöissä sekä ohjauk-sen suunnittelussa, syventää korkeakoulujen välistä yhteistyötä koulutusala-kohtaisissa AHOT-käytännöissä, kehittää aiemmin opitun tunnistamiskäytäntöjä työelämän kanssa,

valmistella eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen mukaista opetussuunnitelmien kehittämistyötä sekä tuottaa tutkimus-, selvitys- ja arviointiaineistoa AHOT-prosessin käyttöönotosta ja kehittämisen painopisteistä. Tavoitteita toteutetaan koulutusohjelmien, konsultoinnin, kehittämistapaamisten, työelämälähtöisten osahankkeiden sekä koulutus-alakohtaisen yhteistyön kautta.

Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen johtoryhmä (AKKU-johtoryhmä) toteaa toisessa väliraportissaan, että toisen asteen ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen sekä korkeakoulujen koulutustarjontaa ja rahoitusperusteita on tarpeen kehittää niin, että ne kannustavat eri tavoin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä koulutuksen henkilökohtaistamiseen. Lisäksi on tärkeää laatia yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, työelämän toimijoiden ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa valtakunnalliset suositukset aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteista ja menettelyistä ja levittää ne koulutuksen järjestäjien käyttöön. Myös opettajien valmiuksia tunnistaa aiempaa osaamista on parannettava suuntaamalla opetushenkilöstön täydennyskoulutusrahoitusta osaamisen tunnistamisen, tunnustamisen ja henkilökohtaistamisen tehostamiseen. Osaamisen tunnistamiseen, tunnustamiseen ja henkilökohtaistamiseen liittyvät hyvät käytännöt levitetään koulutuksen ja kehittämishankkeiden avulla.

9 Viitekehyksen laajentaminen osaamisen viitekehykseksi

Työryhmän tehtävänä oli tehdä esitys siitä, voidaanko kansallista viitekehystä laajentaa osaamisen viitekehyksen suuntaan siten, että sen avulla voidaan kuvata varsinaisen tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevia osaamiskokonaisuuksia.

Työryhmän näkemyksen mukaan tutkintojen viitekehyksestä tulee edetä osaamisen viitekehykseen. Muuten viitekehyksen tuomia etuja ei voida täysin saavuttaa. Pelkkä tutkintojen viitekehys ei myöskään edistä riittävästi elinikäisen oppimisen periaatteiden toteutumista.

9.1 Tutkintojärjestelmän ulkopuolella olevat osaamiskokonaisuudet

Seuraavassa käsitellään työryhmässä esiin nousseita laajoja osaamiskokonaisuuksia ja arvioidaan niiden soveltumista osaksi osaamisen viitekehystä.

9.1.1 Korkeakoulutettujen erityispätevyudet

Korkeakoulutettujen erityispätevyydellä tarkoitetaan ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettavaa korkeakoulututkinnon jälkeen hankittavaa työelämän kannalta tarpeellista laajaa osaamiskokonaisuutta. Erityispätevyudet luodaan työelämän lähtökohdista käsin, ja niillä tulee olla pitkäkestoinen tarve työmarkkinoilla. Niiden tulee perustua työelämän tarvitsemaan ammatilliseen osaamiseen, ja lisäksi niiden tulee tuottaa merkittävää lisäarvoa työelämässä vaadittavan ammatillisen erityisosaamisen kehittämisessä. Korkeakoulutettujen erityispätevyudet eivät tuota muodollisia kelpoisuuksia, esimerkiksi opettajankelpoisuuksia. Muodollisista kelpoisuuksista säädellään eri hallinnonalojen lainsäädännössä, eikä korkeakoulutettujen erityispätevyyksien luomisella ole tarkoitus muuttaa tai lisätä kelpoisuusehtoja.

Korkeakoulutettujen erityispätevyyksiä suunnataan vain perusteellisempaan osaamisen kehittämiseen, joka edellyttää laaja-alaista ja syvällistä oppimista ja kouluttautumista. Erityispätevyyksien laajuus on 30–60 opintopistettä. Korkeakoulutettujen erityispätevyyksiin tarvittavan osaamisen voi hankkia monilla koulutus- ja oppimistavoilla (esim. erikoistumisopinnot, muu täydennyskoulutus, henkilöstökoulutus, työvoimapoliittinen koulutus, itsenäinen opiskelu, oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus). Tästä syystä

erityispätevyyksiin kuuluvat näytöt, jotka mahdollistavat niiden suorittamisen osaamisen hankkimistavasta riippumatta ja tukevat työssä oppimista. Korkeakoulut vastaavat korkeakoulutettujen erityispätevyyksien kuvaamisesta, vastaanottavat näytöt ja myöntävät todistukset. Korkeakoulutettujen erityispätevyyksien tuottama osaaminen laajentaa, syventää ja erikoistaa korkeakoulutusoista ammatillista osaamista. Osaaminen on luonteeltaan korkeasteelle tyypillistä, jolloin mm. geneeriset taidot ja abstrakti ajattelu korostuvat. Korkeakoulut voivat vastaanottaa korkeakoulutettujen erityispätevyyksien näyttöjä riippumatta siitä, miten niiden edellyttämä osaaminen on hankittu.

Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen osalta korkeakoulutettujen erityispätevyydeksi voidaan luokitella esiupseerikurssi. Esiupseerikurssin päämääränä on, että kurssin hyväksyttävästi suorittaneilla upseereilla tai erikoisupseereilla on valmiudet toimia puolustushaaran ja aselajinsa sodan, muiden kriisien ja rauhan ajan esiupseerien tehtävissä. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi esikuntien sekä sotilaslaitosten toimialojen suunnittelu-, kehittämis- ja johtotehtävät. Esiupseerikurssin aikana kehitetään opiskelijan kykyä kehittyä johtajana omassa työyhteisössään. Esiupseerikurssin opintojen laajuus on vähintään 60 opintopistettä.

Työryhmä katsoo korkeakoulutettujen erityispätevyyksien sijoittamisen viitekehykseen olevan mahdollista jo nyt ja esittää niiden sijoittamista siten, että korkeakoulutettujen erityispätevyys sijoittuu sille tasolle, minkä tason tutkinnon perusteella erityispätevyyden voi suorittaa.

9.1.2 Muut laajat osaamiskokonaisuudet

Laajoja osaamiskokonaisuuksia voidaan tarkastella esim. sen mukaan, liittyvätkö ne tiettyyn kelpoisuus- tai pätevyysvaatimukseen (esim. opettajakelpoisuuteen johtavat pedagogiset opinnot), vai suoritetaanko niitä osaamisen ja ammattitaidon parantamiseksi oman harkinnan mukaan (esim. erilaiset PD-opinnot tai ajokortti- tai kielitutkinnot). Seuraavassa kuvataan työryhmän keskustelussa esiin nousseet osaamiskokonaisuudet. Kuvauksen ei ole tarkoituksenaan olla kattava, vaan sen tarkoitus on toimia esimerkinomaisena keskustelunavauksena jatkotyölle viitekehyksen laajentamiseksi osaamisen viitekehykseksi.

Kelpoisuus- ja pätevyysvaatimuksiin liittyvät osaamiskokonaisuudet

Selkeästi oma kokonaisuutensa ovat osaamis- tai opintokokonaisuudet, jotka ovat kelpoisuus- tai pätevyysvaatimuksena tietyssä ammatissa tai tehtävässä toimimiseen. Tällöin puhutaan säännellystä ammatista. Suomessa säännellyllä ammatilla tarkoitetaan ammattia tai tehtävää, jonka harjoittamiseen edellytetään laissa tai asetuksessa määriteltyä tiettyä koulutusta. Joissain tilanteissa kelpoisuuden tai pätevyyden voi tuottaa tietty laaja koulutuskokonaisuus, joka tuottaa tietyn osaamisen. Aina ei siis edellytetä tietyn tutkinnon suorittamista.

Suomessa säänneltyjä ammatteja on kansainvälisesti vertaillen vähän ja niistä suuri osa on terveys- ja sosiaalialalla. Kaikille säänneltyihin ammatteihin johtaville koulutuksille on määritelty ammattipätevyysdirektiivin mukainen taso, minkä perusteella kelpoisuus tai pätevyys tulisi tunnustaa myös muissa EU/ETA-maissa. Lähes kaikki säännellyssä ammatissa toimimista edellyttävät vaatimukset perustuvat virallisen tutkintojärjestelmän mukaisiin tutkintoihin tai niiden osiin. Seuraavassa on esimerkkejä Suomessa säännellyistä ammateista, niiden säädöspohjasta ja niihin edellytettävistä koulutuksista tai tutkinnoista.

Terveystieteiden alalla laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994) ja asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä (564/1994) luettelevat seuraavat säännellyt amma-

tit: koulutettu hieroja, lähihoitaja, psykoterapeutti, apuvälineteknikko (apuneuvoteknikko), farmaseutti, fysioterapeutti, hammashuoltaja, hammasteknikko, jalkaterapeutti, naprapaatti, osteopaatti, kättilö, laboratoriohoitaja, optikko, röntgenhoitaja, sairaanhoitaja, suuhygienisti, terveydenhoitaja, toimintaterapeutti, erikoishammaslääkäri, erikoislääkäri, hammaslääkäri, lääkäri, proviisori, psykologi, puheterapeutti, ravitsemusterapeutti, sairaalafyysikko, sairaalageneetikko, sairaalakemisti ja sairaalamikrobiologi.

Sosiaalialalla säänneltyjä ammatteja (laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005) ovat esimerkiksi lähihoitaja (sosiaaliala), lastentarhanopettaja, sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä.

Myös opettaja on Suomessa kuten useimmissa muissakin Euroopan unionin jäsenmaissa säännelty ammatti. Opettajien kelpoisuusvaatimukset on määritelty asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998). Lähes kaikilta opettajilta edellytetään 60 opintopisteen laajuiset opettajan pedagogiset opinnot. Kelpoisuusvaatimuksissa säädetään myös mm. vieraskielistä opetusta sekä erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään (esim. steiner- tai montessoripedagogiikkaan) perustuvaa opetusta antavien kelpoisuuksista.

Eläinlääkärin kelpoisuusvaatimukset määritellään laissa eläinlääkärin ammatin harjoittamisesta (29/2000).

Kirjastoasetuksen (1078/1998) mukaan kirjastoissa työskenteleviltä voidaan tehtävästä riippuen edellyttää kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusta, informaatio- ja kirjastopalvelualan ammattitutkintoa tai vähintään ammatillista perustutkintoa jonka lisäksi on suoritettu 20 opintoviikon kirjasto- ja informaatioalan aine- tai ammatilliset opinnot.

Kirkon virkoja säännellään piispainkokousten päätöksillä, kirkkolailla (1054/1993) ja kirkkojärjestyksellä (649/200 ja 1055/1993). Säänneltyjä ammatteja ovat esimerkiksi kanttori, pappisvirka ja lehtori. Esimerkiksi diakonin virkaan edellytetään sosionomin (AMK) tutkintoa tai sairaanhoitajan (AMK) tutkintoa, johon sisältyy vähintään 90 opintopistettä teologisia sekä seurakunnan ja kirkon työhön liittyviä opintoja.

Eri hallinnonaloilla on runsaasti yksittäisiä säänneltyjä ammatteja. Tällaisia ovat mm. liikenneopettaja (358/2003), nosturinkuljettaja (ajoneuvonosturinkuljettaja ja torninosturinkuljettaja 403/2008), panostaja (122/2002) ja patenttiasiamies (639/1969) ja sukeltaja tai vedenalaista työtä tekevä (127/2002). Puolustusvoimissa suoritetaan runsaasti sotilas-ammattillisia tai muita pätevyyskysymyksiä, joiden kautta sekä puolustusvoimien palkattu henkilöstö että varusmiehet voivat saada mm. kuljettajakoulutuksen tai räjäyttäjän, sukeltajan, sotilaslentäjän tai vahtiperämiehen pätevyyden. Raja- ja merivartiokoulussa voi suorittaa mm. merivartijan ja rajavartijan virkaan kelpoisuusvaatimukseksi säädetyn peruskurssin sekä ylimerivartijan ja ylijavartijan virkaan kelpoisuusvaatimukseksi säädetyn jatkokurssin (269/2000). Myös tullialalla ja Valtion rautateillä on koulutuskokonaisuuksia, joiden suorittaminen on edellytyksenä tietyissä tehtävissä toimimiselle. Näitä koulutuskokonaisuuksia ovat esim. veturinkuljettajan koulutus ja konduktöörin koulutus sekä tullialan ammatillinen kurssi ja tullikurssi.

Osaamisen kehittämiseen ja ammattitaidon parantamiseen tärkeät osaamiskokonaisuudet

Toisena ryhmänä voidaan erottaa vakiintuneet, yleisesti tunnetut ja laajasti suoritettavat osaamiskokonaisuudet, joiden kautta täydennetään, päivitetään tai laajennetaan jo aiemmin esimerkiksi tutkintoon johtaneessa koulutuksessa tai muuten hankittua osaamista.

Erityisesti korkeakoulutuksen yhteydessä on eri hallinnonaloilla tarjolla runsaasti erilaisia PD (professional development) -opintoja, jotka liittyvät oman osaamisen kehittämiseen.

Yleensä PD-opintoihin osallistuminen on vapaaehtoista, ja niitä voi opiskella omien tarpeiden ja aikataulujen mukaan. Myös sisältö voi olla hyvinkin vapaasti valittavissa. Usein PD-opintoihin liittyy henkilökohtainen opintosuunnitelma ja opintoja suoritetaan työn ohella.

Ammattikorkeakouluissa voi suorittaa ammatillisia erikoistumisopintoja, jotka ovat ammattikorkeakoulututkintoon pohjautuvia laajoja, 30–60 opintopisteen laajuisia täydennyskoulutusohjelmia. Yliopistojen erikoistumisopinnot ovat tutkintojärjestelmää täydentäviä, ammatillista kehittymistä edellyttäviä opintoja, joita yliopistot järjestävät vähintään 20 opintoviikon laajuisena korkeakoulututkinnon suorittaneille tai muille riittävät opiskeluvalmiudet omaaville. Vastaavia erikoistumisopintoja on myös muilla hallinnonaloilla, esim. oikeustieteiden kandidaatin tutkinnon suorittaneille poliisin palveluksessa oleville henkilöille tarkoitettut poliisipäällikön erikoistumisopinnot.

Ammatillisen peruskoulutuksen yhteydessä opiskelijoille voidaan järjestää ammatilliseen opetukseen läheisesti liittyvää muuta toimintaa. Ammatillisissa oppilaitoksissa voidaan järjestää erilaisia valmistavia koulutuksia, esim. vammaisten opiskelijoiden valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta sekä ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta (ammattistartti). Lisäksi voidaan järjestää kotitalousopetusta. Nämä erilaiset valmentavat, kuntouttavat, ohjaavat ja valmistavat koulutukset sekä kotitalousopetus ovat 20–40 opintoviikon laajuisia, Opetushallituksen vahvistamiin opetussuunnitelman perusteisiin perustuvia koulutuskokonaisuuksia.

Erilaiset tietokoneen ajokortit ovat vakiintunut ilmiö työelämässä, ja niitä suoritetaan runsaasti. Tietokoneisiin ja tietotyöhön liittyvien ajokorttien tunnettuus kansallisesti ja vertailtavuus kansainvälisesti on hyvä.

Yleiset kielitutkinnot ovat aikuisille suunnattuja kielitaitotutkintoja, jotka perustuvat lakiin (964/2004) ja valtioneuvoston asetukseen (1163/2004). Tutkinnot mittaavat kielen osaamista sellaisissa käytännön tilanteissa, joissa aikuinen joutuu puhumaan, kuuntelemaan, kirjoittamaan tai lukemaan jotakin vierasta kieltä joko Suomessa tai ulkomailla. Yleisen kielitutkinnon voi suorittaa seuraavissa kielissä: englanti, espanja, italia, ranska, ruotsi, saame, saksa, suomi, venäjä.

Kansanopistot järjestävät pitkäkestoista koulutusta eli ns. pitkiä kursseja, jotka ovat neljästä viikosta useaan kuukauteen kestäviä koulutusohjelmia. Ne parantavat opiskelijoiden työelämäosaamista ja ammatillista pätevyyttä. Kansanopistot laativat itse vapaan sivistystyön koulutusohjelmien tavoitteet ja sisällöt ja luokittelevat koulutuksensa ammatillissivistäväksi omaehtoiseksi aikuiskoulutukseksi. Osa kansanopistoista on suunnannut koulutustaan erityistä tukea tarvitseville opiskelijaryhmille. Oppimisvaikeuksia tai työuupumusta kokeneille henkilöille tarjotaan opinnollista kuntoutusta. Myös maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta järjestetään kansanopistoissa.

Varusmiespalvelus kestää puolesta vuodesta vuoteen. Varusmiespalveluksen aikana suoritetaan sotilaan tutkinto. Lisäksi varusmiespalveluksen aikana on mahdollista suorittaa aliupseerikurssi, reserviupseerikurssi sekä johtaja- ja kouluttajakoulutus. Varusmiespalveluksen aikana järjestetään myös erilaisia kursseja, joiden kautta osa varusmiehistä saa mm. sotilaskuljettajan, räjäyttäjän ja sukeltajan pätevyyden.

9.2 Kansallisen viitekehyksen laajentamiseen liittyvää pohdintaa

Työryhmän näkemyksen mukaan aiemmin hankittu osaaminen tulee pyrkiä ensisijaisesti sisällyttämään virallisessa tutkintojärjestelmässä ja tutkintojen ja muun osaamisen kan-

sallisessa viitekehyksessä oleviin tutkintoihin. Erityisesti työryhmä haluaa edistää entistä joustavampaa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista osaksi suoritettavia virallisia tutkintoja. Huomiota tulisi entistä enemmän kiinnittää siihen, että myös muilla kuin opetusministeriön hallinnonalalla hankittuja laajoja osaamiskokonaisuuksia tarkasteltaisiin oppimistulosperusteisista lähtökohdista ja niitä luettaisiin entistä joustavammin hyväksi opetushallinnon alalla suoritettaviin tutkintoihin.

Vaikka työryhmän työ onkin painottunut osaamisen tunnustamiseen virallisiin tutkintoihin, työryhmä esittää, että viitekehystä laajennetaan osaamisen viitekehysten suuntaan. Tässä vaiheessa viitekehykseen on sijoitettu tutkintojen lisäksi korkeakoulutettujen erityis-pätevyudet. Muistion aiemmissa luvuissa on lisäksi käsitelty joidenkin muiden hallinnon-alojen laajojen osaamiskokonaisuuksien, esim. sotilasammattillisten opintokokonaisuuksien ja raja- ja merivartijan peruskoulutuksen, sijoittumista kansallisen viitekehysten vaati-vuustasoille.

Jos edetään osaamisen viitekehysten suuntaan, kyseeseen voisivat tulla sellaiset laajat kokonaisuudet, joita suoritetaan laajasti ja joille joku toimivaltainen taho on määritellyt osaamisvaatimukset. Ilman selkeitä osaamisvaatimuksia ei ole mahdollista päättää osaamis-kokonaisuuden sijoittumisesta viitekehykseen. Viitekehykseen sijoittamisessa toimivaltai-nen taho olisi opetusministeriö.

10 Jatkotoimenpiteet

Työryhmä on muistion luvuissa 5–8 käsitellyt tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehyksen sisällölliseen ja toiminnalliseen kehittämiseen liittyviä jatkotoimia, jotka liittyvät mm. uuteen lainsäädäntöön, kokonaisvaltaiseen tutkintojärjestelmän tarkasteluun, osaamisen tunnustamisen edistämiseen, eri toimijoiden rooliin viitekehyksen ylläpidossa, kehittämisessä ja siitä tiedottamisesta sekä viitekehyksen laajentamiseen osaamisen viitekehyksen suuntaan. Seuraavassa todetaan lyhyesti työryhmämuistion julkistamista seuraavat välittömät toimenpiteet.

Työryhmä esittää, että jatkotoimenpiteitä koordinoi opetusministeriö. Työryhmämuistio lähetetään laajalle lausuntokierrokselle elokuussa. Lausunnoista saadun palautteen perusteella muistioon, erityisesti osaamiskuvauksiin ja säädösehdotuksiin, tehdään tarvittavat muutokset.

Opetusministeriö kutsuu kokoonpanoltaan muistiota valmistelleen työryhmän kaltaisen työryhmän koordinoimaan jatkotyötä. Jatkotyö liittyy erityisesti tiedotukseen, muistioon tarvittaviin muutoksiin, säädösvalmisteluun ja viitekehyksen kehittämiseen osaamisen viitekehyksen suuntaan. Opetushallitus tutkintojen viitekehyksen kansallisena koordinaatiopisteenä huolehtii omalta osaltaan tiedotuksesta ja mahdollisesta koulutuksesta.

Työryhmämuistio käännetään englanniksi ja ruotsiksi. Opetusministeriö koordinoi luvun 7.2. mukaisen kansainväliseen käyttöön tarkoitetun ja kansainvälisessä yhteistyössä sovittujen kriteerien mukaan laadittavan raportin laatimista Suomen tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä ja sen tasojen sijoittumisesta eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen.

Säädösvalmistelu laiksi ja asetukseksi tutkintojen ja muun osaamisen kansallisesta viitekehyksestä käynnistyy syksyllä 2009. Valmistelussa huomioidaan lausunnoissa annettu palaute sekä kansallisesta viitekehyksestä järjestettävissä seminaareissa kootut näkemykset.

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys

osa-alue/taso								
	1	2	3	4	5	6	7	8
Tieto	Hallitsee yleistiedot, joita vaaditaan opiskelua varten sekä yksinkertaisten tehtävien suorittamiseksi selkeässä toimintaympäristössä suoran valvonnan alaisena.	Hallitsee oman alansa perustiedot, joita vaaditaan, jotta pystyy hyödyntämään näitä tietoja tehtävien suorittamiseksi ja rutiininomaisten ongelmien ratkaisemiseksi.	Hallitsee oman alansa faktat, periaatteet, prosessit ja yleiset käsitteet, joita vaaditaan tehtävien suorittamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen.	Hallitsee oman alansa fakta- ja teoratiedot laajoissa asioissa yhteyksissä ja pystyy hyödyntämään näitä tietoja ratkaistessa oman alan erityisongelmia.	Hallitsee oman alansa laaja-alaiset ja/tai erikoistuneet tiedot, joihin liittyy teorian, keskeisten käsitteiden, menetelmien ja periaatteiden kriittinen saan luovasti abstrakteja ongelmia. Ymmärtää eri alojen tietojen rajat.	Hallitsee laaja-alaiset ja edistyneet oman alansa tiedot, joihin liittyy teorian, keskeisten käsitteiden, menetelmien ja periaatteiden kriittinen ymmärtäminen ja arvioiminen. Ymmärtää ammatillisten tehtäväluiden ja/tai tieteenalojen kattavuuden ja rajat.	Hallitsee laaja-alaiset ja pitkälle erikoistuneet oman alansa erityisosaamista vastaavat käsitteet, menetelmät ja tiedot, joita käytetään itsenäisen ajattelun ja/tai tutkimuksen perustana. Ymmärtää alan ja eri alojen rajapintojen tietoihin liittyviä kysymyksiä ja tarkastelee niitä ja uutta tietoa kriittisesti.	Hallitsee laajat kokonaisuuudet ja yhteydet. Hallitsee edistyneimmät ja/tai erikoistuneimmat tiedot, taidot ja/tai teorat, jotka sijoittuvat oman alan edistyneimmälle ja/tai erikoistuneimmalle tasolle ja alojen väliselle rajapinnalle. Kykenee luovaan soveltamiseen. Kykenee luomaan uutta tietoa hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen.
Työskentelytapa ja soveltaminen (taito)	Hallitsee perustaidot, joita vaaditaan opiskelua varten sekä yksinkertaisten tehtävien suorittamiseksi selkeässä toimintaympäristössä suoran valvonnan alaisena.	Hallitsee oman alansa kognitiiviset ja käytännön perustaidot, joita vaaditaan, jotta pystyy hyödyntämään näitä tietoja tehtävien suorittamiseksi ja rutiininomaisten ongelmien ratkaisemiseksi. Noudattaa yksinkertaisia sääntöjä ja käyttää tavallisia välineitä ja työkaluja jonkin verran itsenäisesti vaativassa valvotussa toimintaympäristössä.	Hallitsee tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot, joita vaaditaan tehtävien suorittamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Valitsee ja soveltaa perusmenetelmiä, -työkaluja, -materiaaleja ja -informaatiota mukauttaen toimintansa olosuhteisiin ja toimintaympäristöön ratkaistessaan ongelmia.	Hallitsee tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot, joita vaaditaan ratkaistessa oman alan erityisongelmia. Työskentelee itsenäisesti yleensä ennustetta- vissa, mutta mahdollisesti muuttuvissa toimintaympäristöissä.	Hallitsee laaja-alaiset kognitiiviset ja käytännön taidot, joita vaaditaan ratkaistessa, luovasti abstrakteja ongelmia. Työskentelee itsenäisesti muuttuvissa toimintaympäristöissä.	Hallitsee edistyneet taidot, jotka osoittavat asioiden hallintaa, kykyä soveltaa ja kykyä luoviin ratkaisuihin, joita vaaditaan erikoistuneella ammatti- tai taiteen alalla monimutkaisen tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseksi.	Kykenee ratkaisemaan vaativia ongelmia tutkimus- ja/tai innovaatio- toiminnassa, jossa kehitetään uusia tietoja ja menetelmiä sekä sovelletaan ja yhdistetään eri alojen tietoja.	Kykenee itsenäiseen ja luotettavaan tieteelliseen ja ammatilliseen tutkimustyöhön. Kykenee kehittämään ammatillisia tehtävälueita ja/tai tieteenalaa. Kykenee uusien ideoiden, teorioiden, lähestymistapojen tai prosessien kehittämiseen ja soveltamiseen vaativimmissa toimintaympäristöissä.
Vastuu, johtaminen, yrittäjyys	Kantaa vastuuta ja toimii oma-aloitteisesti. Valmiudet toimia yrittäjämäisesti toisen palveluksessa.	Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta ja toimii turvallisesti työyhteisössä. Valmiudet toimia yrittäjämäisesti toisen palveluksessa tai alan itsenäisenä yrittäjänä.	Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta ja toimii turvallisesti ja vastuullisesti työyhteisössä. Kykenee taloudelliseen ja tulokselliseen ja suunnitelmalliseen toimintaan ja töiden järjestelyyn. Kykenee valvomaan muiden suorittamia rutiinitehtäviä.	Kykenee johtamaan ja valvomaan toimintaympäristöä, jotka muuttuvat ennakoimattomasti. Kykenee valvomaan muiden suorittamia tehtäviä. Hyvä valmius toimia alan itsenäisenä yrittäjänä.	Kykenee johtamaan ja valvomaan toimintaympäristöä, jotka muuttuvat ennakoimattomasti. Kykenee valvomaan muiden suorittamia tehtäviä. Hyvä valmius toimia alan itsenäisenä yrittäjänä.	Kykenee johtamaan ja valvomaan monimutkaisia ammatillisia toimia tai hankkeita tai kykenee työskentelemään itsenäisesti alan asiantuntijatehtävissä. Kykenee päättökseen koon ennakkoimattomissa toimintaympäristöissä. Perusedellytykset toimia alan itsenäisenä yrittäjänä.	Kykenee työskentelemään itsenäisesti alan vaativimmissa asiantuntijatehtävissä tai yrittäjänä. Kykenee johtamaan ja kehittämään monimutkaisia, ennakoimattomia ja uusia strategisia lähestymistapoja. Kykenee johtamaan asioita ja/tai ihmisiä.	Kykenee työskentelemään itsenäisesti alan vaativimmissa asiantuntijatehtävissä tai yrittäjänä. Kykenee johtamaan asioita ja/tai ihmisiä.

Arviointi			Arvioi omaa osaamistaan sekä työhön tai opintoihin liittyviä toimia.	Arvioi omaa osaamistaan ja parantaa työhön tai opintoihin liittyviä toimia. Kehittää itseään ja työtään.	Arvioi ja kehittää omia ja muiden suorituksia ja työtä.	Kykenee vastaamaan oman osaamisensa arvioinnin ja kehittämisen lisäksi yksittäisten henkilöiden ja ryhmien kehityksestä.	Kykenee arvioimaan yksittäisten henkilöiden ja ryhmien toimintaa. Kykenee kartuttamaan oman alansa tietoja ja käytäntöjä ja/ tai vastaamaan muiden kehityksestä.	Kykenee sellaisten synteisien tekemiseen ja kriittiseen arviointiin, joita vaaditaan monimutkaisten ongelmien ratkaisemiseen tutkimus- ja/ tai innovaatiotoiminnassa sekä tietojen tai ammattikäytäntöjen laajentamiseen ja uudelleenmäärittelyyn. Kykenee kartuttamaan oman alansa tietoja ja/ tai vastaamaan muiden kehityksestä.
	Ottaa ohjattuna vastuuta oppimisesta. Osaa viestiä suullisesti ja tuottaa tavanomaista tekstiä. Peruskielitaito toisessa kotimaisessa ja ainakin yhdessä vieras kielessä.	Ottaa vastuuta oppimisestaan. Osaa viestiä suullisesti ja tuottaa tavanomaista tekstiä. Peruskielitaito toisessa kotimaisessa ja ainakin yhdessä vieras kielessä.	Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia tekstejä. Valmius kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja ainakin yhdellä vieras kielellä.	Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia, myös alaan liittyviä, tekstejä. Selviytyy kansainvälisestä viestinnästä ja vuorovaikutuksesta toisella kotimaisella ja ainakin yhdellä vieras kielellä.	Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä suullisesti ja kirjallisesti sekä alaan että ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen omalla alallaan toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieras kielellä.	Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä riittävästi suullisesti ja kirjallisesti sekä alaan että ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee itsenäiseen kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieras kielellä.	Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä alaan että ulkopuoliselle yleisölle. Kykenee vaativaan kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieras kielellä.	Valmius jatkuvaan oppimiseen. Osaa viestiä hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä tiedeyhteisölle että yleisölle oman tutkimusalan ja koko tieteenalan ja/ tai ammattialan kysymyksistä. Kykenee vaatimaan kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieras kielellä.

Vaihtoehtoiset tavat sijoittaa ammatilliset toisen asteen tutkinnot kansalliseen viitekehykseen: vaihtoehtojen vertailu

Vaihtoehto 1. Opetushallinnon sekä muiden hallinnonalojen lainsäädännössä määriteltyt tutkinnot sijoitetaan kansalliseen viitekehykseen niin, että samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot sijoittuvat aina samalle tasolle.	Vaihtoehto 2. Opetushallinnon sekä muiden hallinnonalojen lainsäädännössä määriteltyt tutkinnot sijoitetaan kansalliseen viitekehykseen niin, että samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot sijoittuvat ensisijaisesti samalle tasolle. Yksittäiset ammatilliset tutkinnot voivat kuitenkin olla tutkintotyyppien perustasoa (alemmalla tai ylemmällä tasolla, jos tutkinnon vaativuustaso selvästi poikkeaa muista saman tutkintotyyppien tutkinnoista.
Vaihtoehtojen 1 vahvuudet	Vaihtoehtojen 2 vahvuudet
Nykyiseen eri koulutusmuotojen substanssilainsäädäntöön olisi tarve tehdä korkeintaan teknisluonteisia muutoksia. Parantaa suomalaisen tutkintojärjestelmän ymmärrettävyyttä ja läpinäkyvyyttä, koska kansallinen viitekehys kuvaa tutkintojärjestelmän kokonaisuutena ja yhdistää tutkintojärjestelmän tutkintotyyppit EQF-viitekehyksen tasoihin. Edistää tutkintojen kansainvälistä vertailtavuutta ja tunnustamista yleisellä tasolla. Työmäärältään pieni. Toteuttaa EQF-suosituksen minimivaatimukset vähin kansallisin ponnistuksin. Yksinkertainen ja selkeä. Työn tuloksena syntyy mm. suomalaista tutkintojärjestelmää kuvaavaa tiedotusmateriaalia, jota voi hyödyntää myös kansainvälisessä yhteistyössä ja viitekehyksestä tiedotettaessa.	Tuo osaamisen ja oppimistulokset kansallisten viitekehysten kautta näkyviksi sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Lisää tutkintojärjestelmän läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta enemmän kuin vaihtoehto 1. Mitä lähempänä EQF-tasoa kansalliset viitetasot ovat, sitä helpompaa on kansainvälinen vertailu ja tutkintojen tunnustaminen. Vahvuutena on toisaalta pääsääntöisyyden mukanaan tuoma selkeys ja yksinkertaisuus, toisaalta vaihteluvälin mahdollistama jousto. Työn tuloksena syntyy mm. suomalaista tutkintojärjestelmää kuvaavaa tiedotusmateriaalia, jota voi hyödyntää myös kansainvälisessä yhteistyössä ja viitekehyksestä tiedotettaessa. Korostaa vaihtoehtoa 1 enemmän oppimistulosten saattamisen ja arvioinnin merkitystä koulutuksen järjestämisessä ja lisää näin viitekehyksen ohjausvoimaa ja merkitystä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisessä. Vie viitekehystä enemmän osaamisen viitekehyksen suuntaan.
Vaihtoehtojen 1 heikkoudet	Vaihtoehtojen 2 heikkoudet
Ei palvele tutkintotyyppien osaamistavoitteiden vertailua esim. henkilöiden liikkuvuuden yhteydessä (tutkintojen edellyttämän osaamisen kuvaus jää yleiselle tasolle). Ei painota riittävästi kunkin tutkinnon osaamistavoitteita ja tutkinnon tuottamia oppimistuloksia. Edistää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tunnustamista vähemmän kuin vaihtoehto 2. Kaikki samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot pitää jatkossa määrittää vaativuustasoltaan samanlaisiksi riippumatta siitä, mikä on työelämän tarve kullakin alalla. Tutkintojen tavoitteet voidaan tällöin joissakin tilanteissa joutua ali- tai yli rajoittamaan suhteessa työelämän tarpeisiin, jotta tutkinto sopisi olemassa olevaan tutkintotyyppi luokitteluun ja tutkintotyyppiin mukaiselle EQF-tasolle.	Saattaa aiheuttaa muutostarvetta muihin säädöksiin (mm. osaamistavoitteiden määrittely). Viitekehyksen rakentaminen on työmäärältään suurempi kuin vaihtoehtojen 1, mutta toteutettavissa EQF-suosituksen sisältämässä tavoiteaikataulussa. Ei yhtä selkeä kuin vaihtoehto 1, kun samaan tutkintotyyppiin kuuluvat tutkinnot voivat kuulua eri kansallisen viitekehyksen tasolle. Jos on paljon poikkeuksia säädöspohjaisesta tutkintotyyppien sijoittumisesta koulutus-/tutkintojärjestelmään, tutkintotyyppien rajat hämärtyvät. Saattaa heijastua tutkintojen ja ammattialojen arvostukseen ja tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutumiseen.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-762-8 (PDF)
ISSN 1797-951X (Verkkajulkaisu)